

Universitätsbibliothek Wuppertal

Danielis Chamieri Delphinatis Panstratiæ Catholicæ, sive Controversiarvm De Religione Adversvs Pontificios Corpvs.

Tomis quatuor distributum. : cum indicibvs necessariis.

De Homine Corrvpto et Instavrato

Chamier, Daniel

[Frankfurt], 1627

Liber vigesimusecundus, De sola fide iustificante

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-885](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-885)

sed credit in eum qui iustificat impium, imputatur fides sua pro iustitia. Ergo idem Paulus negat, iustitiam fidei esse inherenterem: unde necesse est esse imputatam.

L I. Concedo, in Christo non fuisse eiusmodi fidem. Concedo, in Christo esse iustitiam quæ nobis imputatur. Concedo, in nobis esse fidem. Concedo denique, in nobis non esse iustitiam quæ imputatur. Sed non esse hanc iustitiam fidei, constanter nego. Nimirum fallit æquiuocatione Sophista. Quia Christus fidem non habuit, recte concludas, non fuisse in Christo iustitiam imputatiue: quod nemo negat. Et quia fides est in nobis, recte inferas, non esse in nobis iustitiam inherenterem. Sed non esse iustitiam imputatiue in nobis, solus negat Papiſta: cui solenne est, manifestissima quæque negare. Sed nulli cauilli possunt efficere, vt non optime conueniat iustitiæ, & fidei.

L II. Obiectio decima sexta à Salmerone est. Hoc dogma de imputata iustitia pugnat cum alijs Catholicorum dogmatis. Nam hi Sanctos negant pro nobis intercedere, ne vllam officij mediatoris partem illis tribuant, qui tamen nunc totam mediatoris iustitiam singulis fidelibus per fidem tribuunt, nec verentur in eo peccare: & qui horrent dicere, Sanctos pro nobis orare, non tamen horrent seruos Domini sui gloriam vsurpare.

L III. Sed falsum est, vllam in eo contradictionem esse: qui enim iusti sunt per imputationem, iidem non possunt apud Deum intercedere pro nobis, Mediatoris iure. Neque verum, qui imputatiue sunt iusti, eosdem Domini sui gloriam vsurpare. Non enim Dominus imputatiue vnquam fuit iustus. Sed Iesuitarum. Spiritus *μορμολοκισμῶν γίμει.*

L IV. Obiectio decima septima eiusdem: Superflue ponitur hæc iustitia imputata, cum satis sit inherens, & decentius res fiat per vnã formam. Quin etiam in Scripturis per has duas iustitias dicimur iustificari, sed non vno & simplici modo: sed inherente, vt forma: imputata vero Christi, longe alio excellentiori sensu: est enim causa meritoria.

L V. Atqui negabat apud Æliopum Satyrus, cum eo habendum commercium, qui ex eodem ore calidum efflaret & frigidum. Quid ergo ad Theologos Salmero, qui & superflue ponit iustitiam imputatam: & tamen vtraque in Scripturis dicit nos iustificari? Nam quid ad me, id quod nuga-

tur de vna, aut diuersis formis. Non enim nostra ea Theologia est, sed Papiſticum nugamentum. Scimus iustitiam Christi agere tanquam causam meritoriam: sed negamus, nobis posse quicquam mereri, nisi imputeretur. Quomodo enim potest, si nullo modo nostra sit? Non potest autem nisi vel per inherenteriam, vel per imputationem. Per inherenteriam nostram esse quis potuit somnare? Ergo per imputationem oportet.

L VI. Obiectio decima octaua eiusdem: Si iustitia imputata ex parte supplet vires inherenteris iustitiæ: quid impedit quominus dicamus, illam imputari ad supplendos omnes gradus eius, ita vt inherente non sit opus? Quod si omnes suppleret defectus inherenteris, clarum est, quod vltra vires inherenteris tenderet eam supplendo: non ergo esset ratio diuersarum mansionum, sed omnes pares essent in gloria, quod est absurdum.

L VII. Quid hoc est, ex parte supplet vires inherenteris? Aut quis nostrum sic loquutus? Nos potius in vniuersum dicimus: sed inherenterem, non eam quæ inheret, sed quæ inherere debuit. Non enim adeo desipimus, vt iustitiam nostram putemus ex parte mereri apud Deum, id est, iustificare nos: reliquum autem petendum esse à iustitia Christi. Absit hoc monstri ab omnibus sanis. Sed dicimus, eo quod simus peccatores, nullam nobis inherere iustitiam, per quam placere Deo queamus. Itaque Deum nobis imputare iustitiam Filij sui, per quam, vt pote omnibus modis absolutam, imperfectamque, placeamus. Vere ergo nostra sententia est, hanc suppleri omnes gradus, eius quæ nobis inesse debuit. Et tamen absurda conclusio est, hanc esse superfluum: quomodo enim superflua, quæ nulla est? Breuiter, ita se res habet. Iustitia inherens vel perfecta est, vel inchoata. Perfectam suppleri per imputatam agnoscimus: sed absurde superfluum dici contendimus. Inchoatam autem concedimus nobis inesse: sed superfluum negamus: quia eius defectum non impleat imputata.

L VIII. Quod de mansionum diuersarum rationibus additur: æquè ineptum. Diuersitas enim non pendet inde, sed à mera Dei voluntate, conferentis diuersos gloriæ gradus, prout vult, etiam ijs in quibus cætera sunt paria: vel etiam eosdem, ijs in quibus imparia: vt docuit operariorum parabola. Et Matthæi 20. *Sedere ad dextram meam & sinistram meam, non est meum dare, sed dabitur ijs, quibus paratum est à Patre meo.*

FINIS LIBRI VIGESIMIPRIMI.

LIBER VIGESIMVS SECVNDVS.

De

SOLA FIDE IUSTIFICANTE.

Caput Primum.

STATVS QVÆSTIONIS, DE SOLA FIDE.

VI per imputationem iustitiæ Christi statuunt hominem iustificari, iidem docent, non tantum fide iustificari, quod Papiſta non aufint negare: sed etiam sola fide iustificari. Vnde rursus nata magna controuersia, cui hic locus assignatus.

II. Tractarunt Catholici, tū quicumque in præcedenti quæstione occuparunt sese: tum vero peculiariter, Bulingerus Decadis 1. sermon. 6. & in Institution. quæst. 20. Beza contra duos Apostatas cap. 2. Piscator de iustificatione lib. 1. cap. 8. Paræus in 3. ad Romanos: & contra librum primum Bellarmini de Iustificatione, cap. 12. ac sequent. Ioannes Scharpius de Iustificatione quæst. 7. Kuclinus in disputationibus Theologicis, Polanus Syntagmatis lib. 6. Pezelius p. 4. obiectio, & responſion. Theologic. capite de vero intellectu propositionis, Fide iustificatur: & alio, de exclusiua particula, Sola fide: & tertio, de vero atque natiuo intellectu exclusiuarum. Martyr locorum communium classe 3. c. 4. Ricetus summæ controuersiarum tract. 4. q. 10.

III. Tractarunt Papiſtae longè plures. Hofius Confessionis cap. 60. Driedo como 2. tractat. 4. cap. 1. Viruesius Philippicis, 4. 5. 6. 7. 8. Pighius controuers. 2. Ioannes Faber contra Pacimontanum cap. 9. Sonnius demonstrationum lib. 1. tractatu 2. cap. 10. Sanderus de Iustificatione lib. 4. Arboreus Theosophiæ lib. 1. cap. 19: & libr. 6. cap. 3. Panigarolla lectio. 9. Dominicus à Soto de natura & gratia lib. 2. cap. 5. & 12. Alphonsus de Castro de fide, hæresi 2. Latomus contra Tindallum. Feuardentius Theomachia lib. 8. cap. 5. Lizetus de mobilibus Ecclesiæ præceptionibus lib. 4. cap. 2. & sequent. Tapperus art. 8. Launæus & Panneterius declarationis lib. 1. c. 2. Cochlaeus in Confession. Aug. art. 4. 5. & 6. Becanus de iustificatione Calvinistarum c. 6. Costerus Enchiridij c. 6. Turrianus pro Epistolis, lib. 4. c. 4. 5. 9. Bellarminus de Iustificatione, lib. 1. c. 12. & deinceps. Salmero in Epistolam ad Galat. disp. 5. & seqq. Andræus Orthodox. explication. lib. 6. Pererius in Genesin. c. 15. Valsq. in 1. 2. disp. 210. Cornelius Scultingius Bibliothecæ Catholicæ tom. 2. contra c. 11. lib. 3. institutionis Christianæ. Greg. de Valentia lib. de diuina gratia, p. 2. c. 1. Bunderius Compendij tit. 4. qui de fide est, & operibus. Klingius locorum communium lib. 2. tribus primis c. Bailius Catechismi p. 4. 10. Bouerius demonstrationum tom. 2. in 2. Symbolo c. 5.

IV. Hominem fide iustificari vtrique est in confesso; adeo enim disertè Scripturæ docent, vt & nos aperte semper profiteamur: & Papiſtae sibi cla-

ment iniuriam fieri, si quis dicat negare. Eckius, *Omnes Theologi, quantumuis Orthodoxi & Catholici, vltro concedunt hominem iustificari fide.* Veruntamen huic verborum sono longè longeque alius sensus inest apud Catholicos, alius apud Papiſtas: qui varijs suis strophis, distinctionibus, limitationibus, exceptionibus, effecerunt, vt in statu constituendo non sit nullus labor.

V. Primum, suo more, iustificationem nullam aut possunt, aut volunt concipere, præter inherenterem, quæ consistat in hominis inuouatione, transeuntis à peccato ad iustitiam actiualem; quam nos significamus potius sanctificationis nomine: prout explicatum est præcedenti disputatione. Postea, hanc ipsam distinguunt in primam & secundam. Illam, continere initia eius inuouationis, scilicet, cum primulum ex peccatore fit iustus: altera vero, reliquos eiusdem inuouationis progressus, subsequentes ea initia, nimirum, cum ex iusto fit iustus. Dicentes ergo hominem iustificari fide, de priore iustificatione cauent intelligendum: atque in eo esse hanc vniuersam controuersiam. Costerus in eum modum definiuit.

VI. Eam iustificationem meritis nullis vnquam acquiri: *Causa meritoria iustificationis impij, Costerus inquit, nulla prorsus est vel in ipso impio, vel in vllis alijs seu vinentibus hominibus, seu Sanctis in celo cum Christo regnantibus: quia nulla omnino creatura opera, nulla penitentia, nulla martyria, nulla poena, nulla virtus potest mereri cuiquam peccatori remissionem peccatorum suorum.* Quidam tamen mereri concedunt; sed eo genere meriti, quod appellant de congruo, quod nobis alias est excussum.

VII. Tantum ergo, hominem præparari ad hanc iustificationem. Solere enim in mutationibus naturalibus antecedere quædam, quæ subiectum præparent ad formam, quæ inducenda sit, suscipiendam: sic tabulam, priusquam colore inficiatur, poliri, atque aptari, certoque loco ad pictoris manum constitui: aquam calefaciendam ex flumine hauriri, cacabo infundi, igni admo-ueri. Pari modo antè hominis iustificationem præcedere nonnulla, quæ tamen ipsam neque efficiant, neque mereantur, aptent tamen hominis animum ad iustitiæ infusionem. Verba sunt à Costero descripta: à quibus non abit Salmero, *Sicut in naturalibus, inquit, forma non infunduntur subiecto, aut materia, nisi illa disposita, & propinqua agenti: nec enim ignis lignum incendere possit, nisi tollerentur humiditates igni contrariæ, & propinquum sibi redderet: nec medicina nisi in recte disposito operabitur sanitatem. Ita in iustificationis forma, sed ad quam omnis homo ex se indispotus inuenitur, quia peccator est, & filius ira, opus est ea hominem operari, per qua duritiem suam & indispotionem auferat.*

VIII. Has præparationes duam esse generum Costerus ponit. Alias enim à solo Deo esse, sine nobis: alias vero à Deo simul & nobis. Illas vel externas esse, vel internas. Externas, scilicet occasiones varias, quas Deus immittit nihil minus opinantibus: sic Paulum cælesti fulmine (fulgorem puo

puto voluisse nominatum prostratum: alios plurimos miraculis commo-
tis. Antonium ingressum in Ecclesiam subito audisse, Si vis perfectus esse,
vnde omnia que habes, & da pauperibus, & veni sequere me. Interdum vero,
admonitionem & illuminationem mentis, bonamque affectionem volun-
tatis. Sic Pauli cor prosternendo tactum: Petrum in domo Pontificis solo in-
terno aspectu ad penitentiam commotum. Quae sunt huiusmodi, designari
praeventus gratiae nomine.

IX. Alterum genus preparationum continere opera, quae post illos
primos instinctus a nobis cum diuino auxilio perficiuntur. Primo fidem, qua
mens illuminetur: secundo spem, qua erigatur. tertio penitentiam, qua e-
molliatur. Has tamen nondum esse virtutes Christianas, quoad infusa gra-
tia, & caritate coelicus illustrentur.

X. Itaque fidem non solum iustificare, sed cum fide, spem, peniten-
tiam, caritatem. Ino caritatem praecipue. Sic enim Pererius in Genesis de-
clumum quintum, Tantum abest, vt sola fides iustificet hominem, vt ad iustifi-
cationem eius, non modo necessaria sit caritas, verum etiam potiores, ac prae-
stantiores partes habeat. Turrianus pro epistolis libri quarti capite quarto, Fides,
neque quando sola est iustificare potest: neque quando cum caritate est, sua tan-
tum ratione iustificat, sed ratione caritatis, qua eam perficit, & sanat, & faciet
vt sit virtus Deo placens.

XI. Denique, fidem dici iustificare, hoc sensu, quia sit humanae salutis
initium, fundamentum, & radix omnis iustificationis, sine qua impossibile
sit placere Deo: sit, inquam, efficax dispositio iustitiae, & illam impetret, &
aliquo modo promereatur. Quae verba sunt Tridentinorum sessionis sexta,
in decreto de iustificatione capite sexto: & Salmeronis disputatione octaua
in eam ad Galatas.

XII. Haec omnia seuerissime sancita canone nono eiusdem sessionis
Tridentinae, Si quis dixerit, sola fide impium iustificari, ita vt intelligat nihil aliud
requiri, quod ad iustificationis gratiam consequendam cooperetur, & nulla
ex parte necesse esse, eum sua voluntatis motu preparari, ac disponi, anathe-
ma sit.

XIII. Haecenus Papistarum Philosophia. Catholicorum sententiam
habet Confessionis Gallicae articulo vicesimo, Credimus nos sola fide fieri huius
iustitia participes, sicut scriptum est, ipsum passum esse acquirenda nobis salu-
ti, vt quicumque credit in eum, non pereat. Hoc autem ideo fit, quod promissiones
vrae nobis in ipso oblatae, tunc vsu nostro applicantur, & nobis redduntur effica-
ces, quum eas amplectimur, nihil ambigentes nobis obuentura, de quibus ore Dei
certiores sumus. Itaque iustitia, quam fide obtemus, pendet a gratuita promif-
sionibus, quibus nos a se diligi Deus declarat, & testificatur.

XIV. Hinc habemus primum, quo sensu iustificationem fidei tribua-
mus: quatenus videlicet ea Christum amplectitur, atque applicat. Vnde
Beza, in Confessione maiore articulo tertio capitis quarti, fidem vocat v-
nicum illud instrumentum, quo Iesum Christum oblatum apprehendimus,
& vas vnicum ad eam percipiendum comparatum. Post, articulo septimo,
Quum ex Paulo affirmamus, nos fide sola, siue gratis, siue fide, siue sine operibus
iustificari (sunt enim haec synonyma) non est hoc dictum perinde accipiendum,
ac si diceremus, fidem esse quandam virtutem, qua nos in nobis coram Deo iustifi-
cetur. Id enim esset fidem substituere in locum Iesu Christi, qui vnus est nostra
perfecta & integra iustitia. Verum ita loquimur cum Apostolo, & fide sola nos
iustificari dicimus, eo quod amplectitur eum qui nos iustificat, nempe Iesum Chri-
stum, qui cum nos vnus & copulat, vt sumus & ipse & omnium eius bonorum
participes, qua quidem nobis impunita, pro suis sufficiunt ad hoc, vt coram Deo ab-
solvamur, & pro iustis conseruamur.

XV. Nihil haec habent obscuri, aut ambigu. Alijs tamen verbis expli-
cantur a Bellarmino. Docent, inquit, fidem non iustificare per modum cau-
sae formalis, aut efficiens physicae, vel meritoriae, quasi aut ipsa sit iustitia,
vel initium iustitiae: aut eius incuitu, siue respectu, Deus nos iustificet: sed
solum relatiue, quia respicit, ac recipit oblatam indulgentiam. Itaque sen-
sum huius propositionis, Homo fide iustificatur, hunc esse: Homo iustifi-
catur per gratiam Dei, non imputantis peccata, quam gratiam fides creden-
do recipit: sicut cum manu pauper eleemosynam a diuite recipit; ea manus
recipiens eleemosynam, non est ipsa eleemosyna, neque causa efficiens elee-
mosynae, neque propter ipsam, quasi sua pulchritudine id mereatur, datur elee-
mosyna; sed solum relatiue concurrat ad eleemosynam obtinendam, quo-
niam dare & accipere sunt relatiua.

XVI. Non male: nisi, relatiue concurrere, phrasia esset apud nos inau-
dita: debuit potius relatiue nominari, id est, quatenus fides consideratur v-
na cum suo obiecto: vt eum dicitur Ecclesia super fide Petri fundata, apud
Veteres: nos alias euicimus interpretandum de Christo, quem fides Petri
confessa erat.

XVII. Hac definitione posita, alterum sequitur: videlicet, non tan-
tum fidem iustificare: sed etiam solum iustificare: neque admittere in eam
societatem vllam aliam virtutem, vlla opera, quaeunque sint, quocumque
censeantur nomine, quocumque comprehendantur genere. Id est, non spe,
non caritate, non penitentia, non receptione Sacramentorum, non casti-
tate, non iustitia, non pietate, sua quenquam posse iustificari: sed tantum
fide.

XVIII. Vt tamen nihil sit residui non distinctum, monere debui, pri-
mo nominari fidem non tenuem illam intellectus operationem, quam sibi
pro vera fide Catholica Papista nugones slexerunt, quae nihil nisi axiomata
contempletur, eorumque veritati assentiatur: quasi cum Mathematicus So-
lis Lunaeve cursum metitur, & vnaquaeque, vt per se patet, non ad seipsum, sed ad
caeterum voluntatem non magis aut moueat, aut afficiat, quam Alpium ni-
ues liquefaciat, aut Cimberias tenebras discuiat. Nam huiusmodi fidem,
quaeunque & vbiunque tandem sit, non modo non solum iustificare, sed
neque omnino quidem iustitiae verae rationem inducere. Fidem ergo illam
potius in eo, fidem & vnam, quae simul intellectum afficiat contemplatione,
cognitioneque veritatis, simul voluntatem formet amore bonitatis: deni-
que fidem, quae non tantum aut Deum credat, aut Deo credat, sed & in
Deum credat, vt olim prolixius disputatum huius tom. 12. lib.

XIX. Itaque nec solum fidem iustificare, ita dici, vt solitariam intelli-

gas, nullis operibus comitatum bonis: quod persuasissimum habemus fieri
nulla ratione posse: sed solum iustificare, id est, esse quidem in fidelibus non
solum: sed tamen ei soli iustitiam imputari. Quomodo cum solum lucem
Solis dixerit quis diem facere: aut solo calore gelu discuti: aut solo motu
percurri zodiacum: non puter tamen in Sole solum esse lucem, aut solum ea-
lorem, aut solum motum, sed in Sole ita omnia simul esse, & lucem, & ca-
lorem, & motum; vt tamen diem non efficiat calor, aut motus: non nites lu-
quefaciat motus, aut lux: non zodiacum absoluat lux, aut calor. In eodem
& Geometriam esse, & Astrologiam, & Musicam, & Opticam: & tamen so-
lam in eodem Geometriam omne genus figurarum metiri: solum Astrolo-
giam ecclestes sphaeras numerare: solum Musicam tonos distinguere: solum
Opticam virtuales radios explicare.

XX. Secundo, iustificationem, eo sensu, quo praecedente disputatione
confectum est, significare eam Dei in homines gratiam, per quam non im-
putentur propria peccata, sed iustitia aliena imputerur, vt a Deo amari me-
reamur, & eligi, & destinari vitae aeternae.

XXI. Nam si illam iustitiam dicas, quae inhareat cuique, quae & in-
nouet peccatorem, vt recedat a peccatis, ambulaturus in viis Domini; cuius
iustitiae acquisitionem scimus etiam iustificationem appellari: ex gramma-
tica vi nominis, instar calefactionis: quamque nos malumus, distinctionis
gratia, sanctificationem dicere: tum vero nos arte tenemus, accurateque
defendimus; non fidem solum iustificare: sed & ipsam, quatenus est opus; &
omnes veras virtutes, omniaque bona virtutum opera. Imo omnes virtutes,
omnia opera ad eam iustificationem necessario requiri: vt nemo iustus, ne-
mo sanctus dici queat, qui ab vna virtute sit alienus. Denique has virtutes
formaliter iustificare, id est, sanctificare. Neque veremur, ne quantumcun-
que est Papistarum, in eam partem aut plura dicant, aut vehementiora
nobis.

CAP. II.

De operibus exclusis a Iustificatione.

I. Iustificari hominem sola fide Catholici disputant tribus argumentis
I quibus alia tria Bellarminus addit, φλυαρι: nos enim non agnoscimus.
Itaque cum ijs saepe agito pro arbitrio.

H. Primum est. Si iustificatur homo fide sine operibus: Ergo iustifica-
tur sola fide. Antecedens probatur ex Paulo, in eam rem & dilerto, & fre-
quenti. Ad Romanos 3. λογισμα, arbitramur, ait vetus Interpretes, Sy-
rus, Cogitamus, siue potius, vt vertit Boderiamus, ratiocinamur וְיִחְזַקוּ: o-
ptime Beza, Colligimus; a cuius imitatione est in Iustiniani paraphrasi. Qua
cum ita sint, recte colligimus, fide iustificari hominem absque operibus legis: Ad
Ephesios secundo, Gratia estis seruati per fidem: idque non ex vobis, Dei donum
est: non ex operibus. Ad Philipenses quinto, Vt inueniar in illo, non habens
meam iustitiam, qua ex lege est, sed eam qua est ex fide. Ad Galatas secundo,
Scientes non iustificari hominem ex operibus legis, sed per fidem Iesu Christi: et-
iam nos in Christum Iesum credidimus, vt iustificaremur ex fide Christi, & non
ex operibus legis: propterea quod non iustificabitur ex operibus legis vlla caro. Ad
Tit. 3. Apparuit benignitas & humanitas Saluatoris nostri Dei, non ex operibus
iustitiae, quae fecimus nos.

III. Consequentia fit inde manifesta: quia non dantur plures modi iu-
stificandi his duobus, per fidem, & per opera: neque aut hodie plures po-
tuerunt profecti in medium a Papistis: aut olim ab vllis, siue Catholicis, siue
haereticis, excogitari. Itaque, remoto vno, necesse est non tantum alterum
relinqui, sed etiam solum: alioquin enumeratio non foret legitima.

IV. Nec vero Papistae consequentiam impugnant: sed si quid habent
perinacitiae, si quid Sophisticas, id totum effundunt in antecedens; exceptum
nobis eos locos tam difertos, tam plenos, tam planos, vt nemo nostrum
possit disertius quicquam aut plenius, aut planius. Has ergo nos opus est ar-
tes attendere: et si libri praecedentis iam excussas capite nono, vbi recensui-
mus hos eosdem locos, cum probarem opera excludi a ratione iustifican-
di. Sed quia Bellarminus, ac reliqui, nouam nunc, & exactiorem adhibere
videntur diligentiam, redordienda rela erit: nec nos, spero, repetiti laboris
pccentebit.

V. In eo explicando antecedente alij aliter; imo alij alijs plus minusve
laborant. Costerus, Non voluit Apostolus, inquit, iustificari peccatorem, si-
mul atque solo intellectu credit in Christum, eiusque beneficia sola credulitate
arripit. Assentimus, inquam: & querimus iniuste fieri quum id proponitur,
quasi a nobis assertum. Nam fidem hoc quidem in argumento testatur nul-
lam admittendam, nisi veram. Veram fidem, in solo intellectu, in sola cre-
dulitate, quicumque constituat, hunc non diffitemur necesse vnquam quid
vera fides fiet. Nos autem alias disputauimus, & euicimus: hanc aequae in
voluntate esse, & in intellectu. Dicimus ergo Paulo hanc fuisse mentem: iu-
stificari peccatorem, simul atque intellectu credens in Christum, eiusque
beneficia credulitate arripens, in eundem fertur sincero corde, atque intenta
voluntate, et si alioquin infirma, qualis est, tum tota vita, tum maxime in con-
uersionis initio; quum necesse est dicere, Credo Domine, adiuuus incredulitate
meam.

VI. Bellarminus prolixior, tria distinguit capita explicanda. Quid sit
lex factorum, & lex fidei. Quid intersit inter iustitiam legis, & iustitiam in
lege. Quid intelligat Paulus, per opera. Quibus explicatis, cum seorsim sin-
gulos locos examinat. Sequamur hominem suo otio abutentem, Nam puta-
mus nos quidem potuisse breuius transigi.

VII. In primo, legem factorum a Caluino & Chemnitio exponi, eam quae
requirit opera: legem vero fidei, eam quae requirit fidem: Sed refutari ab Au-
gustino, libri de Spiritu & litera c. 3. demonstrante legem Euangelicam, quae
maxime requirit fidem, requirere etiam opera, & omnium mandatorum, ac to-
tius Decalogi obseruationem. Demonstrari inde posse legem Moysis, quae ma-
xime requirit opera, requirere etiam fidem. Quare, legem operum eam esse, quae
iubeat quid sit faciendum: legem fidei, esse ipsam fidem, quae impetret gratiam
faciendi, quod lex factorum iubet, teste Augustino. Vtramque igitur legem

geni requirere opera: sed illam continere præceptum; hanc vero auxili-

VIII. Sed Caluino & Chemnitio fieri iniuriam nullus dubito. Certè nullum locum Bellarminus auctorit; à quo constet non affingi eis alienam sententiam. Tum vero vtrumque agnoscere, fidem nullam veram esse absque operibus, quis ignorat? Non ipse Bellarminus, qui lib. 1. de iustificat. cap. 2. distribuens capita controuersa, vnum tertio loco ponit, vtrum fides possit esse sola. Et hoc nos omnes negare, contra Papistas, indeque disputat capite decimo quinto: quàm nos partem alias examinauimus.

IX. Porro, legem factorum, & legem fidei, non aliter distinguimus, quam ex proprio disputationis Paulinæ argumento, quæ est de iustificatione. Itaque legem factorum definimus eam, quæ per opera iustificet ex hac formula, *Hoc fac & viues: Non qui audiunt legem, iusti sunt apud Deum, sed qui legem præstant iustificabuntur.* Legem fidei, eam quæ iustificat per fidem. Et si alioquin verum sit, & legem operum requirere fidem, quæ ipsa est opus: & legem fidei requirere opera, quæ sint eius fidei effecta. Rectè Parausin. 3. ad Romanos, *Propriè lex operum pro doctrina, quæ exigit opera ad iustitiam inhaerentem: lex fidei doctrina, quæ exigit fidem ad iustitiam gratis imputatam.* Rectè Gualterus, *Legem operum dicit eam doctrinam, quæ nos operibus iustificari tradit: legem fidei vero, eam quæ iustitiam monstrat in merito Christi, qui sola fide apprehenditur.* Optimè Beza, *Euan-gelium vocat legem fidei, id est, doctrinam quæ salutem proponit, sub conditione, si credideris, oppositum doctrinæ, quæ iustitiam & salutem proponit cum conditione, si omnia feceris.*

X. In quibus nihil est aduersum Augustino exponenti, tum libro secundo de Baptismo paruulorum, tum in Psalmum 118 Legem operum, quæ iubet faciendâ: fidei, quæ imperat quæ iubentur. Nam omnino ita est: sed non plene tamen, aut ex circumstantia disputationis, quæ est de iustificationis causa. Plena erit definitio, si dicas legem factorum, quæ iubet faciendâ, vt ex operibus iustificet. Legem fidei, quæ iustificat gratis, vt fiant quæ iussa sunt.

XI. Et hæc tenus de lege operum, & fidei. Sequitur iustitia legis, & ex lege, siue in lege. Illam esse, opera iusta, quæ lex faciendâ præscribat: hanc vero, ea opera, quæ homines faciant sine gratia fidei, sola cognitione legis adiuti. Illam à Paulo nusquam reijci, tanquam inutilem: sed hanc.

XII. Imo non habet docere Bellarminus, quando, aut quo loco Paulus iustitiam legis disparat à iustitia ex lege, siue in lege. Amplius dico, iustitiam legis, nusquam nominari: nisi fortè cap. 2. ad Romanos, vbi dixit Latinus interpres, *Iustitias legis: cum Paulus dixerit, ut diximus supra & vbi: quod Beza vertit melius, iura legis.* Significat autem non iustitiam inhaerentem cuiquam, & formalem: sed abstractam, siue materiam, cõsideratam in ipsius legis ratione per se. Veruntamen vt sit, nulla est oppositio iustitiæ legis, & iustitiæ ex lege, quo fundamento nititur Bellarmini subtilitas. Cum tamen nulla præscribat siue ratio, siue autoritas, vt Bellarmini nobis imaginatio sit pro lege. Breuiter dico: iustitiam legis, à iustitia ex lege negamus realiter differre, sed tantum ratione, quatenus illa vt dixi, consideratur abstractè in præscripto legis: hæc vero relatè ad hominem, quatenus eius actiones conformes sunt legi, id est, iustitiæ legis.

XIII. Et sic non reijci iustitiam legis à Paulo concedimus: cum contra diserte dicat ad Romanos 7. *Lex ipsa sancta, & mandatum sanctum, ac iustum & bonum.* Imo, quod notauit Bellarminus, ad Romanos 2. *Factores legis iustificabuntur: & si præputium legis iura custodiant, non præputium in Circumcisionem reputabitur?* Sed ex iustitia legis quenquam vnquam fuisse iustificatum, non legit vsquam Bellarminus, aliter quam per iustitiam ex lege. Enim vero illud *factores legis iustificari*, quæ ratio cogit interpretari de iustitia legis, quæ non sit iustitia ex lege, vel in lege? Hoc velim Bellarminus expediret, si posset. Ego prociuius docere iustitiam ex lege: si tamen aliquid esset discriminis. Et probò: nam factores legis, quibus ambigat eosdem esse, qui iura legis custodiunt? Atqui hos manifestè Paulus describit, id est, non fideles, & proinde, qui faciunt iura legis, ex suis viribus, non autem ex fide. At hanc Bellarminus appellauit iustitiam ex lege. Tanta est hominis in disputando socordia.

XIV. Sed obiicit Augustinum lib. 3. contra duas Epistolas Pelagianorum cap. 7. Nec diffiteor hunc distinguere iustitiam legis, & iustitiam ex lege. Verum longè aliud est, quid, aut quomodo loquutus sit Augustinus: aliud autem, quæ sit mens Pauli. Et hæc nobis in quæstionem venit, non illud. Dico igitur eam distinctionem Augustinum non habere ex Paulo: imo omnino, non à Scriptura. Neque posse iustitiam legis vllò bono sensu dici, nisi abstractè, pro ea iustitia, quæ concretè sit in singulis ex lege, siue in lege, quatenus scilicet, hi sibi proponunt iustitiam legis opere implendam.

XV. Hi autem nulli sunt præter fideles, quorum iustitiam inhaerentem, id est, vt nos loqui solemus, sanctificationem, Christus ipse sic ad mensus est: *Matth. 5. Nisi abundauerit iustitia vestra, plus quam scribarum & Pharisaorum, non ingrediemini in regnum caelorum.* Quis enim non sentit, per hæc verba, *iustitia vestra*, discretos esse Discipulos, ad quos illa pertinebant præcedentia, *Vos estis sal terra: vos estis lux mundi: splendat lux vestra?* Atqui hæc iustitiam disparat à iustitia Pharisaorum non toto genere, sed secundum plus & minus. Cum ergo quæ sic differunt quantitate, sint eiusdem generis: & iustitia Pharisaorum fuerit ex lege, hanc item oportet esse ex lege. Ideoq; explicatur per partes, ex vero sentu præceptorum, quæ solebant adulterare Pharisei.

XVI. Deniq; iustitia legis nulla in quoquam, nisi ex operibus, iuxta illud, *Hoc fac, & viues.* Sed iustitia ex lege, itidem in operibus, ne ipsi quidem dissentibus Papistis. Quid obstat ergo, quominus eadem sit iustitia legis, & iustitia ex lege? Et vtraq; æquè exclusa ab ordine causarum iustificationis?

XVII. Superest tertium caput de operibus. Hæc intelligi variè, vel sola ceremonialia, vel moralia ante fidem: vel omnia cum ceremonialia, tum moralia; tum ante fidem, tum post eam. Sola intelligi ceremonialia,

Tom. III.

non probat Bellarminus: nobis sanè consentientibus. Non probat omnia: sed ea duntaxat quæ ante fidem. Non intelligenda omnia ostendit, primo, auctoritate Augustini, de Gratia & libero arbitrio cap. 7. *Homines non intelligentes quod ait ipse Apostolus Paulus, Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus legis, putauerunt eum dicere, sufficere fidem, etiam si male viuat, & bona opera non habeat. Quod absit vt sentiret, vas electionis.* Addito statim, non excludi opera, quæ fiunt ex fide. Secundo, quia probatum sit à se, requiri ad iustificationem actum spei; timoris, poenitentiae, dilectionis, & ipsius fidei, non solum credentis, sed etiam orantis, impetrantis: qui actus, opera quædam merito dici queant. Tertio, quia quarto ad Romanos. *Ei qui operatur, merces imputatur secundum debitum, non secundum gratiam.* Quasi dictum à Paulo, se vocare opera, quibus id quod redditur est merces, non gratia. Talia autem non esse, nisi quæ fiunt ex solis viribus liberi arbitrii: nam ipsi quæ fiunt ex gratia, quod redditur, non esse impie mercedem, sed gratiam.

XVIII. Sed Augustini locus non est ad rem: eos redarguentis, qui putarent excludi bona opera absolute, non tantum vt ne iustificarent, sed etiam vt ne iustificato adessent: *Putauerunt, inquit, sufficere fidem: etiam si male viuat, & bona opera non habeat.* Quæ portentosa opinio præculabit à nostra controuersia. Nec sequitur, si necessario adesse debeant bona opera iustificato, ideo ex bonis operibus esse iustificationem. Cur non enim potius, ex iustificatione opera? Quomodo etsi oriente Canicula, necesse sit magnos esse calores; tamen non à caloribus ortus Caniculæ: sed ab ortu Caniculæ magni calores.

XIX. Eadem vis in secundo argumento. Requirit ad iustificationem actus spei, timoris, reliquos, verissima doctrina est. Nam quia ad iustificationem fidei requiritur fides: nec fides esse potest, absque actibus spei, timoris. Ergo ad iustificationem requiruntur iidem actus. Nostra ea constans doctrina est. Sed nunc controuersia est, non vtram requirantur ad iustificationem: est enim hæc phrasis suo ambitu nimium latè patens: & comprehendens cum antecedentia, tum consequentia, adeo, vt ne ille quidem mentiat, qui dicat ad recuperandam bonam valetudinem, requiripoculum: nimirum, quia sine poculo vitæ hauriatur pharmacum: etsi ad restituendam sanitatem, nihil prorsus poculum operetur. Controuersia est igitur, vtrum requirantur huiusmodi actus ad efficientiam iustificationis. Hoc vero absit, vt vnquam demonstratum fuisse à Bellarmino concedamus, quicquid tandem iactabundus effutiat.

XX. In tertio, Verum est, opera appellari ea quibus merces debeatur. Sed sola ea quæ præcedunt fidem, esse eiusmodi, falsum. Nam, quia non entis nullæ sunt qualitates: nulla autem sunt eiusmodi opera ante fidem. Ergo falsum, ea sola excludi. Imo sequitur, ea potius excludi, quæ post fidem: quia hæc oportet esse, si quæ oportet esse huiusmodi: vt falsum sit vlla excludi, quæ mereantur mercedem, si ista non excludantur. Nulla autem esse, aut esse posse eiusmodi opera ante fidem, quibus merces debeatur, ipsis probò testibus Papistis: qui quæcunque fiunt ante fidem, ea saltem præparatoria dicunt, non vero meritoria, nisi fortè ex congruo: quod tamen ipsorum tandem exhibetur: & ab ijs ipsis, à quibus admittitur: adeo extenuatur, vt meriti nomen solum retineat, à definitione quam longissimè absit, vt alias vidimus.

XXI. Præterea, Paulus operanti hæc opera, non opponit operantem alia quædam, puta ea quæ post fidem: sed potius non operantem. Diserte, *Ei qui operatur, merces non imputatur ex gratia, sed ex debito: Ei vero qui non operatur, sed credit in eum qui iustificat impium, imputatur fides sua pro iustitia.* At qui post fidem operatur, is non potest dici non operans. Vnde necessarium excludi etiam illa opera.

XXII. Tertio, quæcunque iustificationem sequuntur, ea non possunt esse causa iustificationis: nam omnem causam oportet vel præcedere effectum, puta efficientem & finem; vel simul esse, vt materiam, & formam. Opera igitur, quæ fiunt post iustificationem, non possunt esse in vllò causatum genere. Et vero Paulus hac vtriusque argumentatione ad excludendam Circumcisionem: quia nimirum Abraham iustificatus fuerit, antequam Circumcisus, *Ista beatitudinis prædicatio in Circumcisionem solum, an & in præputium cadit? Dicimus enim imputatam fuisse Abrahæ fidem pro iustitia. Quomodo ergo imputata est? quum esset in Circumcisione, an cum esset in præputio? Non in Circumcisione, sed in præputio.* Iustinianus, *Ita videas, totam Pauli argumentationem rectè fuisse conclusam, non esse ex legis operibus, sed ex fide expectandam iustificationem: nam apparet Abrahamum non ex Circumcisione iustificatum, qui tanto, antequam circumcideretur, diuino testimonio iustus prædicatur.*

XXIII. Denique, excludi à Paulo omnia opera etiam cum fide facta, docemus varijs argumentis. Primum argumentum ab ipsa legis natura. Nam hæc etiam imperat fidem, quod antea Bellarminus agnouit: *legem, inquit, Moyses quæ maxime requirit opera, requirere etiam fidem.* Vnde concludo, opera legis bona nulla constare sine fide: quomodo nulla sine castitate; nulla sine caritate. Ratio: quia ex lege, qui peccat in vno, sit omnium reus. Peccat autem in vno, qui non credit in Deum: quia hoc vnum est, ex ijs quæ lex imperat. Ergo, qui operatur ex lege, hunc necesse est credere; aut non bene operari. At iam Paulus non in eo laborat, vt excludat mala opera à iustificatione: quis enim id postulasset? Sed bona. Ergo etiam ea quæ cum fide, ac proinde post fidem.

XXIV. Secundum argumentum ab exemplo Abrahami. Is enim fide, non operibus dicitur iustificatus, qui tamen ex fide multa bona opera præstiterat, & præstabat. Ad Hebræos 11. *Per fidem vocatus Abraham auscultauit Deo, vt abiret in locum quem accepturus erat in hereditatem, & exiit nesciens quo esset venturus.* Quo testimonio constat, iam tum habuisse fidem veram Abrahamum, cum primum egressus est ex Vr Chaldaeorum. Itaq; quicquid post id temporis boni fecit, id fuisse cum fide, imò ex fide.

XXV. Bellarminus operatum fatetur Abrahamum ex fide, verum negat tamen Paulum reijcere opera facta ex fide: sed affirmare, non esse facta sine fide, quia si talia fuissent, nunquam eum iustificassent: excludere ergo quæ facere potuissent non ex fide. Nam etiam eos, qui fidem habent, ali-

Q9 quando

Quando operari non ex fide, ut quum peccant, aut faciunt opera pure moralia, sine relatione ad Deum.

XXVI. Quid stultius? Excludit ea quae facere potuisset. Ergo, inquam, ea quae non fecerat. Hocine ergo grande Sophisticationis Bellarmianae operapretium, ut doceat, Apostolum disputare, Abrahamum non fuisse iustificatum ijs operibus; quae opera nunquam fecisset? En tibi acumem, cuius laude merito superbiunt Iesuitae, seq; omnibus omnino Sophistis longè longeque praeferant? Sic, sic pergite, d' Loiolitae, magnam illam eruditionis laudem iustentate. Fiet tandem ut vobis hanc tam gratam laborum vestrorum palmam nemo eripiat. Certè nos, ne quidem inuidebimus: spondeo.

XXVII. Sed enim operari possunt fideles, non ex fide. Ita esto, inquam: sed cedo exemplum? Ut quum peccant. Omnino: nullum enim peccatum ex fide est. Sed rursus hocine dignum Paulino acumine, ut probaret Abrahamum non iustificatum ijs operibus, quae opera faceret, cum peccaret? O pietatis columina, Iesuitas!

XXVIII. Imo non tum duntaxat: verum etiam cum operantur sine relatione ad DEVM. Optimè. Sed memento, Bellarmine, non quaeuis opera excludi à Paulo: sed, te teste, opera ex lege, iustitiam ex lege. Atqui non potest iustitia ex lege, esse non relatiuè ad Deum: quandoquidem lex doceat in omnibus amorem Dei. Tum qui operatur institutus ex lege, non potest non relatiuè ad Deum, quandoquidem ipsa lex est auctoritas ipsius Dei iubentis, aut vetantis. Ideo, qui operatur ex lege, operatur, quia DEVS vel sic iussit, vel aliter vetuit. Relatiuè ergo ad Deum. Denique negat Paulus, ex Circumcisione constituisse Abrahamo iustificationem: at Circumcisio opus fuit non sine relatione ad DEVM: erat enim signum foederis diuini: imo οφραγίς της διασώσεως της πίστεως. Itaque opus factum ex fide: & tamen exclusum à iustificationis causis. Et negat Bellarminus exclusa ea duntaxat: quae non ex fide; quae non relatiuè ad Deum?

XXIX. Illud denique asserere Paulum, opera quibus iustificatus fuit Abrahamus, non esse facta sine fide, mirer' vni Bellarmino post orbem conditum venire potuisse in mentem. Nam primo quaestione longè aliter Paulus constituit, Si Abraham ex operibus iustificatus fuit. Haec verba sonant, inquitendum, non quo genere operum fuit iustificatus, sed aliter, vtrum ex operibus: quomodo longè aliud est quaerere; Spongia quod genus sit animalis, & vtrum sit animal. Illa quaestio ponit pro ce to, esse animal: Ast haec vocat in dubium. Et deinde demonstrat ex ijs verbis, Creditur, & imputatur est ei pro iustitia: vnde argumentum, Ei qui operatur, merces non imputatur ex gratia, sed ex debito: ei vero qui non operatur, sed credit, imputatur fides sua pro iustitia. Quasi diceret: cui fides imputatur pro iustitia, is non iustificatur operibus. Probat: Quicumque iustificatur ex operibus, is operatur. At, qui credit, non operatur. Ergo, qui credit non iustificatur ex operibus. Vnde patet ab Apostolo sic opponi credentem & operantem; vtille intelligatur non operans. Non quidem quod nullo modo operetur: sed quia non ea operetur ex quibus iustus esse possit: videlicet, quod oporteret nunquam peccare. At qui non operatur, in eo distingui non possunt genera operum, ac proinde omnia excludi. Deniq; in vniuersa hac disputatione, nunquam Paulus discreuit opera facta ex fide, ab operibus factis sine fide.

XXX. Sed habet praeterea argumentum Sophista. Loquitur Apostolus cum conditione, Si Abraham iustificatus est ex operibus procedentibus non ex gratia fidei, ut ij putabant, qui suis viribus tribuebant iustitiam, certè habuit gloriam, sed non apud Deum. Et quoniam satis constat, Abrahamum habuisse gloriam etiam apud Deum, inde colligit, eum non esse iustificatum ex operibus sine fide, sed ex fide, ex qua bona opera procedunt.

XXXI. Imo varia sunt Bellarmini peccata. Primo, quid illud est, loqui Apostolum cum conditione? Ex aduersariorum hypothese dixisset potius, quis disputandi peritus. Est enim argumentum αταρξινον, vbi ex opposito consequentis, concluditur oppositum aduersariae sententiae. Nam cum conditione is dicitur loqui, qui ex suo sensu denuntiatum, alioquin latius, limitat: exempli gratia, ad Rom. 4. Si cum eo plantati, coaluimus conformatione mortis eius, nimirum etiam resurrectionis conformatione coalescemus. Si mortui sumus cum Christo, credimus fore, ut etiam viuamus cum eo. Sic cum conditione loquuntur Papistae, Si Abraham fecerit opera fidei, iustificabitur. Quamquam, d nunquam peccaret grauius, quam in proprietatem verborum; seq; neglectam quereretur Grammatica potius, quàm Theologia corruptam.

XXXII. Secundum peccatum. Conclusio non cohaeret praesenti controuersia: cum enim concludendum sit, non esse iustificatum ex operibus sine fide, sed ex operibus fidei: iste inflectit ex fide, ex qua bona opera procedunt: quod non est contra nos, vt saepe monuimus: non enim qui iustificatur ex fide, à qua bona opera procedunt, statim iustificatur ex bonis operibus fidei: quae proposita quaestio est. Quomodo non sequitur, si terra calefiat à Sole, à quo procedit lux diei; ideo calefieri à luce diei, quae procedit à Sole.

XXXIII. Tertium peccatum; dicere Paulum, Si Abraham iustificatus est ex operibus procedentibus non ex gratia fidei, sicut putabant qui suis viribus tribuebant iustitiam. Nam Paulus simpliciter dixit, si iustificatus est ex operibus. Quae autem siue restrictiones, siue explicationes sequuntur, assumenta sunt Papistica. Modestiores Tolerus, & Pererius ille. Si Abraham non aliam habuit iustitiam, quam qua ex operibus est, gloriam quidem habet, sed non apud Deum. Iste, Argumentatur Paulus, iustificatum fuisse Abrahamum ex fide, tum quia non est iustificatus ex operibus, ut ostensum est, tum praecipuè, quia id, supra dictis verbis Scriptura non docuit, assignans iustitiam fidei Abrahæ. Et si enim hoc scio haud aliter tandem expone-re, tamen eo laudem merentur, quod in formando argumento, non discedant à verbis Pauli, neq; pro ijs sua somnia substituunt.

XXXIV. Porro, in formando ipso argumento, non est omnibus eadem mens. Alij sic: Si Abraham iustificatus est ex operibus, habet gloriam apud homines, non apud Deum. Ast habet, non tantum apud homines, sed etiam apud Deum. Ergo non est iustificatus ex operibus. Alij contra: Si iustificatus est ex operibus, haberet gloriam apud Deum:

At non habet: Ergo non est iustificatus ex operibus. Prior forma Papistis aridet omnibus: sed & Patribus olim: imò & ex hodiernis Catholicis, Petro Martyri & Piscatori. Ast altera, Caluino, Beza, Aretio, Oletiano, Paræo, Gualtero, atq; alijs multis. Nec vero nostra interest, vtram praeferas, dum ne Papistica fraude vsus, delumbes illud, non ex operibus, in longè alium sensum, non ex operibus praecedentibus.

XXXV. Sed a Caluini tamen partibus fiat vocabulum καύχημα, quo signanter vsus Paulus: Vnde nimium quam discessit verus Interpretes, qui gloriam dixit, vt & alias, vir haud raro incuriosus verborum: vt multis obseruatum. Cum tamen gloria proprie respondeat τὸ δοξάζει vt contra, τὸ καυχῆσαι, gloriatio: quo nomine idem Interpretes vsus ad Corinthios 5. non est bona gloriatio vestra: alias circumloquutus per verbum post. ad Cor. 5. occasionem damus vobis gloriandi. Nono, Quod gloriamur de vobis.

XXXVI. Enimvero gloriam Paulus nusquam excludit à iustificatione, sed gloriatiorem discretè, c. 3. extremo: οὐκ ἔστι καύχησις, ἡ ἐκλεισθή: Vbi est ergo gloriatio? Exclusa est. Vnde promptum est intelligere a Paulo non distingui gloriatiorem, vt alia sit apud homines, alia apud Deum: & hanc negari, illam concedi. Sed potius omnino gloriatiorem excludi: quae in hoc argumento, nulla esse queat, nisi apud Deum. Nam quid sibi velit, habere quencquam quo gloriatur apud homines, se esse iustificatum ex operibus? Vti forte constitias, iustificatum apud homines, vt Sa videtur velle, Habet, quasi dicat, illa quidem iustificatio non erit apud Deum. Verum, quid eo opus fuit, cum Paulus perpetuo, non nisi de iustificatione apud Deum disputet?

XXXVII. Toletus non probat καύχημα dici gloriatiorem: primo, quia non esset vera assertio, talis videlicet, habet vnde gloriatur: non enim habere hominem vnde gloriatur in se; cum nihil habeat, quod non accepit. Deinde, quia non idem sit καύχημα, quod καύχησις in extremo capite tertio: hanc enim pro gloriatiore frequenter accipi, & iactantia, at illud idem ferè esse, quod laudem, & approbationem.

XXXVIII. Sed Tolerus sua sefellit subtilitas. Nam primo, falsum est, nostra quidem sententia, Paulum concedere, Abrahamo fuisse vnde gloriaretur. Sic enim argumentum est Si Abraham iustificatus esset ex operibus: Ergo haberet vnde gloriaretur: At non habet. Nimirum, vt illa particula, apud Deum, semel expressa, intelligatur repetenda, etiam in prior membro, nimirum in propositione. Quod si eis potius adhaeremus, qui per distinctionem putant ab Apostolo responderi: tum vero falsum est, non habere hominem quod gloriatur, si ex operibus sit iustificatus. Nam contra Paulus ostendit, cum excludi gloriatiorem negat per legem operum sed per legem dei.

XXXIX. De καύχημα's explicatione, viderit quomodo cum suis trafigat. Caietanus Habet gloriam, siue gloriatiorem: id enim proprie verbum Graecum καύχημα significat, Iustinianus, Habet apud homines quidem gloriam seu Graecè καύχημα, id est, gloriandi occasionem. Sed & το ἐπιθυμι repugnat, nē καυχῶμαι, non laudari est, sed laudare se ipsum; id est gloriari. Nec possunt ab eo verbo deducta καύχησις, & καύχησις se differre, sed ratione duntaxat: sicut ποιημα & ποιησις καύχημα & καύχησις, & similia: vt, καύχημα ipsam, vt ita dicam, καύχημα's materiam, & occasionem, vt Iustinianus exprimebat at καύχησις, ipsam gloriandi actionem. Quae differentia non est tanta, vt non permittatur significatio: prout saepe ποιησις & ποιημα vnum idemque sunt.

XI. Redeo ad id vnde sum digressus, & tertio argumento probò, Paulum excludere à iustificatione, etiam opera facta ex fide. Id argumentum est ex Epistola ad Galat. in qua, est eadem disputatio est, quae ad Roman. tamen disputandi occasio alia, & vehementior ad thesin nostram. Galatae erant Christiani, itaque fidem habebant. Hi fascinati à quibusdam, reuocabant Circumcisionem, non vt discederent à Christo ad Iudaeos: sed vt fidei Circumcisionem copularent. Hoc Paulus clamat indignum Christo. Quia ex fide, non ex operibus legis constet iustificatio. Constat ergo Paulum in eo esse, vt doceat, ne opera quidem legis cum fide quencquam iustificare. Nam si in eo potius, opera legis sine fide diceret: discederet à causa Galatarum, qui fidem nullo modo excluderent: & ita ridendum sese propinasset; quia et si vehemens esset in disputando, tamen ἔξω τῶν σιδήρων καύχημα.

XLI. Respondit Bellarminus, geminam tractari quaestione, vnam specialem; an ceremoniae legales, ad Christianos pertineant, ita vt salui sine ijs esse non possint. Alteram generalem: An per legem, & vires naturae possit contingere iustificatio, sine gratia & fide Iesu Christi. Ad vtramque Apostolum negatiuè respondere. Esse autem talem secundam quaestione probat ex his verbis: probat ex his verbis: ad Galat. 2. Si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est. Tertio Si ex lege haereditas, ergo non ex promissione. Quarto, Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis. Ad Rom. 4. Si ex lege haereditas, exinanita est fides, abolita est promissio. Has enim consequentias firmissimas esse, si excludantur à iustificatione opera facta sine fide, & gratia, ex sola cognitione legis, & viribus liberi arbitrij. Sed eadem infirmissimas, neque quicquam efficere, si quis per eas velit excludere opera quae fiunt ex gratia, & fide. Non enim propterea gratis mortuum est. Christum, si iustificemur ex fide & operibus fidem consequentibus: cum contra nisi Christus esset mortuus, nulla futura essent talia opera. Sic ideo ex promissione haereditas: quia sine promissione non fuisset gratia, non fides sine gratia: non opera iusta, sine fide. Sic deniq; nisi ad Christum, & eius gratiam pertinere mus, fidem, & opera iustificantia non habere mus.

XLII. Et verò geminam quaestione tractari non imus inficias: ac priorem quidem, vtrum ceremoniae sint necessariae Christianis. Sed reuergerimus, primum, in secunda constituenda, non obliuisci Iesuitam suarum artium. Nobis enim quaestio statuitur simplicius. An per legem possit contingere iustificatio. Nam illud, per vires naturae, nullum est apud Paulum: qui sciebat, non posse constare iustificationem ex lege, nisi praestita: praestari autem hanc non posse per vires naturae. Rursus illud, sine gratia, & fide Iesu Christi, absurdè Paulus aut expressisset, aut non expressisset subaudisset: quia, vt dixi, nulla eiusmodi apud Galatas controuersia erat: qui nullo modo volebant videri discedere à gratia, & fide Christi: sed superaddere ceremonias.

XLIII. Secundo, dicimus eas duas quæstiones tractari, non utramque ex professo, sed subalternatè secundam, propter primam. Itaque proprie vnam esse in tota Epistola, nempe illam, quæ statuat non esse superinducendas legis ceremonias, fidei Christianæ: hanc tum alijs argumentis firmari, tum isto, à iustificatione per fidem, non per opera. Nec aliter ordinem obseruauit Salmero, & Iustinianus.

XLIV. Iis Pauli consequentijs impugnari eos, qui opera statuerent sine fide, agnoscimus, sed non eos, qui opera ex fide, negamus, & singulas inquirimus. Prima est, *Si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est.* Quid desideret Bellarminus? Non sequitur, inquit, quia nulla opera essent, nisi Christus esset mortuus. Imo sequitur, inquam, qui Christum esse mortuum significat, dedisse pœnas pro nobis, & satisfacisse Deo. At si nos oportet operibus iustificari, cur dicatur Christus pœnas dedisse, & satisfacisse? Nam profecto, qui ex lege iustificatur, hunc nullas oportet dare pœnas: & pro eo nemo satisfacere potest, cum ipse satisfaciat. Nimirum eo fallitur Sophista, quod Christum pro nobis mortuum non putet, nisi ut nobis facultatem acquireret iustificandi nos ipsos. Absurdè.

XLV. Altera consequentia, *Si ex lege hæreditas, ergo non ex promissione.* Imo, inquit, ex promissione, quia ab hac fides, vnde opera. Imo non ex promissione, inquam: quia promissio, non ea fuit, dabuntur opera, vnde possitis hæreditatem mereri: sed longe alia: nempe, promittitur immerenti hæreditas: itaque non ex operibus, ne ijs quidem, quæ ex fide: nam hæc Papistæ dicunt esse meritoria. Breuiter, promissio non indefinitè intelligenda, sed illa specialiter quæ facta est Abrahamo: in qua operum nulla mentio: sed gratuita iustificationis.

XLVI. Tertia consequentia, *Euacuati estis à Christo, qui in lege iustificamini, à gratia excidistis.* Imo non euacuati, obijcit Bellarminus: quia nisi ad Christum pertineremus, opera non haberemus. Imo Sophista non attendit feriem Pauli. *Eccc ego Paulus dico vobis, si circumcidamini, Christum nihil vobis profuturum.* Testor enim vrsus omni homini, qui circumciditur, eum esse debitorem totius legis seruandæ. Facti estis inanes Christi, quicquid per legem iustificamini, & à gratia excidistis. Manifesta est argumenti series. Quicunque iustificatur ex lege, exciderunt à Christo. At quicunque circumciduntur, iustificantur ex lege: Ergo hi excidunt à Christo. Probatur maior: nam minor clara ex hypothese eorum aduersum quos iustituta erat disputatio. Probatur ergo maior. Quicunque est debitor totius legis seruandæ: is excidit à Christo. At quicunque iustificatur ex lege, debitor totius legis seruandæ. Ergo iisdem exciderunt à Christo. Itaque illud, habere opera quicunque pertinent ad Christum, nihil ad rem, quia ne hi quidem debitor totius legis seruandæ: alioquin nulla eis spes esset salutis, quandoquidem etiam habent bona opera: tamen non propterea; nullum peccatum. Est autem verum, debere totam legem seruari ab ijs qui volunt per legem iustificari, non tantum sine fide, sed etiam cum fide: scilicet, quia iustificatio ex lege non potest consistere cum peccato: iustificatio enim opponitur maledictioni, quæ certa, non permanenti in omnibus quæ scripta sunt in lege. Qui autem peccat, hic non permanet in omnibus.

XLVII. Nihil ergo certius, nihil firmitus his Pauli ratiocinationibus. Sed contra, nihil non modo infirmius, sed ne ineptius quidem si insectas ad mentem Bellarminianam. Fac enim quæso dicere, Si per legem absque fide in Christum, iustitia, ergo Christus frustra mortuus est. Si ex lege absque fide hæreditas, Ergo non ex promissione. Euacuati estis à Christo, qui in lege sola, sine fide, iustificamini. Ad ista cur non respondissent Galatæ: Quosnam innuis, Paule? quos petis? quos refutas? Non enim nos sanè, qui nunquam legem vrgemus solam: nunquam fidem excludimus: à Christo nolimus quenquam discedere. Sed Christiani iam pridem facti, te prædicante, fidei legem adijcimus, vt vramque constantè retinentibus plena salus constet, tum ex fide, tum ex operibus legis in fide, & cum fide, imo & per fidem factis. Hæc cum Galatæ obiecerent, quid Paulo supererat nouæ instantiæ, vt probaret à se peti iugulum causæ Pseudoapostolorum, à quibus erant Galatæ demerati? Dicant à seipsis Papistæ, si habent aliquid bonæ mentis. Nam hos eosdem locos cum obijcimus, vt nos frustra disputare euincant, non aliam potuerunt rimam inuenire, quam distinctionem operum sine fide, & operum in fide. Scilicet solis Papistis tantæ subtilitatis laudem fata reseruabant, vt ne Galatæ occuperent nouisque Sophistis nihil relinquerent in quo ingeniola sua exercerent. Sed nobis persuaderi non potest, Paulum otiose voluisse *οικισμα* fieri: multoq; conatu nisi nihil aerem verberare. Propitij sunt Iesuitæ, meliorem mentem Apostolo tribuentibus.

CAP. III.

Quid sit gratis iustificari.

I. Secundum mihi esto, quod Bellarmino tertium argumentum, quam magis pertinens ad probationem antecedentis in præcedenti argumento, quam directè thesım concludens: et in eo parum momenti. Quicunque gratis iustificatur, idem sine operibus iustificatur. Ast, quicunque iustificatur in Christo, gratis iustificatur. Ergo quicunque iustificatur in Christo, sine operibus iustificatur. Ideoq; sola fide, vt in præcedenti capite.

II. Probatur minor. Ad Rom. 3. *Omnes peccauerunt, ac deficiuntur gloria Dei: iustificatur autem dicitur gratis, eius gratia, per redemptionem in Iesu Christo.* Ad Eph. 3. *Gratia seruati estis per fidem, idq; non ex vobis: Dei donum est: non ex operibus, ne quis glorietur.*

III. Probatur maior. Ad Rom. 4. *Ei qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum: ei autem qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium, imputatur fides eius pro iustitia. Et si ex gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia non erit gratia.* Ad Eph. 3. *Dei donum est: non ex operibus.*

IV. Respondent nunc, vt alias, omnes solenni more, per distinctionem Tom. III.

nem operum ante fidem, & post fidem, sed Bellarminus amplificat, vt ne videatur nihil noui dicere. Gratis duobus modis accipi. Vno, vt opponatur debito ex iustitia, siue meritis de condigno, quæ sunt absolute, & simpliciter merita. Altero, vt operi facto sine vlla gratia, ex solis naturæ viribus, siue id dicatur meritum de condigno, siue de congruo, siue etiam solum conditio, aut ratio aliqua, cur detur iustificatio. Illo modo, iustificationem gratuitam non excludere opera, quæ dicantur concurrere ad iustificationem, vt dispositiones, vel, vt merita de congruo: modo ne tribuatur eis meritum de condigno. Altero, iustificationem gratuitam non excludere merita absolute: sed propria, quæ in nobis, ex nobis, non ex Deo. Hoc probat, quia interim quæ sunt in nobis ex Deo, originem ducant à gratia: ideoque non pugnent cum gratia: nisi ipsa gratia pugnare dicatur cum gratia. Priori modo, non esse idem, iustificari gratis, & ex sola fide. Nam illud, esse iustificari sine merito de condigno: hoc vero, nihil requiri ad iustificationem, nisi fidem. Posteriori vero, fidem esse, iustificari gratis, & ex fide, & sine operibus. Quia fides sit primum Dei donum, vt, qui iustificetur ex fide, non iustificetur ex operibus præcedentibus, sed ex gratia & gratis: cum ipsa fides sit gratia.

V. Itaque non sequi, si homo iustificetur gratis, iustificari sola fide: imo, sicut iustificatio gratuita non excludit fidem, quia fides est ex gratia: sic neque excludere penitentiam, & dilectionem, aut opera penitentiae, dilectionisq;: quæ sunt ab eadem gratia. Atq; ita explicare Augustinum, epistola centesima quinta.

VI. Nos contra. Primo, miramur duos modos dici, nec scimus à qua differendi arte. Quis enim dixit vtrumque duobus modis animal dici, quia de homine, & pecude? Atqui longè alia ratio *ἄνθρωπος*, & *ζῷον*. Dicuntur quidem vtraque de pluribus, siue diuersis, sed aliter hæc, aliter illa. Catholica, de ijs qui non solum nomen participant, sed etiam definitionem: vt homo, & pecus animalia sunt, diuersa quidem inter se, sed tamen eodem modo animalia: non aliter, inquam, animal homo, aliter animal pecus. Ast homonyma, quæ nomen habent duntaxat commune, minime autem rei definitionem, vt Taurus, tum homo, tum quadrupes, tum mons, tum fidus. Et quia definitiones variant, etiam modi nominum. Taurus quadrupes, per definitionem generis: Taurus homo, & Taurus mons, per nudam impositionem, & vt ita dicam, per solum sonum fidus denique per quandam similitudinem. Ita dici solent varij modi significandi.

VII. Quæ ratio etiam in *δοξα* gratis, obtinuit, sed alio vsu, quem notat Beza, cap. 2. ad Galatas: vbi, *Si per legem est iustitia, igitur Christus gratis mortuus est*: longè aliter exponitur, quam cum Matth. 8. *gratis accepistis, gratis date.* Quomodo & aliter, Ioannis 11. *Odio habuerunt me gratis*: quam post ad Thes. 3. *Neq; gratis panem edimus.* Nempe, sic proprie significatur id quod sit gratuito, & ex prompto in alium affectu, absq; vilo merito. Sed translaticie, id quod sit, vel frustra: vel absq; legitima causa, quæ posteriores rationes alia sunt à prima.

VIII. Ast in Bellarmini distinctione, nihil simile. Nam meritum congrui, & condigni, sub eodem genere meriti continentur. Itaque, cum id quod sit gratis, fiat absque merito: ergo eadem definitionis ratione opponitur & condigno, & congruo: non igitur vario significandi modo. Debuit igitur Bellarminus anplitudinem coercere, non homonymiam accusare, siue varios dicendi modos. Sed hæc aqua; itaque facilius fuit fumum excitare. Nos veto Sophistarum fumos nihil morati, constanter defendimus per gratuitam iustificationem vtrumque meritum excludi, tam congruum, quam condignum, vt maximè danda esset distinctio congrui, & condigni. Quomodo, cum legimus, Non adorandum sculptrile: et si aliud sit aureum, aliud ligneum, aliud lapideum, tamen nunquam admittamus, aut homonymiam esse in præcepto, aut prohiberi tantum lignea, lapideaque, non etiam aurea.

IX. Nam, quod negat intelligenda opera prouenientia à gratia, quia gratia non opponatur gratiæ, nugæ agit. Primo, quia et si hoc titulo illa non remouerentur: tamen alio excluderentur: scilicet, quod non possit ijs operibus quisquam iustificari, quæ ipsa non sunt nisi à iustificato: quia effectum non potest esse causa suæ causæ. Præterea, mutat Sophista terminos quæstionis: cum enim probandum illi sit, opera non excludi à iustificationis causâ: ille probat, non pugnare cum gratia, siue etiam, non pugnare cum iustificatione: atque sic illud non probatur: possunt enim non pugnare cum iustificatione, vt tamen non sint causæ iustificationis.

X. Secundo, dico vt alias, meritum congruum siue, vt illi loquuntur potius, de congruo, esse meram in rerum natura chimæram, quam controuersiam suo loco explicauimus.

XI. Recte ergo conclusum est, Si homo iustificetur gratis, igitur sola fide. Neque instantia valet in oppositum. Non enim propterea non excluditur fides, quia sit à Spiritu Sancto: alioquin fateremur, ne reliqua quidè opera debere excludi: sed ideo, quod eam Deus admittere dignetur, deficientibus cæteris omnibus operibus; atque eam imputare pro iustitia, non quidem respectu sui: hoc est, quia sit bonum opus: sed propter Christum, quem illa sola apprehendit. Quare, et si omnia bona opera sint à gratia: tamen sola fides iustificat.

XII. Quod Augustinum sibi testem laudat, facit suo more. Nam ille, profecto eo loci, nec penitentiam, nec dilectionem, nec vlla opera admittit. Sed fidem, duntaxat. Imo, constanter omne meritum excludit, præter meritum fidei Attende. *Percipiendâ huius gratiæ merita nulla præcedunt: quoniam meritis impij, non gratia, sed pœna debetur: nec ista esset gratia, si non daretur gratuita, sed debita redderetur.* Et paulo antè. *Quæ igitur sua merita iactaturus est liberatus, cui si digna suis meritis redderentur, non esset nisi damnatus? Nullane igitur sunt merita iustorum? Sunt plane, quia iusti sunt: sed vt iusti fierent, merita non fuerunt.* Iusti enim facti sunt, cum iustificati sunt: sed sicut dicit Apostolus, iustificati gratis per gratiam ipsius. Hæc Augustinus: & alia in eam rem valde disertâ: quibus potentissimè conficiuntur, quæcumq; de præparationibus pugnantur Sophistæ.

XIII. Sed de fide tamen. Sed nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, si fides hanc impetrat. Neque enim nullum est meritum fidei, quæ de illa dicebat: *Deus propitius esto mihi peccatori: & descendit iustificatus, merito fidelis humiliatus, quoniam qui se humiliat, exaltabitur.* Restat igitur

ur ut ipsam fidem, unde omnis iustitia sumit initium, propter quod dicitur ad Ecclesiam in Cantico Canticorum, Venies, & pertransies ab initio fidei: restat, inquam, ut ipsam fidem, non humano, quo ista extolluntur, tribuamus arbitrio, nec ullis precedentibus meritis: quoniam inde incipiunt bona quacunq; sunt merita, sed gratuitum donum Dei esse fatemur, si gratiam veram: id est, sine meritis cognovimus.

XIV. Hic vero, quid habet Bellarminus, quo confidat? Non enim negat Augustinus, sola fide hominem iustificari. Imo contra asserit, quandoquidem, quicquid est operum, excludit; negans diserte, constanterq; villo merito bono iustificari, sola fide excepta. Nam, si excipit, at non solam: primo, cur non aliquid aliud expressit? secundo, cur diserte pronuntiavit, operibus nihil deberi, nisi poenam? Tertio, quid promovisset aduersus Pelagianos?

XV. Sed enim, meritum agnoscit fidei. Ita est, sed aliquod meritum: dicitur, nec ipsa remissio sine aliquo merito est. Non, sine merito est, sed, sine aliquo merito: Nempe, quia scilicet, ut alias diximus, abutitur meriti nomine: itaque significat, posse fidem dici meritum: sed abusive: & explicat, quia fides impetret. Atqui precari, non est mereri: neque id unquam quisquam hominum in suis rebus agnoscat: non concedent, inquam, se elemosinam largiri pro fusus gratuito, quam concedunt precibus mendicanti: Non reges, se ex debito condonare poenam reo, quia plurimum flagitanti.

XVI. Nimirum illud urget, quod negans Augustinus, ideo iustitiam non esse gratiam, quod fide impetretur: quia ipsa fides gratis detur. Inde enim sperat, se similiter posse de operibus: etsi per opera iustificemur, tamen iustificationem fore gratuitam: quia ipsa sint a gratia. Sed non aduertit apud ipsum Augustinum, longè esse aliam rationem fidei, & operum. Vnde precedentibus verbis hæc statim subiunguntur: Opera quippe, bona sunt ab homine: fides autem fit in homine, sine qua illa à nullo sunt homine: omne enim quod non est ex fide, peccatum est. Quæ verba mirè explicant, quomodo iustificatio, quam impetrat fides, sit tamen gratuita: & non sit tamè gratuita, si tribuatur reliquis operibus: quamuis, tum hæc, tum illa, sint à gratia. Nimirum, quia fides à gratia fit in nobis: opera autem per gratiam fiant à nobis. Nimirum, quia per se notum, quicquid proprie rationem habet meriti, ut opponatur gratiæ, id fieri à nobis. Ac proinde, quod fit in nobis, nec fit à nobis, non posse rationem habere meriti. Res ergo perspicua est. Iustificatio per fidem, quæ est à gratia, non desinit esse gratuita: quia fides fit in nobis. Tantumdem dicat Bellarminus, si audeat, de bonis operibus: ac tum sibi testem speret Augustinum.

C A P. IV.

Iustificari ex fide.

I. Mithertium argumentum est, quod ex nostris Bellarmino secundum, ab ijs locis, ubi nihil nominatur præter fidem: quum à Deo conferuntur in homines, tum alia beneficia: tum hoc præcipue, de quo disputamus: Matthæi nono: Tunc tetigit oculos eorum, dicens, Secundum fidem vestram fiat vobis. Et aperti sunt oculi eorum. Et 15. O mulier magna est fides tua. Fiat tibi ut vis. Marci 10. Abi, fides tua te seruauit. Et 11. Habete fidem Dei: amen, amen, dico vobis, quicumq; dixerit monti huic, tollitor, & proiciatur in mare: nec habitationem in corde suo, sed crediderit futura, qua dicit, erit quicquid dixerit. Act. 1. Et per fidem confirmauit nomen ipsius. Luc. 7. Fides tua te saluum fecit. Matth. 9. Quumq; uisisset Iesus fidem eorum, dixit paralytico, confide fili, remissa sunt tibi peccata tua.

II. Ad Rom. 1. Non me pudet Euangelij Christi, potentia siquidem est Dei ad salutem cuius credenti, Iudæo imprimis, tum etiam Græco: Iustitia enim Dei per illud retegitur ex fide in fidem: Sicut scriptum est, iustus autem ex fide uiuet. Tertio: Iustitia Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt, non est distinctio. Omnes enim peccauerunt, ac deficiuntur gloria Dei. Iustificatur autem gratis, id est, eius gratia, per redemptionem factam in Christo Iesu, quem proposuit Deus, ut esset placamentum per fidem in sanguine ipsius. Post paulo, Vt sit ipse iustus, & iustificans eum, qui est ex fide Iesu. Colligimus ergo, fide iustificari hominem. Quinto, Iustificari igitur ex fide pacem habemus erga Deum. Nono, Quid igitur dicemus: Genes qua non sectabantur iustitiam, apprehendisse iustitiam: iustitiam autem, quæ est ex fide. Ad Galat. 2. Sciens non iustificari hominem ex operibus legis, sed per fidem Iesu Christi, etiam nos, inquam, in Iesum Christum credidimus, ut iustificaremur ex fide Christi, & non ex operibus legis. Tertio, Prouidens Scriptura, Deum ex fide iustificaturum Genes, ante euangelizauit Abræam, Benedicuntur in te omnes gentes. Itaq; qui ex fide sunt, benedicuntur cum fidei illo Abræam, Lex pedagogo noster fuit in Christum, ut ex fide iustificaremur: at post, quam uenit fides, non amplius sub pedagogo sumus. Omnes enim filij Dei estis per fidem in Christo Iesu. Quinto, In Christo Iesu, neq; Circumcisio quicquam ualet, neq; præputium, sed fides per caritatem efficacax.

III. Ioan. 1. Quotquot eum acceperunt, dedit eis hanc dignitatem ut filij Dei fierent: nempe, iis qui credunt in nomen eius. Tertio, Qui credit in Filium habet uitam æternam, Et 10. Hæc autem scripta sunt, ut credatis Iesum esse Christum Filium Dei, & credentes, uitam habeatis, per nomen eius. Act. 13. Notum igitur sit vobis, fratres, annuntuari vobis remissionem peccatorum per Iesum: & ab omnibus, à quibus per legem Moysis absolui non potuistis, per hunc quem qui cre lat, absolui.

IV. Hanc testimoniorum nubem variè eludunt aduersarij. Et primum summouent quædam. Vasques. Obseruandum est, aliqua non esse intelligenda de salute spiritali iustificationis, sed de salute corporali: quale est illud Matth. 9. Luc. 8. Fides tua te saluum fecit. Et illud Lucæ 8. Crede tantum, & salua erit. Sed in isto Bellarminus notat, loqui Dominum de miraculo faciendo in excitatione defunctæ, se autem fateri fidem solam interduum fati esse ad miracula impetranda, hoc enim modo virtutes multas fecisse improbos quosdam.

V. Sed hæc importuna uilitigatio est: quam Bellarminus ipse refu-

tat hoc ipso libro primo de iustificatione, cap. 17. cum agit de efficacia fidei. Tertium argumentum, inquit, quod etiam potissimum est, sumitur ab ijs locis, qui docent, per fidem impetrari remissionem peccatorum. Et post, Confirmat autem hanc efficaciam fidei, quod legitur Matthæi decimo quinto, dictum Chananaeæ. O mulier, magna est fides tua, Et Marci septimo, propter hunc sermonem uade, exijt demonium à filia tua. Hic enim aperte tribuitur fidei efficacia impetranda sanitatis. Neq; responderi debet, aliud esse loqui de iustificatione aliud de euacuatione morbi corporalis. Nam Dominus ipsam plane uerbis tribuit fidei utramq; sanitatem. Peccatrici enim dixit, fides tua te saluum fecit, Luc. 7. & mulieri curatæ à fluxu sanguinis, similiter dixit, Fides tua te saluum fecit, Matthæi nono: & cæco illuminato etiam dixit, Fides tua te saluum fecit, Marci decimo.

VI. Et uero solenne erat Christo, à se sanitate expectantes, erigere altius in spem veræ salutis. Inde Matthæi 9. paralytico sanando, Confide fili, remissa sunt tibi peccata tua: quæ, etsi uerba sunt alia, tamen uirtute sunt eadem, quia significant, saluum factum fuisse: non enim aliter remissio constat peccatorum. Ideoque, Lucæ 7. illud, Fides tua saluum te fecit, dictum mulieri peccatrici, id est, Magdalene, si plena fides Papisticæ traditioni, Vasques interpretatur de salute spiritali. Et Maldonatus in nonum Matthæi: cum negauit, omnes, quib. sanitas corporalis miraculo reddita fuit, etiam animo fuisse curatos: exemplo Malchi, tamen, Cæteros, inquit, quæ fide curati sunt, non sola, sed eadem tamen fide, qua corpore sanati sunt, animo credimus esse sanatos. Ac sanè, cum omnium incommodorum causa propria sit peccatum, noluit nos Christus à Deo ullum horum leuamentum impetrare, nisi per remissionem peccatorum. Vnde iacobus, cap. 5. Oratio fidei seruabit laborantem, erigetq; eum Dominus: quod si peccata commiserit, remittentur ei.

VII. Bellarmini ergo fides miraculorū, nullo prætextu huic inducitur. Fides sola, inquit, sufficit ad impetranda miracula. Atqui aliud est miraculū, aliud salus. Et hic de salute agitur, salute, inquam, animi. Itaq; frustranea elusio est.

VIII. Maldonatus illud exemplum paralytici negat esse ad rem. Nimirum, quia fidem, per quam iustitia est, oporteret esse suam cuiq; propriam: hanc tamen esse eorum, qui paralyticum per tectum demittebant. Et commotior, Quæ igitur amentia est, ad probandum, nos sola fide iustificari, & prodicere testimonia, in quibus non de propria, sed de aliena fide agitur. Et tamen solè hodie multorum iudicio, maxime uero suo, isti asini sapiunt.

IX. Βαβυλῶν ἡ ἀπορροὴ καλῶν! ἀὐτὸ ἀδύνατον ἔστι τὸ ἐπιτελεῖσθαι! Verum hoc genus est Iesuitarum: cui, præter Loiolam, quicquid hominum est, ansu sunt. Ad rem. Agi de aliena fide, fallum. Dixit Matthæus, uidisse Iesum illorum fidem. Quorum? Eorum duntaxat qui demittebant? Cur non etiam eius qui demittebatur? An non potuit in illis numerari? Imo audi statim, Confide fili. Et ne nobiscum solis sibi rem esse maledicentissimus putet Maldonatus, suos audiat Iansenium Concordiæ cap. 32. Quidam intelligunt relictuum, illorum, uictum referri ad portantes. Verum rectius cum Chryso-stomo, intelligitur simul referri, & ad portantes, & ad eum qui portabatur: aut saltem ita referri ad portantes, ut non excludatur fides agri. Neq; enim, inquit Chryso-stomus, se portari, & per tectum dimitti sibi inuisset, nisi saltem sperasset. Adde quod maxime mouere debet, quod nequaquam dixisset Christus, Dimittuntur tibi peccata tua, nisi & ipsi fidem habuisset. Salmeronæ que ipsam Iesuitam, tom. 6. tractat. 14. Non tantum baiulorum, ut Hieronymus exponit: sed etiam ipsius paralytici, & baiulorum, ut rectè enarrat Chryso-stomus. Nec enim illi dictum fuisset, Confide, fili: remittuntur tibi peccata tua, ut ille ait, nisi credidisset. Ad hæc, etsi corporalis sanitas conferri alicui possit à Deo, & collata sit quandoque à Christo aliena fidei iniuria, tamen spiritalis sanitas, qua in peccatorum remissione consistit, sine propria fide in adultis, accipi non potest. Baradas, Satis est intelligere, Christum, uidisse fidem illorum: in uim, tam portitorum, quam paralytici. Nec aliter olim Ly-tanus, non Carthusianus, non Euthymius.

X. Et, qui negantur; quid, quæso habuerunt causæ? Zachariam Chryso-politanum scio paralytin præterere, Cum sensu, inquit, careret. Ec inde credo Gloriæ interlineari & concordiam agri nominari. Quasi uero ita soleant paralytici: & non potius in infirmo corpore mentem gerere competentem sui. Atq; adeo Christus ad eum loquitur, non ut mente captum: cum tamen baiulos ne uerbo quidem compellarit. Imo, inquit, Maldonatus, ita omnes Euangelistæ loquuntur, ut dubium non sit, fidem tantum eorum qui portabant, notare uoluisse. Atq; ita omnes boni autores interpretantur, Cyrillus Hierosolymitanus, catechisi 5. Ambrosius libro 5. in Lucam, Hieronymus, & Chryso-stomus. Nempe, inquam, regnum obtinuit in Grammaticis Maldonatus, ut ei vni edicta pronūciant, ut loqui sit nefas. At nos tam malè nato homini seruire non possumus. Suas ille ergo ad populum phaleras. De Chryso-stomo, manifestè meritis est. nam etsi priori loco hanc adferat expositionem; tamen post transit in nostram. Verba audi, ἰδὼν γὰρ, οὐκ ἐπιτελεῖσθαι τὴν ἰατρικὴν καὶ τὴν ἰατρικὴν, Videns enim, inquit, fidem horum, scilicet demittentium, μακάριον ἴσταν ἰσταν, & ἔργον τοῦ λόγου πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν ἀλλοτρίον καὶ τὸν ἑαυτοῦ καὶ τὸν ἑαυτοῦ πρὸς τὸν ἀνθρώπου, Quæ potius egrotantis hic fides erat, neq; enim permisisset se demitti, nisi credidisset: cum ergo ille tantam fidem ostendisset, ipse etiam uirtutem suam ostendit.

XI. Enim uero festiuus Toletus in Lucæ 5. qui, ut hoc Chryso-stomū testimonium nobis erat creptum, Etsi, inquit, affirmat paralyticum fidem habuisse, quia si non credidisset, demitti se non esset passus, tamen fidem porum quam uidit Dominus, interpretatur illorum qui dimiserunt. Quasi nemo sciat, quanta vis sit horum uerborum, μακάριον ἴσταν ἰσταν: nempe, inquam, sciat, esse precedentium ἐπιτελεῖσθαι. Itaq; nos contra, etsi primo fidem illorum interpreter, qui demittebant, tamen, Rhetorica correctione vltus, etiam paralytici intelligi posse notat, & præfert ἰσταν ἰσταν nimirum, in his uerbis, Videns fidem illorum: & μάλλον, hoc potius.

XII. Verum, audite à Maldonato nostram non solum ignorantiam, sed etiam stoliditatem, & stultitiam. Nam hæc nisi non confecerit, ut omnes qui communi sensu non carent, intelligant, negat homo pudens & religiosus, sibi satisfactum iri. Quid ergo? Tres à nobis fides ficti, quas in lyra

in Iyra, non in religione : ynam historicam, qua credamus omnia, quae a Deo dicta sunt: alteram miraculorum, qua credamus nihil esse, quod a Deo fieri non possit: tertiam, iustificantem, & Christianam, qua credamus, meritis Christi nobis esse remissa peccata. Has fides tribus in Deo proprietatibus respondere, veritati, potentiae, bonitati. Nos docere, nec prima, nec secunda, hominem iustificari, sed tertia sola. Porro, esse quidem hanc triplicem fidem, figmentum, esse somnium, esse portentum, esse chimaeram: verum tamen, & nostrum errorem refellere, & caecitatem mirifice declarare. Videlicet, fidem illam iustificantem, his locis nullam nominari.

XIII. Non decet, me ad omnes eorum latratus commoueri, non aetum agere: tantum nunc notare, quod huius nequitiam omnia nostra peruerterent. At nos sane, tres fides nunquam diximus: sed homonymiam vocabuli distinximus, ne imponat incautis, imo Iesuitarum imposturis seruiat. Nunquam audiui, quatuor tauros ab eo confitui, qui distinguit Taurum quadrupedem, Taurum philosophum, Taurum fidem, Taurum montem. Non tres vitas in homine, vegetatiuam, sensitiuam, rationalem. Hoc primum Iesuiticae κακοηθείας peccatum esto.

XIV. Secundum: eas definitiones partim a nobis non habet, partim luxauit. Non habet illam, qua fides miraculorum dicitur credere, nihil esse quod a Deo fieri non possit. Nam, fidem miraculorum putamus per se non esse in intellectu, sine quo nullam proprie dictam fidem putamus. Esse igitur donum Dei, unde patrentur miracula: interdum etiam ab Insejjs, aut non cogitantibus: ac proinde in effectis totam consistere, vt exempli gratia, loqui varijs linguis. Breuiter, credere omnia posse a Deo fieri, censemus ad historicam fidem pertinere, si nihil habeat praeterea, vt in demonijs: & rursus, infinitas hominum myriadas credere, omnia Deo possibilea qui tamen fidem miraculorum neq; habeant, neq; habuerint, neque habituri sint vnquam.

XV. Definitionem fidei historicae luxauit, omittens particulam, tantum, ea enim est, quae persuasum habeat, quaecumq; in Scripturis sanctis legat, esse verissima: quomodo in Liuiio, aut Suetonio, Tacitove. Breuiter, quomodo Demones credunt Deum esse, & contemiscunt. Nam alioquin fidem iustificantem, etiam historice credere: sed inde altius surgere: scilicet ab intellectu illuminato, vt veritatem non habeat ignotam, progredi ad voluntatem afficiendam: vt quae cognoscit, eadem amat, & amplectatur. Itaque historicam posse, non tantum non amare, sed etiam odifficere, quae nouit, sicut Deum demones: at, fidem iustificantem non posse.

XVI. Tertium, videri ille, unde fit piscatus festiuam illam attributorum diuinorum analogiam, Nam nos contra, censemus fidei, tum historicae, tum iustificantis obiectum esse, & veritatem, & potentiam, & bonitatem Dei. A deo vt non ita differant obiecto: sed modo. Fides enim historica solum afficit intellectum: iustificans autem etiam voluntatem. Sed haec non sunt praesentis instituti.

XVII. Redeo in viam: & quare cur in ijs locis nulla sit mentio fidei iustificantis. Quia, inquit, de ea ne cogitauerant quidem: cum nec ipsi vnquam audissent, nequedum Christus vnquam dixisset, se pro peccatis hominum moriturum. Nam fidem implicitam obseruat, nolle nos vllam esse. Quam ergo fidem, inquam, dicamus hic laudari? Miraculorum, inquit: ex qua dictum a Centurione, Domine, non sum dignus, vt intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus: Matth. 8. Ab hamorroisla, Si tetigero tantum vestimentum eius, salua ero. Quam deniq; Christus ab ijs solebat requirere, quos curabat. Creditis, quia hoc possum facere vobis?

XVIII. Respondeo, primo, in ijs nullam esse fidem miraculorum: & longe falli, hunc non a deo datum, sed Maldonatum: qui id colligat ex eo, quod illi crederent, id posse fieri a Deo. Nam haec profecto non est fides miraculorum: sed, vt est apud Oecumenium, τὴν ἀπιστίαν εἶδος, ὁμωμύωσ δὲ τῆς πίστεως λεγόμενον: ὅθεν ἰπὸ φωνῆς αὐτοῦ πνευματικῆς μεταβολῆς ἐγένετο πάλαιος ἢ ἀπιστοῦν ἐν τῷ ἑσπέρῳ, quaedam doni species, cui a fide mutatum nomen est: unde ad manifestandam Spiritus participationem distribuebatur tunc temporis multis pijs. Nota, distribuebatur, non omnibus, sed multis pijs, distribuebatur tunc temporis: atqui credere, Deum posse omnia, commune est omnibus pijs omnium temporum. Denique, haec fides miraculorum, ea est, per quam ipsi, qui eam habent, patrant miracula. Vnde 1. ad Corinth. 13. illud, ὅτι ἂν μεθ' ἡμῶν, omnes vertunt, ita vt montes transferam, at nemo, vt credam DEVM posse montes transferre. Et Iustinianus circumscribit, Fidem miraculorum effectricem. Christus etiam, Matth. 17. Dicitis: quid? Deumne posse transferre montes? minime: sed Dicitis monti huic, transgreditor hinc illud, & demigrabit. Subiicit astem, nihil impossibile, non Deo, sed vobis erit. Ergo fides haec miraculorum, non ea est, quae credit, Deo omnia esse possibilea: sed ea est, per quam ipsi homines faciunt miracula.

XIX. Maldonatum ergo oportet habuisse animum in patinis, quum hos putauit eam habere fidem miraculorum, qui tamen patrabant nihil, sed patiebantur duntaxat: & expectarent, dum Deus in se ipsis ageret sine ipsis. Quod si non fuit fides miraculorum, ergo vel historica, vel iustificans. At non historica: quia haec sibi nihil applicat: nec fiduciam habet adiuuam, nec obtinet remissionem peccatorum: nec saluati quemquam: imo damnati potius: quia in excusabilem reddit eum, qui nihilominus veteram fidem non habet in Deum. Ergo necesse est fidem hanc esse iustificantem.

XX. Sed illi ne cogitabant quidem de fide iustificante. Cur non, inquam? Nam nos, qui fidem scimus esse in intellectu, & voluntate, concludimus, non esse aliquid stupidum, brutumve, vt credere quis queat, nihil cogitans se credere. Nam si non cogitat, ergo intellectus non afficitur. Tum autem, ne vult quidem, si non vult, non credit. Est enim fides ἐπιστήμη.

XXI. Sed nondum audierant: nondum Christus dixerat, se passurum. Primum, vtrumq; est ex coniectura, non ex vlla demonstratione. Et esto tamen: at nulla vis argumenti, primo enim id duntaxat sequitur, non credidisse ordinario modo, per auditum. Sed quid obstat, quominus peculiariter Spiritus inspiratione crediderint? Enimvero Abraham credidit,

fide iustificante, qui tamen non audierat Christum, nec Christus ipse dixerat se passurum. Magi a nullo audierant, Iesum esse natum regem Iudaeorum, & tamen crediderunt. Moniti, fateor, miraculo stellae, sed quid obstat, quominus hi, moniti a tot, tantisq; miraculis Christo patrat, conceperint de Christo fidem longe aliter, quam vulgus Iudaeorum: quam Scribae, aut Pharisei?

XXII. Deinde, fides iustificans, sua habet initia, suos progressus. Et in initijs non nihil ignorat, ac proinde non credit. Marc. 9. Credo Domine, succurre τῇ ἀπιστίᾳ, incredulitati meae. Interea, qua ex parte credunt, fidem habent veram, & iustificantem. Sic Paulus, ad Rom. 14. cum qui manducabat quosuis cibos, dicit habere fidem: ideoque alterum, qui abstinerebat a quibusdam, necesse erat non habere fidem, in eo saltem capite: & tamen non negat habere fidem: sed vocat infirmum in fide. Itaque hi, etsi nondum omnes crederent articulos fidei, quia nondum norant, tamen quos norant, credebant, vera & iustificante fide, ac proinde habebant fidem iustificantem.

XXIII. Nam, quod obijcit, a nobis non tolerari fidem implicitam: verum dicit quidem: sed non cogitat, quid disputer. Apud Papistas enim fides implicita, non ea est, quae non credit, quod nescit: sed ea fingitur esse: quae credat, quod penitus ignoret: quod nos fidei moustrum merito deportandum dicimus in Anticyram. Sed fidem veram esse, quae credat sibi reuelata, non reuelata ignoret, nos profecto nunquam negauimus. Imo a Paulo didicimus, Si quid aliter sentitis, hoc quoq; vobis Deus reueget, ad Philip. 3.

XXIV. Atque haecenus de ijs locis, in quibus sanitas corporis, occasio est promittendae salutis animae. Ad illud Pauli, ex Abacuc, Iustus ex fide viuit, primum responder Bellarminus intelligendam fidem viuam: non u. posse quenquam viuere ex fide mortua. At fidem viuam, non esse fidem solam, sed cum operibus, siue per charitatem operantem.

XXV. Imo nulla solutio est. Nam & nos idem asserimus, nempe, iustificari quenque ex fide viuia, nec fidem viuam vllam aliam nouimus, quam quae operetur per charitatem, id est, habeat opera bona comitantia. Sed negamus tamen ex operibus fidei quenquam iustificari, sed ex sola fide non quod sola sit fides in eo qui iustificatur, quomodo nugaror inuenit id quod dicimus, sed quod sola iustificet: hoc est, ita sit in nobis coniuncta cum operibus, vt tamen opera non iustificent, sed fides, non ratione operum, sed ratione sui: non quidem effectiue, aut formaliter, sed, vt diximus, instrumentaliter. Et sane, etsi sciret Propheta, non esse fidem sine operibus, tamen non frustra dixit, iustum fide viuere, cum nunquam dictum sit, operibus viuere.

XXVI. Iterum Bellarminus, de effectu Sacramentorum, lib. 2. cap. 9. & Vasques in Thomae 3. disp. 131. c. 5. Illa verba, Iustus ex fide viuit, non significare ad literam, iustum hominem fieri, aut reputari ex fide, sed iustum ex fide, quam habet, constanter expectare, quae Deus promittit, & non frangi, aut deficere, etiam si promissiones tardari videantur. Probant, quia tum Abacuc, tum Paulus ad Hebraeos, tractant de patientia & longanimitate.

XXVII. At contra, Paulus ad Romanos, & ad Galatas, manifeste non agit de patientia & longanimitate, sed de homine qui sit, reputaturq; iustus per fidem. Nam Paulus, Iustitia Dei in Euangelio declaratur ex fide in fide, sicut scriptum est, Iustus autem ex fide viuit. Et, Nullum autem per legem iustificari apud Deum, manifestum est, si quidem iustus ex fide viuit. Quid ergo promouunt Sophistae? Nam certe Paulus, opinor, mentem norat Prophetae: quis Apostolo Bellarminus opposuerit, aut Vasques, aut etiam quantum est, fuit, futurum est Iesuitarum? Iustinianus in primum ad Romanos, Quae si admittatur sententia (illa videlicet, qua de nunc agunt Sophistae,) necesse est fateri, Paulum Apostolum, vel Prophetam uaticinio abutum, vel fidei nomen hoc loco nihil a fiducia & confidentia differre. Sed longe uero similis est, uaticinari Prophetam de Christo uenturo. vt existimauit Eusebius, & aperitissime docuit Hieronymus: & ut caetera desint testimonia, vnius Pauli auctoritas instar omnium esse potest.

XXVIII. Sed sermo est (aiunt) de patientia. Esto sane. Quid tum autem? Nam haec patientia, non nisi ex fide: quod Caluinus monuit in decimum ad Hebraeos: & Iunius, parallelorum tertio: & alij Itaque nihil obstat, quominus, cum de longanimitate ageretur, eius vera, & proxima causa nominaretur.

XXIX. An Panigarolla, longe, longeque aliter. Ipsa verba recito, ne me quisquam calumniari putet: Illud dictum Abacuc, si diligenter consideretur, pro nobis facit, & operum necessitatem probat apertissime. Attendite, quae lo: Si dicerem, eum indulgere, seruireq; sensui, qui ex sensu uiuit, quid quaeso, intelligeretis? Profecto nihil aliud, nisi illum seruire & indulgere sensui, qui ea facit, quae sensus dicit. Si item dicerem, rationi obsequi eum, qui ex ratione uiuit, quid intelligeretis? illud omnino, obsequi rationi eum, qui ita operatur, ut ratio suadet. Eodem modo, cum dico, iustum esse, qui ex fide uiuit, quid intelligere poteritis, nisi eum esse iustum, non qui simpliciter fidem habeat, sed qui ea operatur, quae hortatur, & monet fides? Eadem fuit mens Dominici a Soto, Non sentit, inquit, fidem esse vitam iusti, & formam totam, quae est iustus: sed plane quod fides alliciat iustum ad obeunda opera legis, sustineatq; ipsum in laborum patientia propter spem, quasi dicat, iustus non prius recipit praemium, quam operetur, sed in futurum sperans operatur.

XXX. Verum hoc si est, tum uiuit, Paulo significat, vitam instituere suam, hanc, inquam, quam uiuit in his uertis. Atqui Ambrosius, Declarat olim ostensum, iustum ex fide, non ex lege viuere, hoc est, non iustificari hominem apud Deum per legem, sed per fidem. Vita enim ex fide, non haec praesens est, sed futura: quia iustus ex fide uiuit, sed apud Deum. Chrysostomus, Τοις Κοφοῖσις οἱς μέσον τῶν ἁγίων βαδίζετε καὶ λέγετε, ὅτι ἐν ἡμῶν ζωὴ τοῦ μέλλοντος ἡμῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς πίστεως ὁ γὰρ δικαίος, φησὶ, σὺ πιστεύεις ἅπασιν, καὶ μὴ ἀλλοίως λέγεις ζωὴς: Sophoniam, μη μόνον ἐκ ἀμείνων: debuit enim Abacuc dicere: sed tamen, Sophoniam in medium profert, clamantem, & dicens, non posse aliter viuere, si quis uicturus sit, nisi per fidem: Nam iustus, inquit, ex fide uiuit: de futura uita loquens. Hieronymus in Abacuc, Iustus autem qui credit uerbis meis, & de his non ambigit, quae pollicor, habebit praemium uitam aeternam.

XXXI. Inde Papista. Lombardus, Viuit, non uita ista, qua praesens est, sed

est sed futura, id est, aeterna, qua est merces fidei. Merces enim fidei, est videre quod credidimus, antequam videremus. Caietanus, Est ille qui vivit, vita procul dubio salutis aeterna. Salmero, disp. n. ad Rom. Et si hoc loco, & ad Galatas tertio. Et ad Hebraeos decimo. de presenti legamus, vivit, non tamen pugnat eum Hebraeis vel Graecis fontibus, qui habent, de futuro vivet. Et ratio in promptu est: quia vita gloria futura quasi praesens possidetur per fidem, qua est substantia rerum sperandarum. Et alio loco, coniuicavit nos in Christo, & conresuscitavit, & confedere fecit in caelestibus in Christo Iesu. Fide enim tenemus futurum, quia qui credit in Filium Dei, habet vitam aeternam: & iam spe illam vitam vivit: interim reipsa vivit vitam gratia.

XXXII. Non ignoro, aliter visum Augustino, atque alijs ex Patribus, sed profecto prae rationem. Nam primo, longè nimium discederet Paulus à Prophetæ mente. In quo, etsi omnes ambigant vtro modo construenda sententia sit, an, iustus ex fide, an, ex fide vivet: tamen ex Hebraeo fonte prius illud verius est: id enim postulat distinctionum Grammaticarum adscriptio, cuius vim Beza exprimens, Qui vero, inquit, ex fide iustus est, vivet. Quamvis expositores plerique omnes relinquunt in medio. At qui si, vivit, exponas, vitam instituit, huic ambiguitati locus nullus esse potest: nam, quis sensus futurus, si dicas, si qui iustus est ex fide, instituit vitam suam. Aut quid est, instituire vitam suam, nisi exprimas instituendæ modum? At nobis sanè perinde est, vtro construas modo; vtrumque enim verum, & eum qui ex fide iustus est; salutem obtinere: & rursus, eum qui iustus est, salutem obtinere per fidem.

XXXIII. Præterea Salmero, Prophetæ mentem exponens, Animadvertit, inquit, Paulum maxime ad rem loquutum fuisse, quia, quum Prophetæ proponeret captivitatem populi Iudaici sub rege Babylonis, & liberationem qua facta est per Cyrum, sub quo captivitas daemones sub Diabolo, & liberatio per Christum designabatur, subiicit, si moram fecerit, exspecta illum: quia veniens venies, & non tardabit. Ecce, qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso: iustus autem in fide sua vivet. Ex quibus liquidum redditur, sermonem Prophetæ aperte tradere, iustos per fidem Christi vitam consequuturos aeternam.

XXXIV. Tertio, Paulus iustitiam hanc ex fide, testatur manifestari sine lege: capite tertio. At qui ex fide inducitur in vitam bonam, siue vitam suam instituit, idem, dirigit actus suos ad præscriptum legis. Unde verba Dominici à Soto, quod fides allicit iustum, ad obeunda opera legis. Itaque, non potest hæc iustitia manifestari sine lege. Sed hæc, quam nos dicimus, iustitia ex fide, verè manifestatur sine lege: quia legis in ea nullæ partes sunt, aut etiam esse possunt: quandoquidem ille iustus ex fide, stitue credens, est non operans, vt loquitur Paulus, id est, qui negare non potest, se nulla facere opera talia, vt ex ijs iustus cenferi queat.

XXXV. Denique, 3. ad Galatas, Nullum per legem iustificari apud Deum, manifestum est: quoniam iustus ex fide vivet. Lex autem non est ex fide: sed quisquis ea fecerit, vivet per ea. Qui locus manifestè istum explicat, quem habemus præ manibus. Et in eo illustris est duorum comparatio, siue oppositio potius. Vnius, iustus ex fide vivet. Alterius, Quisquis ea fecerit, vivet per ea: vnde longissimum discrimen inter iustitiam ex fide, & iustitiam ex lege. Hæc ergo describitur, qui facit ea, nempe, quum lex iubet: At, si iustitia ex fide, intelligatur, quum quis per fidem allicitur ad opera legis obeunda: ergo hæc eadem iustitia ex lege, facit eadem: perit ergo discrimen à Paulo tam curiosè observatum. Tum autem, quo sensu viurperet vivere, manifestum. Nam in vtroque loco, idem verbum est, Ex fide vivet: vivet per ea. Quid autem absurdus, quam si quis fingat dictum. Quisquis ea fecerit, vitam instituet per ea? Aut quis neget esse inepam ζωολογία? Imo Iustinianus, Qui ea fecerit, qua lege continentur & profecto liber, atq; immunis erit à pœna, qua proposita est ijs, qui legem violaverint. Probe, nisi imperfectè. Nam vivere, aliquid amplius significat, quam non mori. Quamquam ad præsentem quaestionem, perinde est. Sed nos similiter, iustus ex fide, liber est, atq; immunis à pœna, qua proposita est ijs, qui legem violaverint.

XXXVI. Atque hæcenus priuatæ quorundam locorum exceptiones hæc posthac sunt generales: Prima esto ex Maldonato in 9. Matthæ. Possem dicere, quod omnes hæcenus Catholici responderunt, nos non negare, sed docere primam iustificationem, propter opera non fieri. Euge, gratulemur nobis, quod viribus totis noluerit nos inuadere. Perieramus: perierat nostra veritas, nisi lateribus suis parcere induxisset Crotoniates, & hic, vt in alijs multis, indiligenter esse. Sensus est, primam iustificationem non fieri propter opera: sed secundam: & illud probari ijs locis, non istud.

XXXVII. Respondeo primum, illud, propter opera, nihil ad rem. Significare enim, vel merita, vel finem. At de meritis, nullam nunc esse quaestionem, sed de iustificationis vel instrumento, vt nos loquimur, vel forma, vt Papistæ. Non de fine etiam: nam iustificationis esse finem, bona opera absurdus sit qui neget, si non principem, saltem in subalternis. Iustificamur enim, primo, vt Deus glorificetur: tum, vt ipsi beati tandem simus: tertio, vt etiam nunc bene vivamus. Ad Tit. 2. Illuxit gratia illa Dei saluifera quibusuis hominibus, erudiens nos, vt abnegata impietate, & mundanis cupiditatibus, sapienter, & iuste, & pie vivamus in presenti seculo. At non si bona opera sint finis iustificationis, ideo iustificamur ex bonis operibus: sed tantum ex fide sola: quia hæc non tantum finis est: sed est etiam instrumentum, quo iustificatio nobis applicatur.

XXXVIII. Secundo, de prima & secunda iustificatione, dolere nobis, quod non tantum sentire, sed ne loqui quidem cum Sophistis queamus: nimirum, euentes infidias. Cæterum, alias protestati sumus, si primam iustificationem appellent, eam qua proprie iusti censentur apud Deum, id est, absolvimur a maledictione: secundam vero, eam quam nos sanctificationem potius, maioris, distinctiorisque lucis gratia; facile nos concessuros, his locis non probari, secundam non esse ex operibus, sed tantum primam: & hoc si ex animo concedant Sophistæ, nobis abundè satisfactum in. Non enim tanto abundare orio, aut tam malè esse feriatis, vt, cum non opus sit, velimus contentiones multiplicare. Sed, quia non tantum aliter loquuntur, sed etiam aliter sentiunt, ne ægrè ferunt, nos ne verba quidem cum illis habere communia. Nos quicquid id est, quo conciliamur

Deo, quo absolvimur a maledictione legis, quo in filios Dei muramur, id iustificationis nomine intelligimus cum Paulo: in quo nimirum causa est, vt vitam speremus æternam. Atque hoc, quicquid est iustificationis, in Scripturis tribui fidei soli, arctè tenemus, accurateque defendimus.

XXXIX. Altera solutio; & communior. Bellarminus, Negamus id sequi, vt fides sola iustificet, etsi interdum sola nominetur. Rationes negandi. Prima, ex Driedone, per regulam Augustini. Non omnia quæ in Scripturis tacentur, negantur. Secunda, ex Bellarmino. Nam interdum quoque solæ nominantur aliæ virtutes, aut Sacramenta; Luc. 7. Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Tobia 12. Eleemosyna à morte liberat. Ad Rom. 8. Spe salui facti sumus. Ecclesiast. 2. Timor Domini expellit peccatum. Ad Tit. 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Ad Ephes. 2. Mundans nos lauacro aqua ex verbo. Solere enim Scripturam, cum ad vnum effectum multæ causæ concurrunt, modo vni, modo alteri effectum tribuere. Sicut ergo, inquit Maldonatus, ex illis, vbi fides non nominatur, colligi non potest, sola charitate, sine fide remitti: ita ex his, vbi non nominatur charitas, peruersè colligitur, sola fide remitti sine charitate. Tertia, ex eodem Maldonato: quia, nos doceamus, sicut charitatem sine fide, sic sine charitate fidem esse non posse.

XL. Insto: Vere, legitimeque ex ijs locis colligi, non tantum fidem, sed etiam solam fidem iustificare. Ratio; quia nusquam alibi vllus locus occurrit, qui aliter doceat. Contareus, in 4. ad Rom. Notandum etiam, quod hæc imputationem iustitiæ, Scriptura nulli alteri rei tribuat, quam fidei. Tum autem, quia horum locorum nonnulli, eam iustificationis doctrinam tractant ex professo. Exempli gratia, qui ex ad Romanos: ac nominatim 3. cap. vbi percurruntur iustificationis causæ: Efficiens, misericordia Dei: materia, Christus in sanguine suo: formalis, siue instrumentalis, fides è verbo concepta: finalis, diuinæ iustitiæ, & bonitatis gloria: sic annotante Caluino, ac post eum nostris omnibus: vt nullus sit fortè in tota Scriptura locus insignior, ad vim istius iustitiæ illustrandam. At certè is mos est; vt qui ex professo aliquid explicant loci, hira intelligantur, vt quæ tacent, eadem negent. Si Physicus pronuntiet, quatuor esse elementa: si Dialecticus, quatuor causas: quis non concipiar, nullas esse præterea? Sic qui ab Aristotele audiunt Parmenidem, Σεμειν ἢ ψυπεδον ἀπὸς πρῶτον, ijdem intelligunt, non hæc inter reliqua, sed hæc illi sola esse principia. Et Evangelistas, cum duodecim enumerant Apostolos, nemo ita insaniit, vt non certum dicat numerum designatum. Quid multa? Dixit Moses, In principio Deus creauit cælum & terram: & concludit fides Catholica: Ergo solus Deus creauit.

XLI. Non valent igitur oppositæ rationes. Concedimus: non omnia quæ tacentur, affirmari. Et fortius, quæ semper tacentur, nunquam affirmari. Quæ autem affirmantur, dum reliquæ semper tacentur, sola affirmari. In Christi persona ita affirmari duas naturas, vt tertia semper taceatur: In Deitate, ita tres personas, vt quarta nulla nominetur itaq; omnes Theologi concludunt, duas solas esse naturas in Christo, tres solas personas in Deo.

XLII. Nominari interdum alias virtutes solas, tum cum agitur, quomodo iustificetur homo, nunquam probauit, nunquam probabit Bellarminus. Quos autem nunc locos recitat, ij partim alias explicati sunt, partim etiam suo loco explicabuntur.

XLIII. Nos vero iure asserere, nunquam esse fidem sine charitate, alias disputando demonstrauimus. Sed hoc, quid ad rem? Sæpe enim dictum, non quæri, vt iustificans fides sola sit: sed vtrum sola iustificet. Certè, etsi non solus sit in animo intellectus; vt non sola memoria; tamen solus intellectus intelligit, sola memoria meminit. In capite, etsi nunquam soli sint oculi, nunquam solæ aures, nunquam solæ nares: tamen oculi soli vident: solæ aures audiunt: solæ nares olfaciunt: & quidem ita, vt si essent absque alijs, non possent, aut videre, aut audire, aut olfacere.

XLIV. Tertia solutio. Cur autem Apostolus frequentius iustificationem tribuat fidei, quam dilectioni, aut alijs rebus, causa est, quam reddit Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 8. quoniam fides est initium gratuitæ iustificationis. Inde enim incipit Deus ædificum spirituale in anima hominis, inde incipit curare morbum peccati: inde incipit colere agrum cordis: inde incipit viam aperire ad portum salutis.

XLV. Insto. Primum. Ergo nos rectè concludimus solam fidem intelligendam. Nam, si propterea dicitur iustificare, quia sit initium gratuitæ iustificationis: initium autem non possit intelligi nisi vnum: Ergo solam fidem necesse est intelligi: nam si præter eam aliquid aliud, aut non sic interpretandus Paulus: aut plura initia constituenda erunt: nisi quis malit, Paulum esse mentitum. Quorum ergo illa præcedens solutio: Negamus sequi, solam fidem iustificare?

XLVI. Deinde, Caluinus hoc ipsum commentum refutabat Antidoto sessionis sextæ capitis noni. Argumenta erant: Primum, Evangelium est potentia Dei ad salutem omni cre denti, quia in eo reuelatur Dei iustitia ex fide in fidem. Nam si initium tantum designaretur, dicendum fuisse, ex fide in opera: siquidem hæc perficerent, quod fides tantum inchoet. Secundum, Iustus ex fide victurus est: quod improprie dictum foret, nisi vitam perpetuaret fides. Tertium, In Abrahamæ persona, relucet præ ipuum iustificationis speculum. At, quo tempore huic fides ad iustitiam imputata dicitur, non erat nouitius: sed iam annos complures Dominum sequutus, vreslet non vulgare sanctitatis, omniumque virtutum exemplar. Non ergo aditum illi ad iustitiam patefecit fides, vt aliunde postea iustificatio compleretur. Quartum, Concludit Paulus, nos stare in ea gratia, quam fide consequuti sumus. Quantum distat fixa & immota statio à momentaneo transitu: tantum à Pauli sensu distant qui fidem constituunt duntaxat initium iustificationis.

XLVII. Bellarminus Caluino obstitens, primo Patres opponit, deinde, eius argumenta soluit Caluinus, inquit, S. Augustino, & toti Antiquitati insultat. Ille, de prædestinatione Sanctorum cap. 7. Ex fide ideo dicitur iustificari hominem, non ex operibus, quia ipsa prima datur, ex qua impenitentur

XXIII. Quid ergo discriminis inter nos & veteres illos Patres, in quorum Scriptis non audent Papistae eadem ipsa verba damnare, quae in nostris cum legunt, ferre non possunt: facere non possunt, quin eorum, tertiam, mariaque commoueant: ac pene exclament, Christianos ad leonem? Quid ranti est, inquam, discriminis: Responsuri variant, Primus conatus locorum sollicitatio. Sonnius, *Sunt qui rationabiliter sentiunt vocem exclusivam in Commentariis Ambrosii à falsariis adiectam esse.* Bellarminus, *Si tamen Ambrosius auctor est, vel sermonis illius vel commentariorum in Paulum.* Et Vasques, testimonia haec non constat vtrum sint Ambrosij.

XXIV. At de Ambrosij nomine, nulla nobis esto cum Bellarmino, aut Vasque contentio. Scimus illum sermonem à doctis tribui Maximo, cuius nomen etiam non tantum, quantum Ambrosij, tamen in Catholicis tractatoribus non est nullum. Itaque, non inuiti patiemur mutari nomina, Commentaria in Paulum, scimus etiam dubia esse. Quamquam Erasimus aliter censet; nec Costerius eius censuram mutat. Si solus Ambrosius à nobis esset; poterat non nihil in eius nomine esse momenti, verum cum testibus abundemus, potuit Bellarminus: hoc quicquid est incertitudinis facilius dissimulare. Sonnij diuinitas importuna est, desperationemque redolet. Nam falsationis quodnam indicium? Imo, qui dixit, nihil operantes, neque vicem Deo reddentes, iustificari: re dixit, quod verbo post expressit, sola fide iustificari. Tum autem: quid iuuat? Nisi forte eadem audacia, eandem exclusivam vocem summouet ab omnibus aliis testibus.

XXV. De re ipsa, quid nunc dicunt? Klingius: Ambrosius (nam hunc unum ille vidit, aut vidisse videri voluit) loquitur de lege ceremoniali, aut factorum, vt sunt, Circuncisio, neomenia, & cetera: non vero de lege Decalogi. Aliter. Verum est, quod sine opere praecedente fidem & iustificationem, absque villo praecedente merito. Et hoc vult Ambrosius per exclusivam solam. Posterius istud de operibus praecedentibus, placuit Bunderio, placuit Sonnio nihil altius inquit: entibus. Salmero, vt doceat quomodo possint Patres exponi Catholice; vel intelligunt, inquit, excludi Sacramentorum ceremonias in articulo necessitatis ceremonias, & iudicia legis à fructu iustificationis separant, vt Bernardus: Vel opera, quae fiunt ante fidem per liberum arbitrium: vel opera meritoria iustificationis: vel alias sectas, & religiones praeter Christianam.

XXVI. Bellarminus, nec ausus solum Ambrosium nominare, & videns posse vna fidelia omnes dealbari, sigillatim maluit singula nomina excutere. Ab aliis excludi tantum necessitatem externi operis, non etiam dilectionem & poenitentiam: puta Origene, & Chrysostomo, in sermone de fide & lege naturae. Ab aliis, opera quae fiunt sine fide: vt Basilio. Ab aliis, legem Moysi, vt Hilario, & Augustino contra duas epistolas: & Theophylacto. Ab aliis: opera ceremonialia, vt Ambrosio, sermone quadragesimo quinto, & ad Rom. Chrysostomo ad Titum. Alios loqui de fide viua, & cum caritate coniuncta, vt Bernardum in Cantica: Augustinum, quaestione 76.

XXVII. Vasques, ab Origene, ab Ambrosio, in sermone quadragesimo quinto à Chrysostomo, in sermone de fide & lege naturae: à Bernardo, in Cantica, soli fidei tribui initium, siue fundamentum iustificationis. A Basilio, ab Augustino, excludi opera facta ex propriis viribus. Ab Ambrosio, à Chrysostomo in Paulum, excludi ceremonias legis. A Bernardo, necessitatem Baptismi. A Theophylacto, vim legis scriptae, aut extrinsecus solum sonantis, eo quod lex hoc modo nullam vim habeat, sed potius occasio sit peccati.

XXVIII. Sic illi: vnde tu conuicito, quam sint illorum durae partes, qui non se de rebus fidei, sed sibi res fidei cogunt feruire. Inde enim, quod alius aedificat, diruit alius: quia nimirum sua cuique grata. Enimvero diuersitatem scio non esse semper culpandam: et si signum sit infirmitatis humanae: sed contrarietatem, quis toleret: & in rebus fidei, quibus nihil debet esse fundatis? Sed percurramus singula.

XXIX. Primum, loqui de vera, de viua fide, non tantum Bernardum, & Augustinum, Bellarmino concedimus, sed etiam omnes quicumque Catholici, quicumque sani, dixerint solam fidem iustificare. Nam hdes mortua fides falsa, si fides charitate diuisa, damnandi vim habet, & tantum damnandi Marthae II. *Va tibi Chorazin, va tibi Bethsaida: nam si Tyri & Sidone edita fuissent virtutes, quae edita sunt apud vos, olim cum sacco & cinere respussissent: quinetiam dico vobis, Tyri & Sidonis intolerabilior erit conditio in die iudicij, quam vestra.* Ioannis 9. *Si caeci essetis, non haberetis peccatum: nunc vero dicitis, videmus: itaque peccatum vestrum manet.* Itaque hoc fixum, sed quid ad rem? Non enim solutio hac est, aut esse potest, quae idiplum concedat, quod disputatur, Solam fidem viam iustificare. Itaque haec plena confessio nostrae victoriae.

XXX. Reliquae solutiones essent, si verae. Nam profecto discedunt à nostra thesi. Sed nihil futilius, Enimvero, cur restringunt ad legem ceremoniam: Primo non audent omnes vno sacce colligare: sed solum Ambrosium, & Augustinum, & Theophylactum. Quid reliquos? Nempe hi latius: ac proinde verum etiam de operibus moralibus, solam fidem iustificare. Quid promouunt Sophistae? Quamquam illud ipsum falsum. Nam commentantes in verba Pauli, tum Ambrosius, tum Theophylactus, quis neget opera legis, eadem cum Paulo nominare? At Paulum excludere, non ceremonias tantum, sed etiam opera moralia, suo loco disputatum. Augustinus autem contra duas Epistolas, negotium habebat contra Pelagios; quibus de ceremoniis nulla erat disputatio, sed de moribus. Imo hos ipsos antiquos viros, non Augustinus illis obieciebat, sed ab eis obiectos, remouebat. Illi autem quomodo obiecerant? *Dicimus, inquit, Sanctos Veteris Testamenti perfecti à hinc iustitia ad aeternam transisse vitam, id est, studio virtutis ab omnibus recessisse peccatis: quia vt illi, quos legimus aliquid peccasse: postea tamen eos emendasse cognouimus.* Audin' perfectam iustitiam? audin recessisse ab omnibus peccatis? Et putes posse haec pertinere ad solas ceremonias? Aut nugatus est igitur Augustinus, aut eum oportet respondisse non de ceremoniis, sed de perfecta illa iustitia, de studio virtutum.

XXXI. Excludunt opera praecedentia. Quid enim inquam opus erat ex-

cludi sequentia? Aut quisquam potest cogitare, hominem iustificari operibus sequentibus iustificationem? Nisi si quis tam stupidus est vt causam concipiat posteriorem suo effectu. Sed audi Ambrosium, *Iustificati sunt: quia nihil operantes, nec vicem reddentes, sola fide iustificati sunt.* Quid est, nihil operantes? Nam certe qui post operatur; non ille nihil operatur. Tum autem, quid est, neque vicem reddentes? Nam hoc ergo quidem censeo referendum ad opera consequentia. Rursum in Theophylacto legis: *Quia ex fide, non à lege victurus est.* At haec verba etiam opera consequentia comprehendunt; quia dicta de futuro. Et, ne plura cumulem, quid illud est Oecumenij, *αὐτὸ μὲν ἐπὶ ἐργῶν αὐθεντικῶν τῶν πάλαι πιστῶν?* Nam praecedentia dicat *αὐτὸ ἐπὶ τῶν ἐργῶν* potius.

XXXII. Externi operis necessitatem commentus est Bellarminus, in iusta Loiolitica Minerua. Vasquen audi, ipsum etiam magni nominis Iesuitam, quamuis non Cardinalem, *Non placet quorundam responsum, qui dicunt; Origenem in capite illo tertio ad Romanos solum excludere opera externa: quia vera excludit etiam interna, quae sint in praeccepto.* Et res est manifesta. Non si à se loquitur, sed Pauli mentem explicat. Inde statim: *Imminet igitur nobis, qui integram esse Scripturam Apostoli conuincit asserere, & ordine suo cuncta constare, vt requiramus, quis sine operibus sola fide iustificatus sit.* Paulum igitur scripsit dicere, sufficere solius fidei iustificationem. At Paulum nemo haec tenus dixit excludere sola externa opera: eorumue necessitatem. Ita Origenes ipse semper indistincte opera nominat; non distincte opera externa. Inde post exempla, *Ex quibus, inquit, omnibus claret, quod recte arbitratur Apostolus iustificari hominem per fidem sine operibus legis.* Et post paulo, *Iustificatur homo per fidem, cui ad iustificandum nihil conferunt opera.*

XXXIII. Verum, inquit Bellarminus, ponit exemplum peccatricis & latronis, qui non leguntur ieiunasse, aut elemosynas fecisse antequam iustificarentur.

XXXIV. Ita est, inquam. Sed nequitiam disputantis attende. Primum, quis docuit ab exemplis thesin contrahere? Enimvero Paulus, propositam thesin iustificari homines fide, non operibus legis illustrat exemplo Abraham iustificati ante circumcisionem. An propterea concludat Bellarminus thesin intelligi de iis tantum, qui nondum circumcisi fuerint? Absurde: nam circumcisi & incircumcisi Paulus eandem iustificationis rationem proponit. Cur non Origenes omnibus exempla peccatricis & latronis potuit?

XXXV. Secundo, manifesta est Sophistae praeruaricatio. Origenes enim non iis solis duobus vtitur exemplis: sed tertium addit Pharisaei, & quartum ipsius Pauli: sed & promiscue eorum, quibus dictum *fides tua saluam te fecit.* Vnde verba recitari? *Sed & mulier illa, quae in Euangelio secundum Lucam refertur, quia cum cognouisset quod Iesus recubuit in domo Pharisaei, attulit vas unguenti, & stans retro ad pedes eius, ac flexis lacrymis lauit pedes eius, & capillis capitis sui deterxit, & osculabatur, atque ungebatur unguento.* Videns autem Pharisaeus qui eum vocauerat, dixit intra semetipsum, *Hic si esset propheta, sciret utique quae & qualis est mulier, quae tangit pedes eius, quia peccatrix est.* Iesus autem dixit ad eum parabolam quingentorum vel quinquaginta denariorum: *& ex nullo legis opere, sed pro sola fide, ait ad eam, Remittuntur tibi peccata tua.* Et iterum *fides tua te saluam fecit, vade in pace.* Sed & in multis Euangelij locis hoc sermone vsus legitur Saluatorem, vt credentis fidem causam dicat esse salutis eius. Ex quibus omnibus claret, quod recte arbitratur Apostolus, *iustificari hominem per fidem sine operibus legis.* Quid dicit Bellarminus? Illamque mulierem nullum operis, poenitentiae nullum edidisse specimen?

XXXVI. Pergit paulo post, *Et vt adhuc manifestius fiat quod dicimus, exemplum adhibemus ex his quae in Euangelio scripta sunt, ubi ascendit Pharisaeus & publicanus ad templum Dei: & stans, inquit, Pharisaeus in medio, dicebat: Deus gratias ago tibi, quoniam non sum sicut ceteri homines, raptores, iniusti, adulteri, sic ut publicanus iste: Ieiunio bis in Sabbatho, do decimas ad omnium quae possideo, & reliqua. Et haec fortassis vere dixerit, sed secundum Domini sententiam, iactantia morbo corruptus: non descendit iustificatus de templo. Talis ergo gloria, quae veniebat ex operibus legis, quia non habet humilitatem crucis Christi in qua qui gloriabatur, audi quid dicit, *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mihi nolo.* Vides Apostolum non gloriantem super iustitia sua, neq; super castitate, neque super sapientia, neq; super ceteris virtutibus, vel actibus suis: sed apertissime pronunciantem & dicentem, *Qui gloriatur in Domino gloriatur.* Quid amplius Bellarminus expectet? Peccatrix illa poenitentiam testabatur. Pharisaeus multa opera ediderat, non certe Paulus nulla. Et sola opera externa, excludat Origenes & excludat tantum *αὐτὸ τὸ π, id est, cum non datur operandi tempus?* At omnes sani contra; eos sola fide iustificari, qui opera externa ediderunt.*

XXXVII. Excludunt opera sine fide. Quid inquam. Haec in alia sunt, quam praecedentia iustificationem? Non opinor: nam si iustificatur nemo sine fide, quod concedunt aduersarii; ergo in iustificando fidem oportet in fandi: quare, post iustificationem, opera bona non fiunt sine fide. Quum igitur haec quae solutiones in vnam recidunt, nihil opus est noua confutatione. Et tamen Basilij aperta sunt verba, *Cum non in sua offeratur iustitia: sed agnoscit se quidem destititum diuinae operis ἀληθῆς, vera iustitia: verum, sola in Christum fide iustificari, haec inquit τὴν αὐτὴν καὶ ἀλόκληρον καὶ ἁγίαν.* Cuius nam quae so agnoscit perfectam gloriationem? Eiusne, qui fidem non habet? An potius, qui habet? *αὐτὸ ἀλάως ἀγαπῶν τὸν αὐτοφθαλμῶν.* Si ergo eius qui fidem habet, perfecta gloriatio est: & haec gloriatio est agnoscere se vera iustitia carere: iustificati autem sola fide: Ergo eius qui fidem habet; ac proinde, qui non sine fide operatur, est agnoscere se, quantumuis operantem ex fide, sola fide iustificari. Falsum ergo, sola excludi opera non ex fide.

XXXVIII. Excludunt legem Moysi. Quo sensu, inquam, Ceremonialemne, an etiam Moralem? Nam si Ceremonialem: haec vero solutio iam explosa est. Et manifesto absurda in Hilario: *Quod lex, inquit laxare non poterat.* Atque non tantum Ceremonialis: sed ne Moralis quidem laxare poterat. Lex enim, & remissio peccatorum, contradictorie opponuntur. Absurda in Augustino, *Nam illud, quantumlibet fuisse virtutis antiquos prae dios viros: primum generaliter omnes complectitur, in quibus multum ante ceremonias legis institutas: deinde ex mente Pelagianorum intel-*

ligendum, de quibus obiiciebatur: at hi, vel non peccasse antiquos dicebant: vel quæ peccarant emendasse: quæ ad rationes verba pertinent Absurda in Theophylacto, qui Lex, inquit, non solam exigit fidem, sed opera. Opera, inquit, non ceremonias.

XXXIX. An igitur Moralem? Non improbo. Nam Moralis comprehendit etiam opera facta in fide. Recte enim Theophylactus, Non solam exigit fidem, sed etiam opera. Vtraque ergo. Quare si lex moralis excluditur: etiam opera cum fide facta excluduntur à iustificandi ratione. Admittimus ergo Hilarij mentem esse quam expressit Bellarminus, Ex his duobus, lege videlicet, & fide sola fides vim habet iustificandi. Neque aliam Pauli, neque aliam nostram omnium. Sed tum per legem non significari omne genus bonorum operum: hoc vero neque Hilarius cogitavit, neque Augustinus, neque Theophylactus. Nec nos tam stupidi sumus, ut Bellarmino condonemus.

XL. Initium, siue fundamentum iustificationis, fidei tribui, concedimus non inuiti: sed Vasqui est inutile. Nam si tota iustificatio eidem tribuitur: Ergo & initium: ergo & fundamentum. Sed nimirum hoc Vasques voluit: nihil præter initium, præter fundamentum. Atqui aperte falsum. Nam Origenes, Sufficere solius fidei iustificationem. Quid? Solane initia sufficiunt? Solumne fundamentum? An potius iustificationis fundamentum, aliud est ab ipsa iustificatione? Atque ideo quomodo fundamentum solum non sufficit ad habitandum, sic neque ad iustificandum? Ambrosius, Sicut perfidia criminosa fecit: ita fides perfecit innocentem. Quid, perfidiamne Vasques propinabit duntaxat initium, duntaxat fundamentum criminis, & non plenum crimen? Quid rursus? Perficere innocentem quæ Grammatica persuadebit, nihil esse nisi initium dare, fundamentum iacere innocentem? Et tam fungos sperarunt nos futuros Sophistæ, ut hac perperam nobis Papistica somnia persuadenda sint?

XLI. A Bernardo necessitatem excludi Baptismatis, concedo: hæc enim illi disputanda thesis fuit. Sed primum, in Epistola 76. at non sermon. 21. in Cantica. Deinde, excludi hoc argumentum, quod sola fides iustificet: at hoc argumentum sumptum à Paulo latius patet, quam Baptismi necessitas.

XLII. A Theophylacto intelligi legem duntaxat extrinsecus sonantem, absurdum est: quia lex significat opera legis: nam & promiscue nominantur à Paulo, atque alijs. At hæc, non significant legem tantum extrinsecus sonantem, sed intrinsecus mouentem. Nimirum, quia et si legem quis amet, atque inde conetur eam obseruare: tamen inde iustificari nequeat: scilicet quia non possit impleri.

XLIII. Excludi alias sectas, præter Christianam, nimis perfunctorie dictum Salmeroni. Quis enim nostrorum testium ita explicari potest? Scio proferri Leonem primum à Bellarmino epist. 70. Sola fides Catholica iustificat, & sanctificat. Serm. 4. de Epiphania: Hoc est quod iustificat impium, hoc est quod de peccatoribus facit sanctos, si in vno, eodemque Domino Iesu Christo, & vera Deitas, & vera credatur humanitas. Verum, hæc testimonia, neque Salmero indicauit, neque ipse Bellarminus habuit à nobis: sed à se in ceteris contulit: quod ipse professus est. Nam cum reliqua recitaturus, dilerte præfatur, Proferunt Origenem: proferunt ex Hilario: proferunt ex Basilio. At hic, adduci potest, inquit, Leo. Magnam scilicet à nobis inuitus gratiam, qui noua arma sufficeret. At nos scimus, & esse ad hoc adhibenda.

C A P. VI.

Argumenta Papistarum ab absurdo.

I. Hæcenus argumenta nostra. Nunc Papistica: in quibus primus locus esto iis quæ ab absurdo.

II. Primum absurdum. Scultingij. Si hoc dogma verum, quid stultius aut miserius iis, quos tamen Apostolus veluti digniores effert, quam quos mundus caperet, qui egentes, angustiati, afflicti, vexati, in solitudinibus errarunt, speluncis, & cauernis terræ absconditi. Et potest hoc argumentum, inquit, late in specie amplificari.

III. At ille, inquam, consequentiam nullo loco habet, desperationis argumento magno. Id enim Sophisticum est artificium, ut quæ probari nequeunt, ea pro certis ac perspicuis ponant. At nos, ut probationem suscipere deque habere, importune Sophisticum: sic hanc consequentiam necere eius esse, qui à multis quædam dicitur. Nulla, inquam, ratio est quæ eo, quod non fides iustificet, concludat: ergo stultos esse, eos viros iustos qui laudantur ab Apostolo, ex operibus magnificis. Contra verum est, ac certum: nullos verius certius iustificatos ex sola fide, quam eiusmodi viros. Quod adeo est extra dubium, ut in iis Abrahamum nec postremo loco, & multo pluribus verbis laudatum, Paulus in argumentum protulerit solius fidei iustificantis. Nimirum, recte Augustinus, opera non præcedere iustificandum, sed sequi iustificatum.

IV. Secundum absurdum eiusdem. Sequitur alterum è duobus: Aut omnes Sanctos fuisse impios, aut hoc nouitium dogma plane esse impium. Fuisse impios probat, quia non fuerint contenti diuina, quæ per solam fidem est, iustitia; sed voluerint etiam suam humanam adiungere, alios videlicet Deos Christo, & per illam se sperauerunt Deo magis placere.

V. Respondeo: non esse necessariam disputationem, & dari posse tertium membrum, scilicet, aut Scultingium esse ineptum imperitum absurdum Sophistam: cui quid loquatur nihil sit pensi: quid asserat, neget, nihil meditati. Nam profecto, si veram sit, sola fide iustificari hominem, non sequitur tamen, iustos illos viros, fuisse impios: sed sibi id finxit ingenium, cui nulla monstra non facile finguntur. Cur enim impios? Quia non fuerint contenti diuina iustitia per solam fidem. Hoc vero vnde habuit nugator? Imo Paulus, qui contenta voce, Absit mihi gloria, nisi in cruce Domini, qui nolēbat suam iustitiam ostentare, sed iustitiam Dei: idem tamen subiebat corpus suum, ne reprobus inueniretur. Nempe Paulo non erat monstrum iudicium, ut Scultingio, ut imaginaretur, quicunque bona opera exerceat, eum non esse contentum

iustitia diuina per solam fidem: & sperare, se per opera magis placiturum Deo.

VI. Tertium absurdum eiusdem. Ex hoc dogmate, sequitur occasio perditissimæ vitæ inter homines, ut viuant etiam peccatis mortalibus, & nihilominus saluentur. At contra docent sacræ literæ: prior ad Corinth. 6. ad Gal. 5. & alias sæpe.

VII. Negatur sequi. Et mirum, posse hoc Papistas animo hodie concipere: quod Apostolus Paulus tam potenter confutauit olim. Ad Romanos sexto: Quid igitur dicemus? permanebimus in peccatis, ut gratia auertatur? Absit. Oecumenius: ἐπεὶ δὲ ἄνω, ἢ ἰσαλοῦσιν ἡ ἀμαρτία, ὑπερβαίνουσιν ἡ χάρις, ἵνα μὴ τοῖς ἀνοήτοις εἶναι δοξῆται ἐρηθρα προσημαρτίας, ἀναρτῆται. Μὴ γνοίτω ὁ περὶ τῶν ἀπολογηθῶν ἰσὺς ἀτόπων εἰδὼν λέγειν: Quia supra dixerat, ubi abundauit peccatum, abundauit gratia: ne quibusdam non sana mentis, ea videretur esse adhortatio ad peccatum, refutat dicens, Absit: quod de iis usurpanti solet, qui in confesso est, esse absurda. Gratiam abundare, ubi peccatum abundauit, id significat iustificari ex sola fide: non enim ex operibus gratia, sed ex fide, ipso disputante Apostolo. Ergo illi concludebant, si ex fide iustificamur sola: sequitur, permanendum esse in peccatis. Quæ est consequentia illa ipsa, quam Scultingius vrget. Verum, qui ita concludebant, erant, Oecumenio teste, ἀνοητοί. Quis ergo sanum Scultingium dixerit? Et ipsam consequentiam, ἀπολογηθῶν ἰσὺς ἀτόπων. Nihil habet ergo, quo nos moueat: magis quam lunam catulorum hætratus mouent.

VIII. Quartum absurdum, Vasquis, capite tertio. Si sola fide peculiarari, aut fiducia, iustificemur aut tanquam forma, aut tanquam instrumento, & manu apprehendente Dei misericordiam erga nos, & Dei aut Christi sanctitatem nobis applicante: sequetur, homicidas fornicarios, adulteros & masculorum concubitores, regnum Dei obtenturos. Ratio consequentiæ, quia simul cum illa fide, qua quis habet persuatum, peccata quæ fecerit, sibi non esse imputanda, potest multa committere: ac proinde vere fornicarius, & adulter regnum Dei possidebit.

IX. Respondeo, dupliciter dici homicidas, fornicarios, cæteros, regnum Dei obtenturos: nimirum in sensu vel diuiso, vel composito. In diuiso, significari eos, qui aliquando fuerunt homicidæ, & fornicarii, mutatos in melius, obtenturos regnum. In composito vero, eos qui persequentur homicidæ, fornicarij, idem regnum assequituros. Enimvero in sensu diuiso, concedimus legitimam esse consequentiam, negamus, in consequente esse esse quicquam absurdi. Contra vero, qui hoc consequens neget, vniuersam tollere prædicationem Euangelij. Christus sane pronuntiavit, Matth. nono: Non veni vocatum iustos, sed peccatores. Et Paulus, prior ad Timoth. primo, Qui prius eram blasphemus & persecutor, & iniurius: misericordiam Dei consequutus sum. Breuiter: qui à Paulo audiverit τὸν αὐτοῦ ἐν τῷ λόγῳ, 2. ad Ephesios, factos esse propinquos per sanguinem Christi: quod genus ille peccatorum exceperit? Deniq; Matth. 21. Publicani & meretrices præcunt vobis in regnum Dei.

X. In sensu composito, agnoscimus vehementissime absurdum: & contra diserta Pauli verba prior. ad Corinth. 6. Ne errate, neque scortatores, neque idololatra, neque mæchi, neque molles, neque qui concubunt cum masculis, neque fures, neque auari, neque rapaces regni Dei hereditatem possidebunt. Anathema, quicunque contra docet. Verum in consequentiæ, manifesta est absurditas: eadem quæ in sophismate præcedenti. Absit, aiebat Paulus: nã qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in eo? Nemo mortuus peccato viuunt peccato. At, quicunque sola fide iustificatur, mortui sunt peccato. Ergo nemo, qui sola fide iustificatur, viuunt peccato. Perge. Nemo viuens peccato, sola fide iustificatur. At quicunque regnum Dei possidebunt, sola fide iustificatur. Ergo nemo qui sola fide iustificatur, viuunt in peccato. Perfice. Nemo qui sola fide iustificatur, viuunt in peccato. At quicunque sola fide iustificatur, possidebit regnum cælorum. Ergo nemo qui viuunt in peccato, possidebit regnum cælorum.

XI. At, qui sibi persuasit non imputanda peccata, potest multa simul committere. Fæda impostura. Nam primo, aliud est, sibi persuadere non imputari peccata, aliud iustificari sola fide. Potest enim sibi quis persuadere, sine fide: sed potius ex perfidia: quomodo Nicolaitæ negabant sibi imputatum iri vitam obsecensissimam: qui tamen nulli iustificabantur. At nos de iustificatione agimus per fidem. Secundo, aliud est, peccata committere, aliud, viuere peccato. Enimvero, certum est, eum ipsum, qui certus est sibi non iri imputatum peccata: posse peccatum committere. Sed viuere peccato, falsissimum. Nimirum, quia is recessurus sit per penitentiam ab eo ipso peccato, quod tum admittit præ infirmitate. Ut Petrus, qui quantumuis fidelis, & ne tum quidem amissa fide, negauit magistrum. Dicam vterius: etiam fieri ut ne recedat à peccato, puta incognito: & tamen veniam obtineat, ideoque possideat tandem regnum cælorum. Inde Psal. 9. Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me.

XII. Quintum absurdum, Vasquis. Si per fidem ipsam remittuntur peccata: sequitur, hac fide nos potius credere debere remittenda esse peccata, quam remissa. Probatur consequentiæ: exemplo: ut qui existimaret, fidem esse causam sanitatis corporalis, certe, ut sanaretur, credere potius deberet se sanandum, quam sanum esse: si enim quis certo credit se esse sanum, ante ipsam fidem supponit esse sanum.

XIII. Respondeo, Per fidem remitti peccata, non tanquam efficientem: sed tanquam instrumentum accipiendi id quod offertur: siue, ut alias diximus, tanquam per manum. Itaque negari consequentiam. Sic enim optime, & remissa iam creduntur, & remittenda. Remissa scilicet, in voluntate diuina, qui non expectat, ut amemus se, sed amet ipse prior: & remittit peccata. Itaque propria est loquendi ratio, ut credantur remissa: sed credantur tamen remitti, da, per τὸν ἄνθρωπον nimirum, quatenus remissionis plenus effectus expectatur: nimirum liberatio à miseria. Hoc igitur modo nihil est absurdi, credere remittenda: atque adeo ne ipse quidem Vasques ausus est absurdum dicere.

XIV. Sed non posse credi remissa, quid obstat? Nam exemplum sannitatis corporeæ alienum est: supponitur enim aliud fundamentum, scilicet, fidem esse causam sanitatis corporalis. At nos negauimus fidem esse causam remissionis spiritualis. Itaque etiam dicitur, ut sanetur credere debe.

debere se sanandum. At nos non ita, vt remittantur peccata credi debere: sed potius, remitti sine etiam remissa esse peccata. Hinc Matth. 9. *Confide fili: quoniam tibi remissa sunt peccata tua*: quanquam vulgatus interpres, maluerit tempus præiens, remittantur tibi.

XV. Absurdum sextum, Bunderij. Si sola fides iustificat, igitur per alicuius Sacramenti susceptionem homo nunquam iustificatur, & perit omnis virtus huiusmodi, nullius sunt momenti. Eodem pertinet Klingius. Si prima illa imputatiua iustitia, scilicet fidei, sufficeret: cur Deus infundit nobis caritatem? cur donat Spiritum Sanctum, cum fructibus suis, in baptismo? cur exigit à nobis obedientiam præceptorum suorum? cur ieiunium, orationem, eleemosynam persuadet, & promittit mercedem?

XVI. Respondeo, de Sacramentis seorsim: hæc iustificare suo modo, id est sacramentaliter: quod quid sit, docuit Paulus in circumcisione: nimirum esse *φραζιδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως*. Quare negatur consequentia. Nam qui docuit Abrahamum sola fide fuisse iustificatum, idem docuit eundem accepisse sigillum eius iustificationis circumcisionem. Qui minus Christianos, Baptismum. Imo nos constanter. Si Sacramenta iustificent, ergo sola fide constare iustificationem. Et si sola fide constet iustificatio, ergo Sacramenta iustificare. Nimirum, si id non esset, ne ipsa quidem Sacramenta essent *φραζιδα τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως*.

XVII. Sed si sola fides iustificet, ergo nullius momenti poenitentia, oratio ieiunium, reliqua. Hæc vero consequentia præcipitatur, non inducitur. Quasi quis diceret: Sola lux Solis illuminat: Ergo nihil agit calor. Sola aqua rigat arbores: Ergo nihil agit solum. Soli pulmones spirant: ergo frustra data sunt reliqua viscera. Nimirum inquam frustra sunt poenitentia, ieiunium, oratio, reliqua, si præter solam iustificationem: nullæ sunt partes Christianæ religionis. At nos etiam sanctificationem agnoscimus: & ad hanc illa esse vitia, imo necessaria. Magni igitur momenti: quicquid Sophistæ blaterent.

XVIII. Septimum absurdum, Salmeronis, ad Galatas disputat. Si fides est tota iustitia Christiana, cum Christus fide caruerit: aut non esset iustus: aut certe alia ratione nos essemus iusti, atque ille: nam nos fide, ille vero caritate, aut alia re esset iustus. At hoc falsum: quia scriptum, prima lo. 1. *Qui facit iustitiam, iustus est. Sicut & ille iustus est*.

XIX. Respondeo: primo, a nobis non dici, vnicam fidem esse iustitiam Christianam totam. Duplicem ob causam. Priorem, quia ita iustitia comprehendat etiam sanctificationem, cuius fides est pars duntaxat: hæc autem non debet, nec potest reliquas excludere. Itaque diligenter distincta fuit iustitia imputata, & inhærens. Et cum de sola fide agitur, protestati sumus, agi de imputata duntaxat, cui nos iustificationis nomen *ἐκπέπρωκε* reliquimus. Alteram, quia neque fidem ipsam dicamus esse iustitiam nostram, sed tantum imputari in iustitiam: nam alioquin iustitiam nostram esse ipsam illam Christi iustitiam, quæ nobis applicetur, id est, nostra fiat per fidem qua apprehenditur.

XX. Itaque ad argumenti partes dico, primum, non sequi, Christum non esse iustum, etsi verum sit, non esse iustum per fidem. Non enim dixit quisquam sanus, Solam fidem esse totam iustitiam: sed imputari nobis ad iustitiam: nobis inquam, non Christo. Etenim hoc modo iustificatur impius: at Christus nunquam impius. Hoc modo imputatur aliena iustitia: at Christo nulla potest aliena imputari.

XXI. Secundo igitur dico sequi, aliter Christum esse iustum, aliter nos. Non potest enim fieri, vt eadem sit imputata iustitia, & inhærens, siue originalis. Est autem Christi inhærens, & originalis: nostra imputata: Vno verbo, Christus iustus per naturam: nos iusti per gratiam. Ille nulli peccato affinis: nos non nisi per remissionem peccatorum. Denique ipse Ioannes eodem c. *Sciatis illum patrefactum esse, vt peccata nostra solueret: & peccatum in eo non esse*.

XXII. Nec contradicit, cum iustum pronunciat, qui iustitiam facit, sicut Christus iustus est. Non enim nos ille iustos pronunciat: sed defensionem ostendit iustitiam actualis. Nempe ita est, iustitiam actualem, siue inhærentem in eo consistere, vt iustitiam faciat, qui sic iustus est: quod exemplo Christi fit luculentissimum. Sed aut facere nos iustitiam, aut esse inhærenter iustos, non dixit Ioannes: sed innuit tantum debere esse iustos inhærenter: quod nemo sanus oppugnat. Itaque sensus est: teneri omnes homines iustitiam exercere ipsis actibus, non tantum profiteri verbo, quod multi hypocritæ faciunt. Sed hoc nihil contra iustificationem ex sola fide.

CAP VII.

Solius fidei iustificationem nihil habere commune cum veteribus hæresibus.

I. Hæcenus absurda. Nunc alia exsequar argumenta. In quibus hoc primum & solenne, ab antiquo præiudicio, quo iam pridem damnatam ex sola fide iustificationem contendunt: quod quidem à Bellarmino miror omissum. At non dedignari sunt Vasques, Feuarentius, Bunderius, Hofius, Alphonsus de Castro, alij.

II. Antiqua, inquit Vasques, in Ecclesia Dei hæresis fuit, fidem solam sine operibus sufficere ad iustificationem, & salutem æternam. Primum tempore Apostolorum, ex quibusdam sententiis Pauli sinistre intellectis, aliqui dixerunt sola fide sine vllis operibus homines iustificari, hoc est ex eo solum quod credant mysteria fidei nostræ, etiam si ex hac fide legem nõ obseruent, & opera non habeant. Et Petrum, Iohannem, Iacobum, Iudam in suis Epistolis, eo præsertim spectare, vt hanc hæresin conuellant. Testem citant Augustinum libri de fide & operibus c. 14.

III. Eius hæresis fuisse Valentinum, asserentem, eis qui suam doctrinam sequerentur, non esse necessaria opera: sed sola eius fide saluos fore, testib. Irenæo lib. 1. c. 1. Epiphano lib. 1. contra hæreses c. 32. Post Valentinum, Eunomium, Actium teste Augustino de hæresibus c. 54. Feuarentius etiam Simonem Magum,

IV. Respondeo: nunquam factum, vt pro hæresi damnaretur in Ecclesia quod nos docemus de iustificatione ex sola fide. Duntaxat his postremis, iisque nequissimis temporibus in Tridentino Conciliabulo, in quo si Christus ipse stitisset, damnatus fuisset, æque ac damnata est pene vniuersa eius doctrina: eamque vnica fuit norma Canonum condendorum, impotentissima tyrannis Antichristi, qui suis affectibus solitus erat in pera transfundere Spiritum sanctum, vt faceret in proverbium abiit curusdam etiam Papistæ, vt præsentem cum res gererentur, dicerent. Hoc igitur argumentum, præter insignem calumniam, & ignorantiam, nihil habet.

V. Nam, vt de Iacobo primum dicam, nego de vera fide institutam ei disputationem quam fidem nos vrigemus perpetuo: sed hypocriticam fidei iactantiam: siue papisticam fidem: quæ nihil habet fidei, præter verba & voces. Itaque Iacobus statim initio quæstionis: *Quæ utilitas, fratres mei, si fidem dicat aliquis habere se, opera vero non habeat*. Cautè. Si dicat habere fidem, at non si habeat fidem. Itaque post: *Fides si opera non habeat, mortua est*. Nam & Paulus dixerat prior. ad Corinth. 4. *Non in verbis situm est regnum Dei, sed in virtute*. Quare status quæstionis Iacobo fuit: vt rum fides quæ consistit in sermone, non in virtute, iustificet. Et negando respondit, At Paulo nobisque post Paulum: Vtrum fides, quæ consistit in virtute, non in sermone tantum iustificet sola: & responder Paulus, respondemus nos affirmando.

VI. Mentiar si non consentiant Veteres. Augustinus ipse, quem illi restem citant, capite decimo quarto de fide & operibus: *Quare iam illud videamus, quod excutiendum est à cordibus religiosis, vt mala securis re salutem suam præstant: si ad eam obtinendam sufficere Solam fidem putauerint: bene autem viuere, & bonis operibus viam Dei tenere neglexerint. Nam etiam temporibus Apostolorum, non intellectis quibusdam subobscuris sententiis Apostoli Pauli, hoc enim quidam arbitrati sunt dicere, Faciamus mala, vt veniant bona: quia dixerat, Lex subintravit vt abundaret delictum: vbi autem abundauit delictum, superabundauit gratia. Quod ideo verum est, quia legem accipientes homines, qui de suis virtutibus superbiissime præsumebant, nec diuinum adiutorium vincendarum malarum concupiscentiarum recta fide impetrantes, pluribus grauioribusque delictis etiam lege præuaricata onerati sunt. Ac sic magno reatu cogente confugerunt ad fidem, qua misericordiam indulgentiæ mererentur, & auxilium à Domino qui fecit celum & terram: vt diffusa per Spiritum sanctum caritate in cordibus suis, cum dilectione agerent, qua contra seculi huius concupiscentias iuberentur: secundum id quod prædictum fuerat in Psalmo, Multiplicate sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt. Cum ergo dicit Apostolus, arbitrari se iustificari hominem per fidem sine operibus legis: non hoc agit, vt, præcepta ac professa fidei opera iustitia contemnatur, sed vt sciat se quisque per fidem posse iustificari, etiam si legis opera non præcesserint. Sequuntur enim iustificationem, non præcedunt iustificandum. Et post paulo: Quoniam ergo hæc opinio tunc fuerat exorta alia Apostolica Epistola Petri, Iohannis, Iacobi, Iude, contra eam maxime, dirigit intentionem, vt vehementer adstruant, fidem sine operibus nihil prodesset: sicut etiam Paulus, non quamlibet fidem, qua in Deum creditur, sed eam salubrem planeque Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt. Ad extremum: Dicit etiam, quia fides sine operibus mortua est. Quousque igitur falluntur, qui fide mortua sibi vitam perpetuam pollicentur? Adde ex quæstione septuagesima sexta, in octoginta tribus quæstionibus: Quoniam Paulus Apostolus, prædicans iustificari hominem per fidem sine operibus, non bene intellectum est ab eis, qui sic acceperunt dictum, vt putarent, quod semel in Christum credidissent: etiam si male operarentur, & facinorose, flagitioseque viverent, saluos se esse posse per fidem: locus iste huius epistolæ eundem sensum Pauli Apostoli, quomodo sit intelligendus, exponit. Ideoque magis Abrahæ vitæ exemplo, vacuam esse fidem, si non bene operetur, quoniam Abrahæ exemplo etiam Paulus Apostolus usus est, vt probaret iustificari hominem per fidem sine operibus legis. Cum enim bona opera commemorat Abrahæ, quæ eius fidem comitata sunt, satis ostendit Paulum Apostolum non ita per Abrahæ docere iustificari hominem per fidem sine operibus, vt si quis crediderit, non ad eum pertineat bene operari: sed ad hoc potius, vt nemo meritis priorum bonorum operum, arbitretur se peruenisse ad donum iustificationis, quæ est in fide.*

VII. Mirum, si quicquam sit obscuro. Dixerat Paulus, iustificationem constare ex fide sine operibus legis. Ergo inquebant ij, quos refutabat Iacobus, Nihil est necesse, qui fidem profitentur, bene viuere: aut operibus bonis intentos esse. Itaque de vita post iustificationem instituentem concludebant: non de ipsa iustificatione. At nos contra de iustificatione ipsa disputamus, non de instituta post iustificationem vita: neque nos quisquam audiuit concludentes, Christianam vitam constare ex sola fide sine vllis operibus. Quis ergo neget longissimo nos spatio distare, ab iis Iacobus oppugnat? Nos inquam, illud persuasissimum Augustini, non tantum opera legis sequi iustificationem, quod legas in De fide & operibus, sed etiam, quod in hac 76. quæstione, *Iustificatus per fidem non potest nisi iuste deinceps operari*. Atque id, primo omnium notandum fuit.

VII. Iam vero quomodo illi confutantur? Nam hoc necessario postulat ratiocinandi disciplina, vt vel antecedens negetur, vel consequentia impugnetur. Antecedens negari, non patiebatur Apostolica autoritas. Neque enim Pauli doctrinam poterat Iacobus labefactare. Reliquum igitur vnum erat, vt consequentia absurda. Sed tum absurditas fuit ostendenda. Quomodo factum? Nimirum distinctione fidei. Vt alia sit viua alia, mortua. Responso est igitur. De fide mortua, consequentia conceditur, sed negatur antecedens: hæc enim non iustificat: neque ita assertum à Paulo: qui descripsit fidem, non quamlibet, ait Augustinus, sed salubrem, planeque Euangelicam, cuius opera ex dilectione procedunt. De fide autem viua: conceditur antecedens, sed negatur consequentia. Nimirum, quia fides sine operibus non viua est, non salubris, non Euangelica, sed vacua, sed mortua, sed Diabolica.

IX. Sed enim, quid me oportet in Augustino prolixiorum esse: cum habeam ipsos aduersarios profitentes? Salmeronis verba sunt in eum Iacobi locum: *Accedit ad confutandum eorum error, qui inani tantum fidei vocabulo*

Sitne fides preparatio ad iustificationem.

lo gloriatur, & Christianam libertate n suorum peccatorum velamentum faciunt: & sibi, & mundo: non autem Christo vivunt, ut canes redeuntes ad vomitum. Ipse Vasques, Aliqui dixerunt sola fide sine ullis operibus homines iustificari, hoc est, ex eo solum, quod credant mysteria fidei (en tibi fidem historicam) eos iustificari, & saluari, etiamsi ex hac fide legem non observent, & opera non habeant. Hic ergo status fuit eius tum quaestionis, cui si quid simile nobis impingi queat, nihil est quo negemus, non eodem iudicio damnari: sed si alia longe alia nobis & mens est, & oratio, immanis est aduersariorum nostrorum vno partito.

X. Restant alij haeretici, in quibus Simoniani primi: & Valentiniiani, indicante Irenaeo libri primi capite primo & vigesimo, vbi etiam tale quid annotauit Feuardenius. Quid autem ergo Irenaeus? Capite primo. Quapropter & nobis quidem necessariam esse bonam conversationem respondent: aliter enim impossibile esse saluari: semet ipsos autem, non per operationem, sed eo quod sunt naturaliter spirituales, omnino saluari dicunt. Quomodo enim Choicum impossibile est salutem percipere: non enim esse illum capax salutis dicunt: sic iterum quod Spirituale (quod semet ipsos esse voluit) impossibile esse corruptelam percipere, licet in quibuscumque fuerint factis. Quomodo enim aurum in caeno depositum non admittit decorem suum, sed suam naturam custodit, cum caenum nihil nocere auro possit: sic & semet ipsos dicunt, licet in quibuscumque materialibus operibus sint, nihil semel ipsis noceri, neque admittere spiritualem substantiam. Haec vero quid ad rem? Nam primo negant opera esse ad salutem necessaria. Nos vero non simpliciter: sed necessitatem distinguimus causalitatis, & existentiae: hanc omnino firmamus, nimirum, ut agnoscamus qui velit esse saluus, eum necessario teneri studere bonis operibus: illam solam negamus, nempe, quantum opera bona obtruduntur pro causa salutis. At haeretici, de quib. Irenaeus, existentiae necessitatem profugabant; qui se negabant corruptelae capaces: licet in quibuscumque factis.

XI. Secundo, duos constituebat ordines, alios Spirituales, alios Choicos. Illos omnino saluandos: hos impossibile esse salutem percipere. Quamquam Epiphanius auget numerum haereticorum trigesima prima Τεταρτην κλησιν ειναι αηρωπων, πνευματικων, ψυχικων, σαρκικων. το εστιν το πνευματικον εαυτους λεγουσιν, οσπερ και γναστικες, και μη τι καματη επιδεομενες, η μοις τις ηρωτης, και των επιρηματων των αυτων μεσηριων. παρ οστιν ποιησι αδεως εκαστος αυτων, και μηδεν πιφρονητικηαι εεπαυθες εδ φασισωθησιν οδ πνευματικον εν το αυτωι εγωμα το εστιν εγωμα των αηρωπων εν κωσρω, οσπερ ψυχικων κλησιν, αφ αυτη σωθεις μη δυνασθων, ει μη τι αν καματη και εικμοσπρασια' εαυτο ανασωσει. το εστιν υλικον εγωμα των εν τοις κοσμοις αηρωπων, μητι δυνασθω χωρην των ηρωσιν φασι, μητι εεχουθ αυτων και διλοι οσα ταυτε το εγωμα εομωδρος απολλυοθ εεμα ψυχη και σωματι. Tres esse dicitur hominum ordines, spirituales, animalium, carnalium. Ordinem spirituum seipsos dicunt: veluti Gnosticos: ac neque labore indigentes, sed solum cognitione, suorumque sacrorum nominibus. Ceterum facere quaeque audacter quilibet, neque vilius animum esse. Omnino enim seruatum iri suum ordinem, cum sit spiritualis. Alterum autem hominum, qui in mundo sunt, ordinem, quem animale vocant, a se ipso saluari non posse, nisi se labore, iustisque operibus a damnatione venocari. At materiale ordinem eorum qui in mundo, neque capax esse posse cognitionis, neque eam capere et si velit, quicumque ab eo sit ordine: quin perire tum corpore, tum anima. Haec tenet Epiphanius Veruntamen his, siue tres sint ordines siue duo, tamen certum salutem damnationemve, non gratia non iudicio adscribit, ac proinde nec fidei salutem. Nos quid simile: qui homines omnes aequo excepto mediatore peccatores per naturam, non illam a creatione, sed secundariam a corruptione, nulla sua industria preparatos, sed sola gratia mutatos seruari docemur.

XII. Hinc tertium, non tantum non opera necessaria esse: sed ne fidei quidem iustificationem tribui. Nam quomodo fidei, si naturae, si naturali industriae: si tantum τη γωσσει, τοις τι των μεσηριων επιρημασιν:

XIII. De Simone idem Irenaeus capite vigesimo. Prophetas autem mundi fabricatoribus Angelis inspiratos dixisse prophetias: quapropter nec viderentur curarent eos, hi qui in eum & in Selenem eius spem habeant: & ut liberos agere qua velint: secundum enim ipsius gratiam saluari homines, sed non secundum operas istas. Nec enim esse naturaliter operationes iustas, sed ex accidenti, quemadmodum posuerunt, qui in mundum fecerunt Angeli, per huiusmodi praecepta in seruitutem deducentes homines. Haec rursus, quid ad thesim: inquam? Nam & opera negantur necessaria ex infami principio: quod non sint per se bona malae: sed duntaxat ex praecepto, atque, ut ita dicam, tyrannide, non Dei, sed Angelorum a quibus Simon fingebat mundum esse creatum. Etenim, μη ειναι γωμοι οεισιν αλλ' αερασε εις δυναμεις εφασκε: μηδ' επροφησας εε αρα εδ οεισιν παρχειν, αλλ' ετιρας και ετι εας δυναμεις: Neque enim legem esse Dei, sed sinistra potestatis dicebat: neque Prophetas a bono Deo esse, sed alius potentia: inquit Epiphanius. Quae vero tam effrons est impudentia, ut nobis simile affingat quicquam. Deinde, non ille fidem veram statuebat; sed in se, & Selenem. Et nobis tale quicquam Feuardenius imponat? Non alienum id quidem a cucullo Fraciscano. Sed sufficit dum alienum a nostris moribus.

XIV. De Eunomio & Aetio, Augustinus, Fertur vsque adeo fuisse bonis moribus inimicus, ut assueraret, quod nihil cuique obesset quorumlibet perpetratio, ac perseverantia peccatorum; si huius, quae ab illo docebatur fidei particeps esset. Haec sine similia nostris? Longe similia Papisticis nugis, qui suam fidem, quantumuis Catholicam, quantumuis Christianam, pertinaciter contendunt separari posse ab operibus bonis. Nos vero qui negamus, quo iure affines tanto crimini? Redimus ad illud, non esse eam fidem iustificantem sed laruam fidei.

I. Bellarminus quinque pugnat argumentis praecipuis, ita enim appellat: Primum a preparationibus, quibus & Scripturae, & Patres vim tribuunt iustificandi. Sunt autem eae, non sola fides, sed etiam aliae virtutes, quas concilium Tridentinum enumerat. Sed hoc argumentum placet in duo secare: primum de fide: tum de aliis virtutibus: non enim commode, me iudice, in vnum compingas. Quamquam hoc quicquid est, magis ad τρωπον προθωσας pertinet, quam ad vllum rei momentum.

II. Sicigitur. Nulla preparatio ad iustitiam, sola iustificat. At fides est preparatio ad iustitiam. Ergo fides sola non iustificat. Verba Bellarmini, Probauimus fidem non tam iustificare, quam iustificare, ut in initium, & radicem primam iustificationis: hinc enim sequitur, non ipsam solam iustificare, sed sic eam agere in hoc negotio, quod sum est: ut etiam ceteris virtutibus locum relinquat.

III. Respondeo: primo, in maiore manifestam esse φλουαριαν. Quia preparatio ad iustitiam non tantum sola, sed ne omnino quidem iustificat. Quis enim nescit longe esse aliud preparare, quam efficere? Illius enim effectum est dispositio, quae ipsa est potentia: at huius finis, actus. Itaque, quantum actus differt a potentia: tantum preparatio iustificationis a iustificatione. Sic Matthaei vndecimo, Ecce ego mitto nuntium meum ante faciem tuam, qui preparabit viam tuam coram te. Preparabat ille viam Christo, non Christum adducebat. Ioannis decimo quarto, Cum preparauero vobis locum, rursum veniam, & assumam vos ad meipsum. Vbi manifestum, aliud esse preparare locum, aliud assumere, quia post preparationem alter aduentus: post alterum aduentum assumptio. Ad Romanos nono, Vasa misericordiae quae preparauit ad gloriam: preparauit, non induxit: preparauit ad gloriam, nondum glorificauit. Prioris ad Corinthios secundo, Quae preparauit Deus iis qui ipsum diligunt, Preparauit scilicet, tuo tempore concedendam. Nec vero in re perspicua opus est testes multiplicare. Debit ergo maior ita concipi: Nulla preparatio ad iustitiam iustificat, ut ne infantilis nugamenti rea esset. Nam quis non rideat dicentem, solum matrimonium non efficere consulem. Nam matrimonium preparat quidem consulem, quia generat: sed non facit tamen, quia tantum preparat eum, quem suffragia post efficiant.

IV. Hinc minoris falsitas enuncitur. Nam ex Scripturis constat, item ex Patribus, fidem iustificare. At si nulla preparatio ad iustificationem, iustificat: & fides iustificat, necesse est, fidem non esse preparationem ad iustificationem. Quod quidem tanto certius, quanto significantius, Vasques non ratione tantum, sed tempore vult dispositionem praerire. Verba sunt ex cap. secundo, Sola non sufficit, ut prauia dispositio, qua tempore praecedat iustificationem. Enimvero iustificari est iustum constitui, teste ipso Bellarmino, ut notauimus cap. secundo libri praecedentis. Nam et si hoc ille male intelligat de iustitia inhærente, tamen ipsum axioma verum est, si distinguatur tantum id quod esse potest, ab eo quod fit.

V. Minor tamen probat Bellarminus, Scripturis, ratione, testibus. Scripturae: excurio. Ad Hebr. 11. Accedentem ad Deum oportet credere quia est. Vbi tribuitur fidei prima motio in Deum, per quam is qui longe erat, iam incipit appropinquare.

VI. Prima motio, inquit: at cur non vniuersa? cur non & prima & postrema? Nam accedere, vtrumque comprehendit: significans cum quid cui propinquum sit. Matthaei quarto και προσελθων αυτω ο ποιησων: Et accedens ad eum tentator. Nunquid adhuc longe positus, & primum incipiens disponi, aut moueri ad accedendum? An potius, cum iam factus propinquus? Iterum: αγγελοι προσηλθοι, & διηκονησαν αυτω, accesserunt, & ministrarunt ei. Marci primo και προσελθων ηγειρεν αυτην, & accedens erexit eam: quomodo accedens? και τις της χειρος αυτης, prehensa manu eius. Ergo non longe adhuc positus, & vix incipiens commouere: sed cum penitus accessisset, adeo ut non posset magis. In ipsa hac ad Hebr. 7. Vnde & seruare prorsus potest eos, qui per ipsum accedunt ad Deum. Scilicet per Christum preparantur duntaxat homines accessuri ad Deum: & non plene deducuntur, atque ei vniuntur.

VII. Secundo profert ex ad Romanos decimo, Quicumque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Sed quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt? quomodo credent, sine praedicante? quomodo praedicabunt, nisi mittantur? In his verbis ordinem obseruat describi iustificationis: his gradibus, missione praedicatorum, praedicatione Euangelij, fide, inuocatione, salute, id est, iustificatione. Ex his gradibus, externos esse missionem & praedicationem; reliquos internos. Itaque primum in nobis iustificationis gradum esse fidem.

VIII. Sed imponit nobis Sophista, ordinem describi iustificationis. Atqui hoc falsum. Docet enim Apostolus oeconomiam salutis: haec autem latius patet, quam iustificatio: quia nimirum comprehendit & sanctificationem, & glorificationem. Ordo est: Eum seruari, qui inuocet nomen Domini. Neminem inuocare, nisi credat. Hoc iam notandum. Nam inuocare, non ad iustificationem referendum, sed ad sanctificationem, est enim opus ideo quae pars inhærentis iustitiae: sed & consequens fidei: a qua omnia fluunt opera. Post: neminem credere absque praedicatione Euangelij. Hoc vero significatur, qua via generetur in nobis fides: at non quomodo iustificemur. Quare non sequitur, fidem esse preparationem ad iustificationem: sed tantum ad inuocationem: & si vterius, ad salutem.

IX. Pergit Bellarminus, vsurpans illud ex Ioannis primo, Quotquot receperunt eum dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. A parte docuit, inquit, eos qui per fidem Christum recipiunt, nondum esse filios Dei: sed posse fieri, si pergant vterius, ut etiam sperare & diligere incipiant. Dilectio enim proprie filios Dei facit, ut patet ex prima Ioannis 2.

X. Respondeo, abuti Sophistam improprietate vocabuli potestatis, quo usus est Latinus interpretis: quia hoc significatur (maxime in Scholis) ali-

XI. Itaque Beza vertit, Dedit eis hoc ius, ut filij Dei sint facti. Nimirum ius potestatis non potestatem siue potentiam dicitur exponens: sed aequi-

XII. Verum Iansenius non ille quidem Iesuita, sed Papisita tamen, & inter Papisitas Episcopus rationabilior, quam delicatior, Non est aliqua

XIII. Hæc interpretatio non tantum probabilior, sed plana, sed germana, si obtinet: & cur non obtineat, quæ non tantum probabilior, sed est

XIV. Et vero absurdum esse illud quicquid est præparationis Bellarminianæ, videntur ij ipsi, qui noluerunt à verbis Interpretis Latini

XV. Alij, de gloriosa filiatione, quæ contingit homini post resurrectionem corporis. Idem Theophylactus: ἰσχυρὸν δὲ τὸ καὶ τῶν ἐν οὐρανῷ

Valque, qui hanc præparationem præire voluit, non tantum ratione, sed etiam tempore: quod ipsum Bellarmino necesse est admittere, qui præ-

XVII. Alii aliter poterunt fortasse interpretari, ut est commentorum feracissima Sophistica. Sed illa omnia sunt intricata, sunt violenta,

XVIII. A Scripturis abijt ad Patres Bellarminus. Clemens Alexandrinus, Stromaton 2. Fides est prima ad salutem inclinatio, postquam timor,

XIX. Recte sane hæc omnia illis dicta sed otiose, & absque iudicio à Bellarmino collecta. Quis enim neget, fidem esse primum motum

XX. Ergo illi Bellarmino frustra nominati testes. Quid reliqui, Augustinus, Prosper, Gregorius? Æque. Nam iste, secundi Moraliū capite

XXI. Augustinus sermone vigesimo secundo de Verbis Apostoli, Dominus Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur.

XXII. De prædestinatione Sanctorum, cap. 7. Fides prima datur, ex qua cætera impetrantur? De bono perseverantiæ, cap. secundo; quau-

XXIII. In expositione Epistolæ ad Galatas capite tertio, Efficiuntur filij sapientis, præparante, ac præstante id fide Mediatoris. Euge sana.

præparantur duntaxat, sed fiunt. Cur nos negemus? Imo libentes concedamus, simul utrumque à fide esse, ut & præparentur, id est, apti sint qui adoptentur, & adoptentur re ipsa. Nimirum, quia non absque ulla mutatione, qui impij erant, fiunt filij, manentes impij: sed de impijs fiunt iusti per remissionem peccatorum, & ita apti, ita præparati qui fiunt filij: sed tum facti, cum præparati: imo eo facti, quo præparati.

XXIV. Atque hæc tenus pugnavit auctoritatibus Scripturæ, Patrumque. Nunc à ratione gemina. Prior est: Potest aliquis credere, quod non sperat, neque diligit, non potest sperare, aut diligere, quod non credit. Igitur fundamentum spei, & caritatis est fides, non contra, fundamentum fidei spes, aut caritas.

XXV. Quis, inquam, aut illud negabat, aut hoc assererat? Si quis is est, agat sane cum eo Bellarminus pro arbitrio. Nos religiose testamur absurde dici, siue spem, siue caritatem esse fundamentum fidei: vere autem contra, esse fidem fundamentum spei, charitatisque. Augustinus in vna & viginti sententia 8. *Spes sine fide quomodo esse possit, non invenio. Nemo enim sperat se posse assequi, quod esse non credit.* Enchiridij c. 8. *Cum bona nobis futura esse creduntur, nihil aliud quam sperantur.* Verum longe aliud est iustificatio, aliud spes, & caritas: quæ ipsæ non nisi à iustificatione: & ideo à fide, quia à iustificatione, quæ à fide.

XXVI. Altera: In corporalibus morbis initium salutis est credere se ægrotum, & medico curare valenti fidem habere: non tamen sola illa fides, est integra sanitas.

XXVII. Imo, neque in corporalibus morbis, illa sunt sanitatis initia: neque illi fidei, fides Christianæ æqualis. Sed de illis iudicatio sane sensus communis. At certe fides Christiana, non tantum credit morbum, nec tantum fidit medico: sed amplius, utitur remedio. Nonne enim per fidem habitat Christus in cordibus? Dicam amplius, non tantum aut credit morbum, aut fidit medico, aut utitur remedio, sed ipsam accipit, ipsam admittit ab eo remedio sanitatem. Nam, *Iustus ex fide vivit.* In corporalibus morbis, illud, credere morbum: illud, fidere medico, non tantum non accipit sanitatem, sed ne utitur quidem remedio. Itaque multi pereunt, qui & credunt morbo, & fidunt medico. At qui credit in Christum, non videbit mortem.

C A P. IX.

De alijs præparationibus. Timore, spe, dilectione, pœnitentia, desiderio Sacramentorum, proposito novæ vitæ.

I. Alterum argumentum à præparationibus: ita est. Si aliæ sint præparationes ad iustificationem: Ergo non sola fides iustificat. Antecedens probat ab enumeratione, Timoris, Spei, Dilectionis, Pœnitentia, proposito, desiderioque recipiendi Sacramenta: denique propositi novæ vitæ.

II. Respondeo, primum, consequentiam eatenus duntaxat esse legitimam, quatenus illæ aliæ præparationes supponuntur consequi fidem: Nam alioquin posset merito impugnari. Sed hoc misso, negamus antecedens. Et ratio negandi manifesta: quia nulla præparatio sequitur id ad quod præparat. At quicquid boni est in homine sequitur iustificationem: quod ab Augustino didicimus, bona opera sequi iustificatum, non præcedere iustificandum. Quare, nihil boni hominem præparat ad iustificationem. Si quid contra habeat Bellarminus, hoc videamus.

III. Timorem bonum esse, ac salutarem offendimus, inquit, in 2. libro de pœnitentia, c. 17. & 18. Eundem concurrere ad iustificationem, eodem fere modo quo fidem ipsam nunc probat.

IV. Respondeo, timorem solere distingui in servilem, & filialem, siue ingenuum. Servilem eum esse, quo Deus tantum iudex & quidem iratus, timetur: cum obuerfantur perpetuo oculis, ut ita dicam horrenda supplicia quæ manent peccatores. Ingenuum vero, qui Deum ita iudicem timet, ut tamen patrem meminerit, conciliatum per Christum: nec eius benignitate in contemptum abutitur: sed maiestatem continetur in officio. Illum timorem bonum esse, nos quidem concedimus, sed cum interpretatione: nimirum, quatenus bonum, non opponitur peccato: sed tantum vel rationem, vel utilitatem denotat: sicut Augustinus in Psalmum 129. *Bonus est & iste timor, utilis est.* Sed plane non esse vitiosum, concedere non possumus, cum sit absque fide & quicquid est absque fide sit peccatum auctore Paulo. Timorem ingenuum, fatemur esse bonum, & oppositum peccato: sed negamus, præparare ad iustificationem: ratione certa: quia procedat ipse à iustificatione: non potest enim de Deo tanquam Patre certus esse, nisi qui iustificatus per fidem. Arguatur tamen Bellarminus.

V. Primo: Iustificat fides, quia *sine fide impossibile est placere Deo:* ad Heb. 11. At similiter Ecclesiastici 1. *Qui sine timore est, non poterit iustificari.*

VI. Imo non iustificat fides, propterea quod sine ea nemo placet Deo. Sed contra potius, sine fide nemo potest placere Deo, quia fides iustificat, hoc est, instrumentum est quo nobis applicatur iustitia Christi. Sed hoc misso, in loco Ecclesiastici, Græca longe habent aliter, nec de timore quicquam dicitur. *Quis dicitur deus digne dirigendus, non poterit iracundus vir iustificari.* Præterea iustificari hoc loco est, iuste vivere, non vero Deo conciliari, siue obtinere remissionem. Iansenius. *Hic enim mox ut quid acciderit contra animi votum, offenditur, indignabitur, atq; ex impatientia in quavis vitia, retinaculo timoris Dei desitutus, prolabetur: unde de eo recte dicitur, quod non poterit iustificari, hoc est, iuste vivere.* Iam nos non disputamus ad bene instituendam vitam, solam sufficere fidem.

VII. Deinde, inquit, fides iustificat, quia est initium iustitiæ & salutis. At timor Domini est initium sapientiæ. Ps. 111. & 1. Prover.

VIII. Imo rursus, Fides non iustificat, quia sit initium iustitiæ: sed contra, initium est iustitiæ, quia iustificat. Est enim iustitia donum Dei: & habitus animi bonus. At nullus habitus bonus animi nisi in iustificato. Præterea, timorem esse fatemur initium sapientiæ: at non iustificationis. Neque enim sapientia eadem iustificatio. Illa inhærens habitus in nobis:

hæc minime. Recte enim Bellarminus descripsit sapientiam esse perfectam iustificationem componentem totam vitam: sic videlicet, ut iustificatio, non hanc significet, quam nos nominamus in tota hac disputatione, sed illam alteram partem, quam libentius sanctificationem dicimus.

IX. Tertio: Fides iustificat, quia per eam quærimus Deum, atque ad eum accedimus. Sed idem facit timor. Psal. 78. *Cum occideret eos, quærebant eum, & revertentur, & diluculo veniebant ad eum.* Et 83. *Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum, Domine.*

X. Et tertio, negamus fidem iustificare, eo quod per eam quæramus Deum, & accedamus ad eum: sed contra, quætere nos Deum, & accedere ad Deum, quia per fidem iustificati sumus. Rursus enim, & quætere Deum, & quærendo ad eum accedere, sanctificationis est, quæ iustificationis est effectum. Itaque, etsi per timorem quæramus Deum, tamen non iustificamur. Per timorem autem accedere, etiam sensus communis horret: nam timor potius arceat, à re quæ timetur. Quanquam nemo negat, à timore suppliciorum fieri sæpe, ut in nobis pœnitentia generetur per quam ad Deum accedimus: sed propterea accedere nos per timorem, ferri non potest. Tunc autem nunquam id fit, nisi fides adsit timenti. Nam qui timer absque vera fide, is magis magisque fugit Deum: vix apparet in diabolis.

XI. Quarto: Fides iustificat, quia per eam formatur Christus in nobis: ad Galatas 4. At de timore, Isaias c. 26. *A timore tuo conceptimus, & peperimus spem salutis.*

XII. Idem ingenium. Formatur in nobis Christus paulatim: sed postquàm iustificati sumus: non enim ante: quis enim furor, in aliquo formari Christum, qui tamen nondum sit iustificatus, nondum obtinuerit remissionem peccatorum? Per timorem formari in nobis Christum, nulla dixit Scriptura. Locus Isaiæ citatur ex editione Græca, in qua vix quicquam sanè. Primum, illud à timore, non tantum est, propter quod à facie tua: sed etiam præcedentis sententiæ, *Sicut, quæ concepit, cum appropinquaverit ad partum, dolens & lamat in doloribus suis, sic facti sumus à facie tua, Domine.* Et postea id affirmatur, quod Esaias dilerte negavit, *Concepimus, & quasi parturimus, & peperimus Spiritum: salutem non fecimus in terra.* En tibi, salutem non fecimus: & tamen Spiritum salutis tuæ peperimus. Sanusne, & qui ita vertit, & qui ea nunc versione abutitur? Nam etiam Spiritus ambigunt alias, hoc loco est pro vento: prout vertit Pagninus, *Concepimus, parturimus, tanquam si peperissemus ventum: Vatabilius, Sed peperimus tanquam ventum: id est, non verum factum, sed rem similem vento.* En Bellarminianæ demonstrationes!

XIII. Quinto: Fides iustificat, quia iustus ex fide vivit. At de timore Prou, 14. *Timor Domini fons vitæ.*

XIV. Sed hic timor necessario intelligendus ingenuus, & coniunctus eum fide. Et, ut clarius loquar, timor Domini, & pietas in Deum, vnum idemque. Quis enim nescit, vsum Scripturæ ita habere? Genes. 20. *Non est timor Domini in hoc loco.* Secundum Samuelis 23. *Domina in timore Dei.* Lucæ 1. *Eius misericordia in omnes atates timentibus ipsum.* Act. 10. *Pius, ac timens Deum.* Cornelius Centurio vir iustus, ac timens Deum. At qui hic timor Dei, non præparatio est ad iustificationem sed iustificationem sequitur. Etsi igitur fons vitæ dicatur, tamè non est: neque esse potest præparatio ad iustificationem. Atque adeo, vita non semper est idem cum iustificatione: quia significat potius finem iustificationis: nimirum integram salutem, quam expectant, qui sunt iustificati. Hanc autem salutem præcedit non tantum fides: sed etiam uniuersa pietas: unde & pietatis ea merces dicitur. Quæ ratione nihil mirum, timorem Dei dici fontem vitæ. Sed Apostolus, qui ex fide vivere, tam constanter opponit operibus, eo ipso declarat longe alio sensu dici Lufus est igitur a multiplici homonymia.

XV. Denique, inquit, fides iustificat, quia purgat peccata Act. 13. ad Romanos tertio, ad Gal. 3. At de timore quoque Ecclesiastici 1. *Timor Domini expellit peccatum.*

XVI. At qui primo, fidem iustificare, quia purget peccata, nondum mihi auditum: nec probatum locis citatis, ex quibus cum nulla verba sunt recitata, incertum reliquit lectorem Sophista, quid potissimum in animo haberet. Verum, si hæc sunt quæ coniecit Patres, *Ab omnibus à quibus per legem Moysi absolui non potuistis, per hunc quemuis qui credit absolui.* Colligimus fide iustificari hominem absque operibus legis. *Lex pedagoga noster fuit in Christum, ut ex fide iustificemur.* Si hæc inquam illa sunt, nam ego quidem nihil autim asserere: profecto illi animus vbius gentium peregrinabatur: potius quam in hac disputatione erat. In posterioribus enim legas quidem iustificari per fidem: sed iustificari, quia fides purget peccata: hoc vero tam hic legas, quam in syluis Delphinum capias. In primo audio absolui homines ab us, à quibus non poterant per legem: sed absolui per Christum. Quo sensu ne nos quidem inficias ibimus absolui per fidem: sed nimirum, non per ipsam fidem: sed per eum, quem fides amplectitur.

XVII. Cæterum: purgari peccata, dupliciter significat. Vel eadem condonari siue remitti: vel relinqui, ac deseri per mutationem vitæ. Priori sensu, concedo id ipsum quod purgat, etiam iustificare: sed constanter nego timorem hoc modo purgare peccata: aut vquam ita dictum à Spiritu Sancto. Altero autem sensu, fateor timorem purgare peccatum: atque eam mentem esse Syracidæ, qui *αυδρα* dixit, id est, expellit, depellit: Sed nego, quicquid sic purgat id est, expellit peccatum, idem iustificare.

XVIII. Nunc iam quid, quæso, Patres dicunt? Nempe Augustinus tractatu nono in Epistolam Ioannis, *Stimulat timor: sed noli timere: intrat caritas, quæ sanat, quod vulnerat timor.* Timor Dei sic vulnerat, quomodo medicum ferramentum putredinem soluit: opus est ergo ut intret timor primo, per quem veniat caritas: timor medicamentum, caritas sanitas. De Catechizandis rudibus, capite quinto, *Rarissime accidit, imo vero nunquam, ut quisquam veniat volens fieri Christianus, qui non sit aliquo Dei timore percussus.* Basilii in Psalmum trigessimum tertium, *Timor salutaris qui ad sanctam aternam ducit, & anima diuinitus insit, qualis existat, si cupis audire, attende.* Hieronymus ad Malachiæ primum, *Vult Dominus ut à malis per suppliciorum ferminem recedamus, & de timore seruum ad gratiam filiorum transseamus.* Gregorius homil. trigesima quarta in Evangelia: *Præua mens, si non*

prius per timorem eueritur, ab affectu vitii non emendatur. Ioannes Cassianus libri 4. de Institutis renouantur c. 39. Principium nostrae salutis eiusdemque custodia, sicut dixi, timor Domini est: per hunc enim, & initium conuersionis, & virtutum purgatio, & virtutum custodia, his qui imbuuntur ad vitam perfectionis, inquiruntur.

XIX. Hæc illi recte, sed otiose Bellarmino collecta. Dico n. nulla agere de iustificatione sed de sanctificatione, quam illa, vt saepe dictum, præcedit, & re, & tempore. Id ipsa verba conficiunt. Timor medicamentum, caritas sanitas: inquit Augustinus. At caritas inhærens est, & sanctificationis pars. Inde, Veniat volens fieri Christianus: hoc rursus est opus & quidem externum, eius qui mutatur ab infideli in fidelem. Sic Basiliius, Timor ad sanctitatem ducit Hieronymus, à malis recedamus. Gregorius, A virtutibus non emendatur. Cassianus, Initium conuersionis virtutum purgatio, virtutum custodia. Hæc inquam, omnia describunt sanctificationem; quæ à quibusdam initiis orta, latius proficit, & quicquid inhærens est boni, sibi vindicat tanquam proprias partes; in quibus ita agimur à Deo, vt tamen agamus ipsi: cum in iustificatione nihil agamus omnino: sed habeamus nos mere passiuæ.

XX. Itaque inconsiderate Bellarminus arguitur. Falsum est, introducere ad caritatem, & compellere ad quærendum lauacrum, id esse, disponere ad iustificationem: cum sit potius inchoare sanctificationem.

XXI. Nec defuit Bellarmino sua ratio. Naturam timoris esse, vt fugiat mala & quærat remedia, quibus illa possit euadere. Vnde Baptista, Matthæi tertio, Quis vobis demonstrauit fugere à ventura ira. Et quotidie videmus, nunquam esse homines de salute æterna magis sollicitos, quam cum ingens aliquis timor, aut pestis, aut naufragij, aut tonitruum, & cælestium fulminum ingruit.

XXII. Imo Bellarminus sua destituit ratio, exercuit Sophisticæ. Nam timor ille seruilis, qui absque vlla fide, etsi docet fugere mala, quærere remedia, tamen id facit per timorem, & ad id quod timetur: id est, generat vagum, incertumque affectum eluctantem ex malis, siue præsentibus, siue imminetibus: sed veram rationem, qua vitentur, id est, verum remedium, nullum omnino docet. Nemo remedia quærunt vera, quia eadem non norit: atqui nosse remedium aduersus peccatum & damnationem, iam mentis est illustrata: & hoc ipsum fidei. Cum vero vagus ille timor agitat mentes, ea nulla est iustificatio, imo nulla ad iustificationem præparatio: certum potius perditionis signum: quemadmodum in agrotante, cui nulla in expedito sunt remedia, quo vehementiores sunt sensus dolorum, quo intentiores clamores, hoc certius exitium. Quod in marinis tempestatibus, vel maxime apparet. Qui enim iactati in alto, vident lacerata vela, succisum malum, remos fractos, clauum anatum eos timere quis neget? Et timorem quidem testari intentissimis clamoribus? Sed ij clamores, is timor, eripitne à periculo? Minime omnium. Negamus ergo, timorem illum seruilem iustificare: negamus præparare ad iustificationem: quandoquidem nulla illi iustificationis via cognita.

XXIII. Itaque Baptistes, increpans hunc in Iudæis timorem, non tantum dixit, Quis docuit vos fugere ab ira ventura: sed exprobrationem addit nequitia, progeniem viperarum compellans: quasi inuencus, timorem hunc seruilem per se nihil nisi hypocritis facere. Nam Lucas Brugenis ita dicit, Per suadere mihi facile non possum, haud sic peccata gratia huc vos aduenisse, quorum adeo est inueterata inolitæque malitia, neque in animum inducere, cura vobis esse, vt futuram iram Dei effugatis.

XXIV. Timori vero ingenio concedimus proprium esse, vt & mala vitet, & remedium quærat. Nimirum & instillante Deo verum mali odium, id est, tum pœnæ, tum maxime peccati: & monstrante verum remedium addo etiam, ante alliciente. Sed hæc nulla sunt nisi in iustificato; id est eo, cui remissa sunt peccata, cui imputata Christi iustitia. Itaque necesse est, iustificationem præcedere hunc timorem.

XXV. Atque hæc tenus timor. Succedit spes. Hanc dispositionem esse ad iustitiam, & remissionem peccatorum, docetur, inquit, Prouerborum vicefimo octauo, Qui sperat in Deo, sanabitur. Psalmo trigesimo septimo, Saluabit eos, qui sperauerunt in eo. Nonagesimo primo: Quoniam in me sperauit, liberabo eum, Matth. 9. Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.

XXVI. Scilicet hoc est interpretari, hoc est vti Scriptura? Atqui primo de iustificatione peculiariter, excepto postremo, nullus horum loquitur. Nam, & sanare, & saluare, & liberare, vniuersum salutis cursum continent, ad extremam vsque metam, quæ est in fruitione gloriæ cælestis. At iustificatio primum initium, primum gradum, à quo quicquid est deinceps, dependet. Itaque non contemur agnoscere, quicquid est in homine sanctificationis, præparationem merito dici eius sapientis, eius salutis, eius liberationis: vt tamen non sit iustificationis: etiam bona opera: quæ tamen à Paulo constanter excluduntur à iustificando.

XXVII. Secundo: De spe, quatenus spes distinguitur à fide, nullus loquitur ex datis locis. In primo, est verbum בְּטֵחַ. Psalmo trigesimo septimo, בְּטֵחַ בְּיְהוָה, Psalmo 91. בְּטֵחַ בְּיְהוָה, Matthæi nono, בְּטֵחַ בְּיְהוָה, & אֲרָאִים, confidentiam, securitatemque potius denotant: quibus etsi spes sit vicina tamen est diuersa: & illæ magis pertinent ad fidem: vt suo loco disputatum est, veram fidem non esse absque fiducia imo esse fiduciam. Quare hi saltem loci ad fidem pertinent.

XXVIII. בְּטֵחַ, significat proprie tegere: inde tueri, & tertio, confidere alicui, quasi inde sperari de protectione, ac tutelam, vnde Psalmo trigesimo sexto, בְּטֵחַ בְּיְהוָה, in vmbra alarum tuarum securitatem habent: id est, securi sunt sub alis tuis, à quibus operiuntur: est enim metaphora à pullis auium: vt omnes norunt, & ipse notauit Bellarminus: Quibus, inquit, verbis significatur præcipua quadam prouidentia, & singularis beneuolentia Dei erga pios homines: & contra, summa quadam & securissima fiducia piorum ad Deum: qualis est gallina sollicitudo in forendis pullis & pullo-

rum fiducia sub alis Gallina. Denique, בְּטֵחַ nunquam est sperare simpliciter, etsi ita verterit Latinus interpres: quod potius est בְּטֵחַ, sed confidere.

XXIX. Denique בְּטֵחַ, multo ad caritatem inclinatur magis quam ad spem. Est enim propensio voluntatis in aliquem, & magis exprimit vobis dicitur. Deut. 7. Non propter multitudinem vestram præ aliis populis, בְּטֵחַ בְּיְהוָה. Latinus interpres reddit, in vobis est Dominus: Sanctes, amauit vos Iohanna. Septuaginta, ἀγαπήσατο, prælegit. Prioris Reg. 9. בְּטֵחַ בְּיְהוָה. Et desiderij Selmoh, quod desiderat adificare. Septuaginta alienius בְּטֵחַ בְּיְהוָה. Itaque Psalmo 91. Sanctes verit, Quoniam vultis me amare. Hieronymus, Quoniam mihi adhaesit. Quid opus multis testibus? Bellarminus ipse, commentariis in eum Psalmo, Vox Hebraea adhaerere, diligere, placere significat, quare, non quacumque spes, sed ea fiducia, quæ oritur ex bona conscientia, & ex dilectione, & ex filiali adhaesione, liberat hominem à tyrannide vitiorum.

XXX. Tertio locus ex Matthæi 9. nimirum in modum torquetur. Non prius, inquit, Dominus paralyticum iustificauit, quam ei diceret, Confide fili: sed contra, vt Concilium Tridentinum significat, sessionis sextæ capite sexto, prius dixit, confide fili: & cum eum erectum in spem salutis vidit, adiunxit, remittuntur tibi peccata tua.

XXXI. Enimvero stertebant tum temporis, vt alias saepe, boni illi, in Tridentinis rupibus, patereculi. Nam etsi verum sit, prius dictum, Confide, tum subiunctum, illud de remissione: tamen verum est, re ipsa remissionem præcessisse. Et sane Matthæus scripsit in præterito, ἀφ' ὧν remissa sunt tibi peccata tua. Quinetiam Lucas Brugenis annotauit, Reddit causam, cur sit ei animo confidendum: quia remittantur ei peccata: Nempe ita in similibus locis. Lucæ primo, Ne time Zacharia, nam exaudita est deprecatio tua. Ne time Maria, ὑπὲρ χάριν: inuenisti gratiam apud Deum. Duodecimo, Ne time parue grex: nam placuit Patri vestro dare vobis regnum. Io. 16. Confide: ego vici mundum. Quibus omnibus locis, etsi præcedat vt confidite, siue, ne timeat: tamen nemo tam est alienus à mente bona, vt non intelligat, confidentiam esse consequens suæ causæ. Quomodo ergo potest confidentiam à paralytico exegisse, tanquam præparationem.

XXXII. Sed fortean Patres aliter. Nempe Ambrosius, 1. de pœnitentia c. 1. Nemo potest bene agere pœnitentiam, nisi qui sperauerit in indulgentiam. Augustinus, de catechizandis c. 4. Quicquid narras ita narra, vt ille cui loqueris, audiendo credat, credendo speret, sperando amet. Cyprianus sermone 5. de lapsis, Gracissimum conscientia crimen agnoscite, nec desperantes misericordiam Domini, nec tamen iam veniam vendicantes.

XXXIII. Et hæc quorsum recitentur, quis non mirabitur? Nam, quid in iis est, de iustificatione per spem? Scilicet illud Augustini, agentis de ratione instituenti eius, qui primum accedit ad Ecclesiam. Egregie! Audiendo creditur, credendo speratur, sperando amatur: ergo spes præparat ad iustificationem: cur non potius ad amorem? Nam ita exigit series: auditum præparare ad fidem: hanc ad spem: cur non denique spem ad amorem? At amor, sanctificationis est: quia inhærens non autem iustitiæ imputat. Nihil ergo Augustinus contra nos. At, neminem bene agere pœnitentiam, nisi speret indulgentiam, dixit Ambrosius. Cur non diceret, inquam? Nam sublato consequente, sciunt omnes tolli antecedens. Itaque, qui spem indulgentiæ non habet: ne fidem quidem: at qui non fidem neque iustificationem. Quamquam pœnitentiam agere aliud est quam iustificari: quia pertinet ad regenerationem: & inhærentem iustitiam. Spem vero disponere ad sanctificationem: non equidem negemus.

XXXIV. Post spem Bellarminus constituit dilectionem. Statim, inquit, atque incipit quis sperare beneficium ab alio, eundem incipit diligere, vt benefactorum, atque autorem eius boni, quod sperat. Itaque, qui sperat à Deo iustificationem, incipit Deum diligere, vt iustitiæ fontem.

XXXV. Sed hæc sunt ἀδελόφους dicta. Primum iustificationem sperari à Deo: quod absurdum. Nam sperantur futura: at iustificatio hic non in futuris. Itaque à Christo dictum, Confide fili: remissa sunt tibi peccata. Secundo, sperare beneficium ab alio nemo potest, nisi qui norit: & posse conferre, & velle. Nam neque ab eo, qui non possit, neque ab eo qui nolit, quicquam quid speret. Atqui hæc ipsa vt sciuntur, iam fidei est. Post, vt sciamus Deum velle sua in nos beneficia conferre, supponendus est nobis conciliatus. Nam, ab irato, quid sibi quisquam speret? Non conciliatur autem, nisi per iustificationem. Itaque, si antequam amemus, oportet sperare: & antequam speremus, iustificari: profecto oportet etiam iustificari antequam amemus. Quare amor non potest esse præparatio iustificationis: sed contra, iustificatio amoris. Et vero si amat quis eum, à quo beneficium expectat: multo magis, à quo beneficium accepit. Denique conclusio nihil habet de præparatione iustificationis: sed tantum dilectionis. Nec sequitur si qui sperat iustificationem, diligit. Ergo dilectionem esse præparationem iustificationis.

XXXVI. Nec auspicius Scripturas nominat. Primo Ecclesiastici secundo, postquam dictum, Qui timetis Dominum, sperate in illo, post additum, Qui timetis Dominum, diligite illum, & illuminabuntur corda vestra. Atqui primum: Ianfenius, Quæ sequitur quarta sententia, Qui timetis Dominum diligite illum, & illuminabuntur corda vestra, nusquam est in Græcis. Videtur autem ab aliquo adiecta, vt sententiis, de fide & spe, adderetur sententia de tertia virtute Theologica, nempe, dilectione. En tibi, Apocryphus liber: in libro Apocrypho sententia additicia. Quid fidei esse potest? Secundo hæc sententia quæcunque sit tandem, siue Apocrypha, siue Canonica, tamen de iustificatione agit nihil. Ianfenius, Porro, recte intelligitur de lumine reuerentios: vt sit sensus: Qui timetis Dominum, sic diligit illum, vt etiam in tribulationibus non relinquas eum, & certe aliquando corda vestra consolationis lumine illustrabuntur. Quid hoc ad iustificationem? Scio ab aliis intelligi potius de illuminatione contraria ignorantia: nam ita Carthusianus olim & Lyranus, & Glossa interlinea-

ris: sed præterquam quod, alienum est, iudice Iansenio, *Quamvis sententia sit vera de lumine ignorantis pellente, sed in eo sensu non conuenit proposito.* Nihil etiam ad iustificationem: aliud est enim illustratio mentis, aliud remissio peccatorum: tum illustratio est donum inhaerens: at iustitia imputatur.

XXXVII. Lucæ 7. *Remissa sunt peccata multa, quoniam dilexit multum.* Sed hunc locum nos prolixè excussimus libri præcedentis c. 6. & demonstrauimus, dilectionem eo loco causam nullam esse remissionis peccatorum: sed tantum consequens, quo posito, ponatur antecedens. Itaque nihil ad hanc rem quam agimus.

XXXVIII. Ad Galatas quinto, *Neque circumcisio aliquid ualet, neque præputium, sed fides, quæ per dilectionem operatur.* Quid hic quaeso uinum? Nam neque Bellarminus explicat, neque apparet ex textu, quid dilectio, ad præparationem iustificationis. Tantum inde eruas, eam fidem, quæ iustificet, operari per caritatem: uerum, operari non est iustificari. Scilicet, hæc descriptio est veræ fidei, quæ iustificat: at non modus per quem fit iustificatio.

XXXIX. Primæ Ioannistertio, *Translati sumus de morte ad uitam, quoniam diligimus fratres.* Sed audiat Lorinum Iesuitam Iesuita Bellarminus, *Causalis particula causam continet, non rei, sed cognitionis.* Vnde Gagnæus, *Id est, si fraternitas secundum Deum charitas in nobis est, tunc scimus de morte peccati ad uitam gratia nos esse translatos.* Non igitur uerum dilectionem proximi hic assignari tanquam causam, siue præparationem uitæ æternæ: sed potius scientiæ nostræ, qua scimus nos transisse à morte in uitam. Et uero causam suam non potest præcedere effectus: neque præparationem, id quod est consequens. Atqui Ioannes præsentem dicit dilectionem: *Diligimus, inquit: At translationem præteritam, Translati sumus.*

XL. Concilium Arausicanum canone postremo, *Deus fidem & amorem sui prius inspirat, ut & Baptismi Sacramenta fideliter requiramus: & post Baptismum cum ipsius adiutorio, ea qua sibi sunt placita, implere possimus.* Catholice id quidem: sed quis non uidet pertinere ad sanctificationem? Cum sermo sit de iis, quæ ipsi facimus? Etenim non tantum implere quæ Deo grata sunt, sed etiam requirere Baptismum, opus est nostrum: quod et si à gratia Dei præueniente, tamen fit à nobis.

XLI. Non probauit igitur, dilectionem esse præparationem iustificationis. At nos probamus non esse: tribus argumentis. Primo. Si dilectio nostra præparatio iustificationis, ergo ante diligimus Deum, quam iustificemur. Consequentia patet ab ipsis aduersariis; qui præparationes dicunt tempore præcedere. Absurditas consequentis constat: quia, si ante diligamus Deum, quam iustificemur: ergo ante diligimus, quam diligamur. Ratio consequentiæ, quia neminem diligit Deus, nisi iustificatum. Absurditas consequentiæ demonstratur ex capite quarto primæ Ioannis, *In hoc est charitas, non quod nos dilexerimus Deum, sed quod ipse dilexerit nos.* Ioannis decimo quinto, *Non uos me elegistis, sed ego elegi uos.* Ad Romanos quinto, *Commendat suam erga nos caritatem Deus, eo quod quum adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus sit.* Et post, *Quum inimici essemus, reconciliati fuimus Deo.*

XLII. Bellarminus respondet: Deum priorem diligere: sed diligendo paulatim, & per media facere iustos: primum, uocando ad fidem; tum spem timorem, dilectionem inspirando; postremo iustificando. Sed primo, ponit falsum; nempe, paulatim iustificare: nisi id ipsum sit sanctificare: quam homonymiam alias obseruauimus: & nunc monemus nusquam uirari ab aduersariis, qui si non sint Sophistæ, nihil sunt. Secundo, si prior diligit Deus, & diligendo iustificat: ergo obtinemus, quod uolumus. Nemo enim diligit Deum, nisi iustificatus: quod Bellarminus non est ausus impugnare. Et pater tua luce. Nam dilectio Dei opponitur odio. At odium Dei est propter reatum peccati. Itaque, quam diu reus est homo peccati, tam diu odio haberi oportet à Deo. Si ergo quem amet Deus, oportet eum non esse reum peccati: nemo est autem non reus peccati, nisi condonetur ei, remittaturque peccatum: id est, iustificetur. Nam remissio est iustificationis ipso teste Bellarmino de iustificatione libri 2. c. 13. *Iam saepe diximus, iustificationem esse remissionem peccati: & remissionem peccati esse iustificationem.*

XLIII. Secundum argumentum nostrum. Quicumque habet Spiritum Sanctum, is est iustificatus. At quicumque diligit Deum, habet Spiritum Sanctum. Ergo quicumque diligit Deum est iustificatus. Ad minoris probationem uis sunt quidam illo ex ad Romanos 5. *Charitas diffusio est in cordibus nostris, per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis: nec refutatur à Bellarmino.* Sed nos existimamus nominari potius caritatem Dei in nos; ut alias notauimus. Verum res est perspicua: quia diligit Deum, uel à gratia est, uel à natura. At non à natura: quia est bonum donum. Omne autem bonum donum est à gratia. Quod si à gratia, ergo à Spiritu: quia omnia *zapis pualu* Scripturæ tribuunt Spiritui. Tum autem paulo ante Concilium Arausicanum, docuit inspirari à Deo fidem & amorem sui.

XLIV. Bellarminus distinguit dilectionem perfectam, & imperfectam. Illam, concedit esse à Spiritu Sancto inhabitante: hanc minime: sed posse haberi sine eo, quamuis non sine auxilio speciali. At nos perfectam dilectionem in hac uita nullam agnoscimus. Nam perfecta, ea est cui nihil addi possit. Dilectionem autem nostram, quam diu hic uiuimus, posse semper augeri: nemini dubium. Itaque dilectionem imperfectam, oportere dicimus esse à Spiritu Sancto: uel nullam dilectionem Dei in hac uita esse à Spiritu Sancto: quod est absurdissimum.

XLV. Tertium argumentum nostrum. Quicumque Deum credit sibi placatum, is est iustificatus. At quicumque amat Deum, is credit sibi Deum esse placatum. Ergo quicumque amat Deum, est iustificatus. Maior patet, quia iratum Deum nemo potest amare, sed horrere potius, tanquam seuerum iudicem, & paratum punire.

XLVI. Responderi ille, negans minorem. Posse enim diligi Deum iratum: Si quis credat, & iuste esse iratum, & tamen propensum ad clementiam, speretque breui placandum. Atqui nos negamus, posse sperari breui placandum, nisi iis qui sunt in Christo Iesu. At nemo est in Christo Iesu nisi iustificatus: teste Paulo ad Romanos 8. *Nihil est condemnationis iis qui sunt in Christo: itaque uerum id est, quod Bellarminus docet, sed infidelis duntaxat, qui labuntur in peccata: nam hi & Deum apprehendunt iratum;*

& tamen amant: sed quia iustificati sunt: id est, amari se sciunt à Deo. In uia fidelibus autem, & non iustificatis, nihil aut est, at esse potest eiusmodi.

XLVII. Atque hæc dilectio. Sequitur pœnitentia: quam definit, dolorem, ac detestationem peccati. Hanc esse præparationem ad iustitiam probat, Actor. vnde decimo, *Ergo & Gentibus pœnitentiam Deus dedit ad uitam.* Post ad Corinthos 7. *Quæ secundum Deum tristitia est pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* Ezechielis decimo octauo, *Quum auerterit se impius ab impietate sua, ipse animam suam uiuificabit.* Hinc argumentum. Si pœnitentia datur ad uitam, id est, ad obtinendam uitam: si dolor de peccatis propter Deum susceptus, pœnitentiam in salutem operatur, si is qui pœnitentiæ agit, ipse animam suam uiuificare dicitur: quomodo sola fides iustificat? aut quomodo pœnitentia non iustificat?

XLVIII. Respondeo: primo pœnitentiam non apte definiri per solum dolorem, ac detestationem peccati. Semper enim in Scripturis significare præterea mutationem in melius. Sed hoc tamen nihil ad rem præsentem. Secundo negatur consequentia: nam, uita, salus, animæ uiuificatio non significat solam iustificationem: sed uniuersam redemptionis œconomiam. Itaque nihil uerius, quam si quis dicat, quicumque agat pœnitentiam, huc feruari: quod docent citati loci. Sed falsum tamen, pœnitentiam esse præparationem iustificationis: falsum, pœnitentiam iustificare.

XLIX. Restant præparationes duæ, Una propositum ac desiderium Sacramenti recipiendi. Altera propositum uitæ nouæ. De priori, Ioannis 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.* Vigesimo, *Quorum remisit peccata, remittuntur eis: & quorum retinuerit, retenta sunt.* Argumentum. Quia dicit, necessarium medicinam ad curanda peccata, lauacrum esse Baptismi, & post Baptismum reconciliationis potestatem Sacerdotibus concessam: certe non potest recte dispositio dici ad iustificationem, nisi eiusmodi media desideret, ac acquirat.

L. Respondeo: ridiculam esse argumentationem: qui non querit Baptismum, non est recte dispositus ad iustificationem: Ergo querere Baptismum, est dispositio ad iustificationem. Nam similiter, Qui non operatur bona opera, non est dispositus ad iustificationem: Ergo bona opera sunt præparatio ad iustificationem: quod tamen absurde concluditur, & contra Paulum. Imo aliud quicquid est, non esse dispositum ad iustificationem: phrasia est Papistica: & absurda: quandoquidem iustificationis nulla præparatio est. Porro, si quod inde legitimum est argumentum, non est nisi à consequenti, quo sublato, tollitur antecedens. Nimirum, quia iustificatum, tū alia, tum Sacramentorum sequi solet perceptio. Est autem præparatio antecedens, non consequens.

LI. De postrema dispositio citat ex Ezech. 18. *Proiicite à uobis omnes iniquitates uestras, & facite uobis cor nouum, & Spiritum nouum.* Et Augustinus de fide & operibus, refellentem quorundam errorem, qui docebant admit tendos esse homines ad Baptismum, etiam si uitam & mores emendare nollent.

LII. Mira supinitas! Enim uero, quis Bellarmino persuasit Ezechielem agere de iustificatione? At nos de sanctificatione potius. Neque enim iustificationem nostram nos ullo modo facimus: sed solus Deus in nobis. Quis n. in quæ dixit: ipse sibi fideles condonare peccata? At propheta dixit *Proiicite facite:* non proiciat Deus, faciat Deus. Rursum quis persuasit, agere de præparatione, & non de perfectione? Nā, proicere, siue abiicere omnes iniquitates, non est, puto incipientium: cui impares ipsi sunt promotiores. De nique, quis persuasit, agere de solo proposito nouæ uitæ, & non potius de ipsa noua uita? Atqui, noua uita sanctificationis est. Augustinus negat admittendos ad Baptismum, qui nolunt uitam mutare: Ergo uitæ mutatio, est præparatio iustificationis: & que stupidum: Baptismi si diceret, posset tolerari: sed aliud est Baptismus, aliud, iustificatio: nimirum, illud huius Sacramentum.

CAP. X.

De separatione fidei & operum.

I. Tertium argumentum huiusmodi debuit esse. Nulla fides à spe dilectione, cæteris que uirtutibus separata, iustificare potest. At omnis fides sola est separata à spe, dilectione, cæteris. Ergo nulla fides sola iustificare potest. Hæc forma, ut aperta est, & simplex, ita paralogismum prima statim fronte detegit, *ἡ πίστις ἀνεπίστος ἐστιν:* quum sola fides iustificat, signum fuerit in antecedente, fidem solitariam, in coniequente autem, solam iustificare.

II. Sed Bellarminus unum satagens, ut uersipelli artificio, simplicioribus negotium faceretur, hypotheticam formulam prætulit, ut copulationem maioris cum conclusione, postea longis anfractibus confirmaret. Sic igitur. Si fides, à spe dilectione, cæterisque uirtutibus separaretur, sine dubitatione iustificare non potest. Ergo fides sola iustificare non potest. Quod ipsum tamen expeditius foret. Si fides separata à spe, dilectione, cæteris, non iustificat: Ergo sola non iustificat. Nam ut conceptum, anfractuofum est: & illud specie geminæ hypotheseos: quæ tamen una est.

III. At nos consequentiam negamus: non illam, ne quis erret, quæ dixit, si fides separatur à spe caritate, cæteris, non posse iustificare: nam hæc nostra est doctrina, aduersus Papistas: qui cum non negent, fidem iustificare: tum hanc fidem non abstrahunt cogitatione: sed se distrahunt ab omnibus cæteris uirtutibus. Negamus ergo illam, quæ dixit, Si fides separata à spe, dilectione, cæteris, non iustificat, ergo sola non iustificat. Quomodo, si quis dicentem audierit, Pulmones separati ab hepate, non possunt respirare: ergo pulmones soli non respirant, si oculi a uulsi à cranio non uident: Ergo non soli oculi uident: negaret legitimam esse consequentiam.

IV. Hanc ille consequentiam confirmaturus. Si tota uis iustificandi esset in sola fide, ita ut cæteræ uirtutes, quamuis præsentibus, ad iustificationem nihil omnino conferrent, fides tam iustificaret illis absentibus, quam præsentibus. Quare, si absentibus non potest: ergo uis iustificandi non est in sola fide.

V. Respondeo, rursus negari consequentiam. Quomodo negatur consequentia, si quis dicat: Si tota vis respirandi sit in pulmonibus: ergo æque pulmones spirabunt diuisi ab iocinore, aliisque visceribus, ac coniuncti. Nam vtrumque verum; & totam vim respirandi esse in pulmonibus: & non posse tamen respirare auulsos ab iocinore, & cæteris visceribus. Nam coniunctionis necessitatem affert, non ipsa respirandi vis, sed integritas, siue vita pulmonum, quæ nulla est separatis: ea autem si nulla, tum vis respirandi nulla. Similis ratio fidei: quæ viua nulla absque cæteris virtutibus: mortua autem vim nullam habet respirandi.

VI. Huius consequentiæ infirmitatem, mira stupiditate Bellarminus dissimulat: neque vlla vel teouissima firmat coniectura: adeo sui præfidentis est. Diuertit autem ad geminam disputationem. Vnam, quæ confirmet illud antecedens: fidem a spe, dilectione, cæteris separatam, non posse iustificare. Alteram, quæ probet, posse reapse fidem veram sic separari.

VII. At nos stupiditatem illam merito exprobrantes, cæterum dicimus, vtramque hanc disputationem succedaneam, esse importunam. Posteriori quidem; quia iam olim suo loco tractatam: huius ipsius tomii libriduodecimo cap. sex postrem. Priorem autem, quia nos illam siue propositionem conditionatam, vt vocat Bellarminus: siue, vt nos malimus, enuntiationem categoricam, nulli vnquam negauimus. Itaque permitto sane otiosum Sophistam libere suo arbitrio euagantem, bonas horas male collocare.

VIII. Tantum obiter moneo, inepte blaterare de nostris rebus. Nam & nos fingit docere, per omne peccatum, amitti fidem: cum contra, constanter teneamus, veram fidem nunquam amitti: atque ita disputauerimus libro 13. extremo. Præterea, id quod dicimus, fidem non nisi reatiue iustificare, sic interpretatur, quasi sentiremus fidem & iustitiam esse reatiua: cum nos potius intelligamus, fidem referri ad Christum, siue meritum: nempe, eatenus fidem iustificare, non quod ipsa iustus efficiat: sed quod Christum nobis applicet, siue, vt loquitur Paulus, per eam in cordibus nostris habitet Christus, qui vna est vera nostra iustitia.

CAP. XI.

De remotione causarum, propter quas sola fides iustificet.

I. Quartum argumentum esto adhuc ex Bellarmino. Id sumitur à remotione causarum, quæ possunt reddi, cur fides sola iustificet: eas autem referri ad tria capita: in primo, esse auctoritatem verbi Dei: in secundo, voluntatem Dei, in tertio, naturam fidei. Hæc ergo videamus: *ετις η ολλανη sit φλογια.*

II. Primum. Si Scriptura expresse alicubi dicat, Fides sola iustificat: id sine dubio tenendum erit, etiam si nulla reddatur causa cur ita fiat. At hoc Scripturam alicubi expresse dicere. Ergo ita tenendum. Bellarminus negat assumptum. Et solent, inquit, aduersarij perpetuo iactare verbum Dei expressum, atque ad hoc vnum caput dogmata sua omnia reuocare. Sed in hac causa desistuntur isto præsidio. Nusquam enim hæctenus ostendere potuerunt in sacris literis particulam, sola, eum de fide iustificante agitur. Nos autem expressum verbum proferimus: vbi habetur negatio eius vocis aut synonymæ: Iacobi 2.

III. At nos primum interrogamus, quid illud sit, *expresse*. Hoc est, reine veritatem denotet, an potius sonum vocis? Nam si sonum vocis: tum vero, etsi verum sit, quæcunque expresse dicantur in Scriptura, sic esse tenenda: tamen negamus reciproca admittendam: vt quæcunque tenenda sunt, expresse contineantur in Scriptura, id est, totidem literis. Negat etiam Bellarminus de iustificatione libri 3. c. 8. *Non potest, inquit, aliquid certum esse certitudine fidei, nisi aut immediate contineatur in verbo Dei, aut ex verbo Dei per euidentem consequentiam deducatur.* Egrege traducens impudente Gontierij importunitatem, cuius in lapide Lydio, vniuersæ disputationis fundamentum vnicum est: quæ nos docemus non legi totidem syllabis in Scriptura: vnde magnificos sibi triumphos decernit: quasi vno flatu, vicis omnibus iis, contra quos sudarunt, ad sanguinem vsque, reliqui æque Papiæ paulo pudentiores.

IV. Hæc bebimus ergo Bellarminum æquiores, vt illud, expresse, permittat intelligi de rei veritate: quemadmodum in responsione ad tractatum septem Theologorum Venetorum; propositionem 10. qua sancitur, obedientiam, quam quilibet Christianus debet summo Pontifici, non esse absolutam, nec ad omnia se extendere: sed inde illa excipi, quæ legibus diuinis contraria sunt, in quibus obtemperare sit peccatum: hanc, inquam, propositionem concedi expresse in sacris literis contineri: non sane, quod *ετις η ολλανη* ita legatur: sed quia ex aliis, quæ sic leguntur, necessaria argumentatione eruatur. Itaque, si constet, hanc particulam, sola fides; in Scripturis contineri mediate, & inde deduci per bonam consequentiam, concedit facile Bellarminuseandem contineri expresse: ac proinde retineri debere.

V. Sed negat constare: At nos, inquam, contra iam pridem functi sumus officio, & ostendimus: tam manifeste, vt qui non videt, idem negare queat sibi vni Solem pleno meridie non lucere. Nam quid superest, post ea quæ nos ipsi disputauimus hoc ipso libro? Duo ille examinat nostra ad hanc rem argumenta. Vnum, quia Paulus dicat, *iustificari ex fide sine operibus*: alterum, *iustificari gratis per gratiam ipsius*. Et quid quæso, in iis desiderat? Audiamus, hoc est, eandem telam retexamus, quando ita videtur Sophistæ.

VI. In priore contendamus: idem esse per fidem sine operibus, legis, quod per fidem solam. Et merito, nisi nos, quicquid rationis est, fallat. Nam, cum è duobus solis, si vnum demas, necesse sit remanere alterum solum: quia si non solum, ergo non essent duo tantum, sed plura: Constet autem, non posse obtendi ad iustificationem nisi opera, & fidem: certe ne Pyrrho quidem negaret assensum, solam fidem retinere.

VII. Verum acutissimus Bellarminus, vt nihil esse doceat tam perspicuum, quod non possit obscurare: & efficere ne id quidem sciri, quod sciat. Quæro, inquit, vtrum illud, sine operibus excludat omnia opera, & omnem legem: an tantum aliquod genus operum, & legum?

Tom. III.

Caute. Sed exspecto, quorsum. Si excludat omnia opera: Ergo & fidem ipsam. Nam actus fidei est quoddam opus & quid in insigni. Ioannis sexto, *Opus Dei est, vt credatis in eum, quem misit ille.* Rursus, si excludat omnem legem: quum sit quædam lex fidei; ad Rom. 3. Ergo excluderetur etiam lex fidei: Non igitur, inquit, excluduntur omnia opera; omnisque lex: sed tantum quoddam genus operum, & legis: nimirum, opera facta ex solis viribus naturæ: & lex Mosaica. Quod si non excludantur omnia opera, & omnes leges: ergo sola fides non iustificat.

VIII. En Chryllopeos laqueos! Respondeo, non excludi opera, sed negari, iustificationem ex operibus: non excludi legem, sed iustificationem ex lege operum. Itaque ludere Sophistam ambiguo: ac si excludi opera, significaret, nec præsentia quidem esse debere: quam nobis calumniam affricant multi: atque adeo omnes, qui obiciunt Simonianos, Valentinianos, Eunomianos. Sed hoc sensu constanter docemus nulla opera excludi.

IX. At excludi iustificationem ex operibus, significat, negari operibus vllam efficaciam esse ad iustificandum nos apud Deum, siue ad remissionem peccatorum. Actum nulla opera distinguuntur, sed omnia vno false comprehenduntur. Ratio, quia ad iustificandum nulla aliqua opera sufficiunt, sed omnia sunt necessaria: quia, qui offendit in vno, sit omnium reus: & maledictus, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in lege. Quare ab efficacia iustificandi excludenda sunt aut omnia, aut nulla. Breuiter: ex nullis operibus iustificatur homo. Alioquin, vel omnis simul, vel quibusdam. At non omnibus, quia nemo est, qui omnia possit iactare: cum omnes transgressi sint legem. Non quibusdam: quia sic iustificaretur ex operibus, qui tamē legem ex parte obseruasset ex parte esset transgressus quod est absurdum.

X. Sed inquit, si omnia opera excluduntur, ergo & fides. Dic planius. Si ex nullis operibus iustificatio, ergo neque ex fide. Nego consequentiam. Nam Paulus constanter opponit, iustificari ex fide, & iustificari ex operibus: atque adeo hoc sensu fidem & opera. Ad Roman. 4. *Qui non operatur, sed credit.* Atqui, inquit, fides est opus. Frustra inquam, dicendum enim fuit, fides est omnia opera: quod falsum. Est enim vnicum duntaxat opus. At vnum opus, nullum aut iustificat, aut iustificare potest: sed omnia simul. Itaque cum fides non sit omnia opera; non tantum non omnia opera iustificat: sed ne vllum quidem opus. Propterea in statu controuersæ, dictum, fidem iustificare, non quatenus opus est, siue per se: sed reatiue, id est, quatenus significat applicationem iustitiæ, id est, non nostræ, sed alienæ. Enimvero, iustificatio ex operibus nulla datur, nisi ex propriis: & non ex alienis.

XI. Si omnis lex excluditur: ergo etiam lex fidei. Imo lex in hac quaestione refertur semper ad opera: & ideo promiscue hominari audias Legis opera, & legem operum. Itaque sensus, excludi eam legem, quæ constituit iustificationem ex operibus. Vnde non sequitur, excludi legem fidei: cum hæc non sit lex operum. Quamquam legem fidei, semel tantum Paulus dixit: & quidem, vt non absurde censent docti, allusione ad Hebræum nomē, *תורה*, quo & lex proprie quæ imperat, veteraque; & generalius, doctrina designatur.

XII. Riddle vero: Si iustificatio ex fide non excludat omnia opera: sed tantum quædam: ergo excludere tantum opera facta viribus naturæ: vel ex sola cognitione legis Mosaicæ. Ombus enim argumentis ille hanc consequentiam demonstrat: Quibus forcipibus, hoc consequens, eduxit ab illo antecedente? Atqui præcedentia, si quicquam probauerunt, probauerunt duntaxat, non excludi fidem. Sola autem fides, non opponitur solum operibus factis ex viribus naturæ: sed omnibus omnino operibus. Ratio manifesta quia vnum sit opus, non plura. At opera facta ex viribus gratiæ, sunt plura. Vt si negem stellam diem inferre: & ostendat quis Solem, qui in stellis numeretur, at eum supra horizontem facere diem: indeque concludat, nō omnes stellas excludi: sed duntaxat eas; quæ remanent infra horizontem: non efficiat quantum est sophisticæ in scholis Iesuiticis, vt non cachinnos immanes exciter in Ptolomæi ludo. Cæterum, de his ipsis distinctionibus actum suo loco.

XIII. Rursus dicebamus: Si gratis iustificamur: ergo sola fide. Ille negat sequi: nempe excludi duntaxat merita, quæ sint nobis, ex nobis: non autem dona Dei. Sed hoc ille nunc *ετις η ολλανη*. Ast à nobis etiam suo loco refutatum.

XIV. Sic fit transitus ad secundum caput, quod fuit à voluntate Dei. Non videntur, inquit, aduersarij in isto magnam spem ponere: quippe qui vt plurimum negare solent, Deum nos iustificare ob meritum fidei: aut propter nostræ fidei virtutem. Cæterum, si admittant, fidem solam ideo iustificare, quia Deus requirit conditionem solius fidei, manifestis Scripturarum testimoniis repugnabunt: quæ multo apertius exigunt ad iustificationem conditionem penitentia, & Sacramentorum, quam ipsius fidei. Ezechielis 18. Lucæ 13. Io. 3.

XV. At nos in hoc capite maximam spem ponimus: imo omnem spem ponimus, contra quam nugator dixit Bellarminus: Nam, cum Dei solius sit hominem iustificare: profecto vniuersam rationem iustificandi oportet pendere ab eius voluntate: Itaque nihil certius apud nos, isto axiomate: ideo totam fidem iustificare: quia solam fidem iustificare Deus voluerit, instituentque. Et vero, quæ opponitur ratio, rationis ne micam quidem obtinet. Nam, quod genus est consequentiæ. Aduersarij negant, Deum nos iustificare ob meritum fidei, aut virtutem: Ergo non multum spei ponunt in isto capite de voluntate Dei. Ego me fatebor penitus cæcum esse, si quisquam alius videat huius argumentationis vim. Cæterum, nos quidem hoc caput non numeramus seorsim à primo: quia voluntas hæc Dei, non potest aliunde constare, quam ex Scriptura. Itaque quum docemus in Scriptura expresse doceri, solam fidem iustificare, eo ipso fidem nos facere confidimus voluntatis diuinæ.

XVI. Sed tum vos, inquit, manifestis Scripturæ testimoniis repugnatis. Imo, hoc ipsum est, inquam, quod tota hæc disputatione confutatur. Scripturæ, inquit, apertius exigunt penitentia conditionem, & Sacramentorum, quam fidei. Imo, inquam, hoc ipsum hæc controuersia in oppositam partem demonstrat: Et, qui citantur loci, non sunt dissimiles iis, qui expensu nuper, capite nono. Si penitentiam agat peccator, viuet, inquit Ezechiel, ita sane: verum, hæc non est conditio ad iustificationem.

nem, sed ad vitam, quæ ex iustificatione: itaque consequens iustificationis, non conditio ad iustificandum. Nisi poenitentiam egeritis, peribitis, inquit Christus. Optime, quis omnis iustificatus agit poenitentiam: itaque, qui non agit poenitentiam, non est iustificatus: omnis autem non iustificatus peribit. Itaque argumentum est à consequente iustificationis. Nisi quis renatus sit ex aqua, & Spiritu, non intrabit in regnum cælorum, ait Dominus. Atqui, neque Baptismus est conditio, sed Sacramentum iustificationis, neque ingredi regnum cælorum, est iustificatio, sed consequens iustificationis siue significet salutem æternam, ut multi putant siue aditum ad Ecclesiam, ut nonnulli, quod alias diligentius sumus examinaturi.

XVII. Restat caput tertium, de natura fidei. Solam ergo iustificare, quod sola promissionem iustificationis, siue ipsam iustificationem apprehendat, applicet, & nostram esse faciat. Nempe, hoc ipsum est, quod aliter dicimus, fides hic relatiue nominari: hoc est, non simpliciter, qua credimus: sed qua credimus in Christum crucifixum: nec tantum crucifixum: sed pro nobis crucifixum. Quod neque caritati, neque poenitentia, neque alij ulli virtuti proprium est. Nam etsi mortem Christi supponant: tamen, cum latius patent: nam amatur non tantum Christus, sed etiam proximus: & poenitentia pro obiecto habet recessum à quolibet peccato, accessum ad quamlibet virtutem: tum id ipsum per aliud, nempe, per fidem. At fides hoc unum operæ pretium, proprie ac directe credere in Deum per Christum. Quia igitur a Deo per Christum iustificatio est: & fides sola per se fertur in Deum per Christum: ideo sola fides iustificat.

XVIII. Bellarminus, Bellarminique breuiator, variis conatibus hoc caput impertunt. Primo, negant fidem proprie apprehendere. Nam apprehensionem referri ad intellectum, & esse cognitionem rei, prout in specie representatur: & distingui à iudicio, apprehensa discernente, diiudicanteque verane sit, an falsa. Illam apprehensionem cognitionem præexigi quidem ad fidem, sed non esse proprie ipsam fidem: quum etiam infideles apprehendere possint mysteria fidei, quæ nihilominus non credant. Itaque fidem consistere potius in iudicio, quam in apprehensione.

XIX. Sed hic lusus est puerilis, ab æquiocatione apprehensionis. Omnis inquit, apprehensio, intellectus est & cognitio rei. At fides non est cognitio rei: & iudicij, magis quam intellectus. Ergo fides non est apprehensio. Nimirum, quia in scholis ita solet dici intellectum apprehendere imagines rerum ex quibus formetur cognitionis habitus. Sed nos ridemus Sophistas, hæud aliter merientes vocabulorum proprietatem, quam ex vmbrosis suorum gurgustiorum iudificationibus. Scilicet, id superest, ut nobis persuadeant illud, *Apprehendite disciplinam*, quod legunt in suo Psalterio, nihil aliud velle, quam concipite in intellectu vestro imaginem disciplinæ. Nec alia notione explicandum, Proverbiorum tertio, *Sapientia lignum est vite apprehendentibus eam*. Et prioris ad Timoth. sexto, *Apprehendite vitam æternam*, omnia hæc inquam, & plurima alia nihil sonant, nisi inanem imaginationem, qualem habent, mysteriorum fidei, ij qui non magis mysterijs fidei credunt, quam fabulis Æsopi. An per se ipsam in promptu est absurditas? Certe Bellarminus in Psalmum secundum *Gratum sibi dedit*, id est, in vulgata editione, *apprehendite non significat simpliciter suscipere: sed magno affectu rapere, & complecti, & firmiter retinere: quomodo quis complectitur ad osculandum personam valde amatam*.

XX. Negamus ergo, apprehendere nunquam referri, nisi ad intellectum, & phantasias, siue imagines, quæ formentur in sensu communi. Imò contendimus, plerumque ad voluntatem pertinere, quæ in rem, & per eas imagines cognitam, & per iudicium discretam, feratur toto impetu. Itaque, apprehensionem proprie tribui fidei: quæ apprehendat vere Christum, apprehendat vere ab eo iustificationem. Nam fidei suas partes esse in voluntate alias disputatum est. Eo sensu, Paulo dictum, ad Roman. 9. *Genes que non seclabantur iustitiam, apprehendisse iustitiam, iustitiam autem, que est ex fide*.

XXI. Hic ergo primus conatus est puerilis Succedat alter: quum quæ conceditur fidei esse apprehensionem. Hic ergo aliter Bellarminus, aliter Breuiator. Ille: Esto, inquit, apprehendatur aliquomodo iustificatio per fidem: at certe non ita, ut ipsa iam habeatur, & inhæreat, sed solum, ut sit in mente per modum obiecti, actione intellectus, aut voluntatis apprehensio. Atqui hoc modo apprehendunt etiam, amor & gaudium. Augustinus, octavi Confessionum secundo, *Volebant eum omnes rapere in cor suum, & rapiebant amando, & gaudento. Ha rapientium manus erant*. Si ergo fides iustificat, quia iustitiam apprehendit dum credo, aut confido, me esse iustum per Christum: ipsa etiam caritas iustificat, dum diligo, & gaudeo me esse iustum per Christum.

XXII. Concedo, non ita apprehendi iustificationem, ut inhæreat: nam nos contra, negamus esse inherentem: sed ut non re ipsam habeatur, vehementissime falsum. Nihil enim verius, certius, firmitus habetur, quam à fidei sua iustificatio hæc quæ per fidem apprehenditur. Non enim ludit nos Deus. At eo modo apprehendunt amor, & gaudium. Negatur inquam. Nam apprehendunt secundario, & mediate, per fidem: id est, amat quis iustificationem, & gaudet de iustificatione: quæ per fidem iam est apprehensa. Nam iustificationem nihil ad se pertinentem nemo amat, ideo neque de ea gaudet. Certe Diaboli, credo, neque amant iustificationem fidelium, neque inde gaudent: quam tamen imaginatiue apprehendunt.

XXIII. Breuiatris geminus est impetus. Prior, sicut in fide est duplex ratio, vna meriti, altera apprehensionis, ut apprehensio est: sic in poenitentia, dilectione, cæteris, duplicem facile inueniri posse: vnam generalem, nim r. modum meriti: alteram specialem, qua proprium r. spicit obiectum, & qua dilectio vnit per affectum: poenitentia dolet propter delictum, vel timorem poenæ. Ergo pari ratione cæteræ virtutes ob illam specialem rationem, poterunt spectare ad iustificationem.

XXIV. Sed primo meriti rationem, aut in fide, aut in vllis alijs virtutibus, nullam sanus Theologus potest agnoscere. Sed ea controuersia tamen in præsens dissimulata, reliquum videamus. Estoque gemina ratio-

tio fidei, vna meriti, alia apprehensionis. Est etiam, inquit, gemina in reliquis virtutibus. Quænam illa, inquam? Vna meriti, altera ad proprium obiectum. Esto & hoc, inquam. Quid tum? Ergo pari ratione cæteræ virtutes poterunt spectare ad iustificationem. Vnde hoc vero? Nam tu quidem tibi sumis admodum audaçter. At non nos tam faciles, ut nulla persuasi ratione concedamus. Certe, nisi tu lectores tuos irrides, oportet te ponere eandem illam rationem, quæ est cuique virtuti ad suum obiectum, esse apprehensionem iustificationis. Nam si fides ad iustitiam pertinet, quia non tantum sit meritum, sed etiam apprehensio iustificationis: par sit autem ratio cæterarum virtutum: Ergo in cæteris virtutibus oportet esse & meritum, & apprehensionem iustificationis. At hoc tu nec ponis, nec potes ponere; quandoquidem hanc secundam rationem dices respicere cuiusque proprium obiectum: atqui hoc modo iustificatio esset, non proprium cuiusque, sed omnium commune obiectum, quod est absurdum.

XXV. Alter impetus. Vel fides nullum habet meritum: vel apprehensio ipsa non poterit separari in genere moris, à ratione meriti: quia ipsa meriti apprehensio est meritoria. Ergo fides, ut meritorium opus, spectat ad iustificationem.

XXXI. Nos vero, inquam, facile patimur nobis persuaderi, fidei nullum esse meritum: ideoque negari fidem, ut meritorium opus, spectare ad iustificationem: ut se breuiator videat, et si his duabus rationibus suum auxerit Bellarminum, tamen æquo breuiorem fuisse, omisso altero sui dilectissimi cornu; cui tamen necessaria erant munimenta.

XXVII. Postremo Bellarminus. Quid obsecro, respondere poterunt ad applicationem iustificationis, quam ipsi iidem per Sacramenta fieri docent; dum contendunt, hæc esse quasi visibilia verba, quæ generalis promissiones applicant iis, qui rite Sacramenta suscipiunt, easque speciales de generalibus esse faciunt. Quod si Sacramenta promissiones applicant, & nostras faciunt; non ergo per modum instrumenti applicantis, fides sola iustificat.

XXVIII. Nos vero, inquam, respondebimus, & quidem facile; quod olim Paulus de Abrahamo respondit, ad Rom. 4. *Et signum accepit Circumcisionis signaculum*, siue ut Beza vertit, *quod ob signaret iustitiam fidei*. Ideo, Sacramenta, non ipsa per se iustificare, sed ob signare tantum iustificationem ex fide. Itaque, nihil obstat, quominus sola fides iustificet per modum instrumenti applicantis: quomodo, etsi annulus in arrabonem detur contracti matrimonij, tamen nihil obstat, quominus solo consensu matrimonium contrahatur.

XXIX. Atque hic finis esto huius argumenti. Nam, quas nobis affingit solutiones, ut refutet, nostrum non est in iis tempus occupare. Nihil facilius, quam aduersariis straminea arma aprare. Hoc tamen si liceat, næ hæud magni constabit victoria. Sed cordati viri abhorrent ab eo ludicro certamine. Videri: Bellarminus, quanta sua cum laude, delectetur. Breuitas pudor non est passus, ut compendio suo hanc partem dignam censeret.

CAP. XII.

De modo iustificationis per fidem.

I. Quintum argumentum est à modo, per quem fides iustificet. Quicquid iustificationem impetrat, promeretur, suoque modo inchoat: id ipsum iustificat. At, non tantum fides, sed etiam dilectio, poenitentia, & cæteræ virtutes, impetrant, promerentur, inchoant iustificationem: ergo non fides tantum, sed etiam dilectio, poenitentia, & cæteræ virtutes iustificat. Debit in hanc formam argumentatio compingi, ut esset facilius & expeditior. Ac tum concessio maiore: in disputationem veniret minor.

II. Sed Bellarminus aliter maluit, ut prolixius nugaretur: *Præcipua*, inquit, *causa cur aduersarij soli fidei iustificationem attribuant, illa est, quod existimant fidem non iustificare per modum causæ, aut dignitatis, aut meriti, sed solum relatiue; quia videlicet credendo accipit, quod Deus promittendo offert. Nam si persuaderi possent, fidem iustificare impetrando, ac promerendo, ac suo quodam modo inchoando iustificationem, sine dubio non negarent, id etiam dilectioni, & poenitentia, aliisque virtutibus. Breuiator breuius. Fides iustificat, promerendo, impetrando, & suo quodam modo inchoando iustificationem: At id nequit negari dilectioni, poenitentia, aliisque virtutibus. Ergo. Hoc ita posito, sumit sibi probandum duntaxat antecedens; & demonstrandum per partes; nempe, fidem primo causam esse iustificationis: secundo, inchoare iustitiam: tertio, mereri iustificationem.*

III. At nos, utrumque negamus potius, nimirum, tum antecedens, tum consequentiam: & miramur cuiquam potuisse hanc mentem venire: aut cum venit, non potuisse à Bellarmino confirmari, vlla saltem verisimili ratione. Nam, quod ait, nobis eam præcipuam causam esse asserendæ iustificationis per solam fidem, quod non credamus eam promereri impetrare inchoare: meras nugas agit. Nam primo, negamus hanc præcipuam esse: quia in rebus religiosiis solemus semper primas deferre voluntati diuinæ patefactæ in Scripturis; at hoc manifestum est, Deum tribuere iustificationem soli fidei, ut iam demonstratum est. Deinde, si illa præcipua esset ratio, ergo non sola: nam quæ vnica sunt, ea præcipua dici non solent. Quod si alia sint causæ, cur fides iustificet: Ergo aut habet oportet concurrere in dilectione, poenitentia, cæteris, aut non sequi, has etiam iustificare. Quod si ita est, tum absurda consequentia est, si persuadeamur dilectionem poenitentiam, cæteras eandem causam obtinere: Ergo persuasum iri, has etiam iustificare. Exempli gratia: certum est, præcipuam causam oculis videndi, esse eorundem integritatem, siue sanitatem: quia, neque mortui quicquam vident: neque ægri, bene. Et omnino, ut alia quædam causæ accedant, tamen illa est omnium fundamentum. Atqui eadem causæ in reliquis est membrum, puta auribus, nanibus: An igitur auribus, nanibus vim esse concludimus videndi.

IV. Si Deo exigenda sua esset voluntas, à rerum quibus vitur, siue ratio-

ratione, siue proprietatibus, posset nonnihil eiusmodi in mentem venire Theologis, vta similibus causis, similes voluntatis diuinae motus concluderent. Sed quis nescit, non voluntatem Dei pendere à ratione, sed rationem potius ab ea voluntate? Atqui ne in hominibus quidem tollent eiusmodi consequentia probari, cum de rebus agitur arbitrarijs. Quis negat potuisse rationes proponi Sauli, ob quas filia sua nuptias alij promitteret, quam qui Gobatum eiecisset? Et tamen nulli alij promittit. Non quod nullae rationes essent, sed quod erat res sui arbitrij: huc autem hoc arbitrium inclinavit. Eodem modo, nemo interrogat, cur Christus in Sacramento, solum lauacro aquae adscripserit regenerationem, cur non lauacro vini, quod tamen vi naturali, non tantum abstergit, sed etiam magis abstergit? Vnica id voluntas efficit. Similiter dico: etiam constaret, aequae dilectionem, poenitentiam, carteras virtutes, mereri impetrare, inchoare, ac fidem, tamen non sequeretur his fuisse assignatam iustificationem, nisi probes, aequae Deum voluisse. Atqui hoc ne tentauit quidem Sophista: quare ne conqueratur, si coactiuos referat.

V. Sed antecedens tamen contendimus esse falsum: hoc est, fidem, neque mereri, neque impetrare, neque inchoare iustificationem. Si enim ita esset, ergo tum ratione, tum tempore fides praecederet iustificationem: quod nullo modo concedi debet. Est enim fides ipsa per se pars sanctificationis: at sanctificatio nulla, nisi post iustificationem quae re, & natura prior est. Quae causa est, quare fidem dicamus non nisi relatiuè iustificare, id est, quia Dei misericordiam habeat peculiare obiectum cui innatur: haec autem proprie iustificat: sicut super fidem Petri aedificata est Ecclesia relatiuè, id est, super Christum, quem fides Petri erat concessa. Quomodo paulo post, hoc ipse capite Bellarminus interpretatur Christum, iudem in Christum, c. 3. prioris ad Corinth.

VI. Probat ergo Bellarminus, fidem esse causam iustificationis; & vim habere iustificandi, ex his locis. Ad Rom. 1. *Arbitramur hominem iustificari per fidem.* Item, *Vnus est Deus, qui iustificat Circumcisionem ex fide, & praepitium per fidem.* Ad Roman. 5. *Iustificati ex fide pacem habemus ad Deum.* Ad Ephes. 2. *Salui facti estis per fidem.* In his locis per eas particulas: *ex, per,* significari veram causam, tribus argumentis conficit. Primo, ex contrario. Quia, cum Paulus neget hominem iustificari per opera; siue ex operibus, per legem, siue ex lege, sine dubio excludit efficientiam, non solum apprehensionem relatiuam, per quam nemo poterat dubitare, neminem iustificari per opera, aut legem. Secundo, ab eorum mente, quos Paulus refutabat. Hos enim non somniasse, lege operibusque, quasi manu apprehendi iustitiam, sed, merito operum & legis obseruatae sibi debere iustificationem. Tertio, ex alijs locis, in quibus omnibus, eadem particula significat causam. Cuiusmodi loci sunt, qui dicunt, nos iustificari per Christum, per sanguinem eius, per mortem eius, item ex ipso, per ipsum, & in ipso esse omnia. Item, ad Hebraeos 11. *Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obturauerunt ora leonum.*

VII. Respondeo, posse etiam locos proferri vnde probemus, has particulas non semper significare causam: Matth. 20. *Pactus cum operarijs ex denario.* Vigesimo septimo, *Emerunt ex illis agrum figuli.* Lucae 1. *Ex ordine tibi scribere.* Replebitur ex Spiritu Sancto, adhuc ex utero matris suae. Posteriori, Matth. 7. *Multi sunt qui intrant per eam.* Et 27. *Per diem solemnem consuenerat Praeses populo dimittere vinum vinetum.* Lucae 5. *Per totam noctem laborantes.* Et 9. *Discumbere per conuiuia.* Actuum 17. *Per omnia superstitiones.*

VIII. Veruntamen hoc etiam misso; tum quum causa significatur, laetissime sumendum causae nomen, vt non tantum, aut efficientiam designet, aut formam, sed etiam instrumentum, & modum, quo efficiens operetur. Matthaei 15. *Quod egreditur ex ore.* Et 21. *Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem.* Lucae 1. *Loquutus est per os Sanctorum.* Genes. 26. *Rex prospiciens per fenestram.* Actuum 8. *Per impositionem manuum Apostolorum datur Spiritum sanctum.* Et 14. *Per multas tribulationes intrare in regnum Dei.* Ad Rom. 1. *Ad communem exhortationem percipiendam apud vos, per mutuum fidem vestram simul & meam.* Quarto, *Vt sit Pater omnium credentium per praepitium.* Mitto alia infinita.

IX. Iam vero certum est, apud nos fidem instrumentum quoddam esse siue etiam modum quendam iustificandi nostri: at non causam propriam. Nam in instrumentis, & modis, ea etiam numerari, quae, etsi rem non inchoent, tamen ei exsequenda adhibentur. Et sic iustificatum fuisse olim Abrahamum per Circumcisionem, tanquam per instrumentum quoddam nimirum sacramentale: quod tamen non praecessit, sed accessit iustificationi, & quidem praecedenti: ideoque non ita vt significetur iustificatio per id instrumentum effecta; sed ob signata, qua ratione & nos per Baptismum regeneramur, non tanquam efficientem, sed tanquam sacramentaliter ob signantem.

X. Et vero Bellarminus hoc tantum sperabat se demonstraturum, fidem esse causam iustificationis in genere: id est, quum causae nomen laetissime pateat, tum posse fidem aliquo modo dici iustificationis causam. In quo, nos quidem aduersarios non erat habiturus. Sed post nescio quomodo sui oblitus, sumit particulas, per, & ex, non causam significare in genere sed veram causam: id est vt conijcere licet ex argumenti antecedente, impetrare mereri, inchoare, hoc enim sibi probandum sumebat. Nos igitur contendimus ijs particulis assignari vim quandam causae: at non eam quae sit in merendo, sic impetrando, aut inchoando.

XI. Neque hanc euincunt argumenta. Non oppositio operum, non aduersariorum sententia. Neque enim si negetur iustificatio ex operibus, affirmata contra iustificationem ex fide, ideo necesse est, eodem modo iustificare fidem, quo modo iustificare dicuntur opera. Vt cum negant ipsi Papista primam iustificationem esse à gratia, quomodo ab operibus. Nam, puto, concludent eodem modo esse à gratia, quomodo ab operibus. Nam, qui eam tribuunt operibus, ijdem dicunt à nobis esse initia eius iustificationis. An ergo, qui eadem tribuunt gratiae, eiusdem dicunt à nobis esse initia? Omnino ad eam faciem negatur iustitia esse ab operibus, asseritur à fide, vt ostendatur, non esse à nobis promeritam, impetratam, inchoatam: quia haec omnia pertinent ad opera. Breuiter, absurdè omnino dixit Bellarminus: *À solo tribuere fidei, quod negat operibus, & legi: vel certe*

sefellit ambiguitate: tribuit enim ipsam duntaxat iustificationem: at non iustificandi modum eundem.

XII. Concedimus significari veram causam iustificationis, cum dicimur, iustificari per Christum, per Christi mortem, & sanguinem: sed negamus sequi, itidem veram causam significari, cum dicimur, iustificari per fidem. Concederemus, si ea particula nunquam significaret nisi vnun genus causae: sed cum constet significare alias aliter, non patimur vrgeri ea coniectura. Eadem ratio exemplorum ex 1. ad Heb. Nam fides verè est fons, & faturigo omnium bonorum in fidelibus: itaq; eis praet semper: non autem iustificationi.

XIII. Venio ad alterum membrum: quo fatagit probare, fidem inchoare iustitiam. Ad Rom. 4. *Credenti in eum qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iustitiam.* Vbi ipsa fides censetur esse iustitia. Prior ad Corinth. 3. *Fundamentum aliud nemo potest ponere praeter id, quod positum est, quod est Iesus Christus.* Si quis autem aedificat super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides, ligna, foenum, stipulas, vnusquisque opus probabit. Hic fundamentum ponitur Christus, id est, fides in Christum: omne autem fundamentum est inchoatio aedificij. Actor 11. *Fide purificans corda eorum:* scilicet, quoniam liberat à sordibus errorum, & falsarum opinionum. Eodem pertinent testimonia Veterum. Ignatij ad Philippenses, *Principium via est fides, finis vero eius, dilectio.* Clemens Stromat. 2. *Præcedit fides, timor autem aedificat, perficit autem dilectio.* Origenis in 4. ad Rom. *Puto quod prima salutis initia, & ipsa fundamenta, fides est, profectus vero & argumenta aedificij, spes, perfectio autem, & culmen totius aedificij, charitas.* Ambrosij in Psalmum 118. ferm. 20. *Fides principium Christiani est: plenitudo autem Christiani, iustitia est.* Augustini, ferm. 16. de verbis Apostoli, *A fide incipit homo: sed quia & demones credunt, necesse est addere spem & charitatem.* Et ferm. 12. *Domus Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur.* Praefatione in Psalmum 31. *Magnum opus, sed ex fide. Laudo super aedificationem operis, sed video fundamentum fidei: laudo fructum boni operis, sed in fide agnosco radicem.*

XIV. Fides, inquit, inchoat iustitiam. Distinguo iustitiam imputatam, & inhaerentem. Inchoare iustitiam imputatam, nego: Neque vero id vlli probant loci, siue ex Scriptura, siue ex Patribus. Nam ex ijs locis, solus primus ex quarto ad Rom. agit de imputata iustitia. Sed non dicit, eius initium esse fidem. Imo dicit, hanc reputari ad iustitiam: siue, vt Beza vertit, imputatur pro iustitia: Graecè, *λογίζεσθαι εἰς δικαιοσύνην.* Itaque falso Bellarminus sumit, ipsam fidem centri esse iustitiam: contra enim verum est, ipsam fidem, quae non sit iustitia, imputari, quasi esset iustitia, quod nos alias disputauimus. Reliqui omnes loci loquuntur de iustitia inhaerente; quia de operibus, vt manifestum est legenti.

XV. Iustitia autem inhaerentis initium esse fidem, cur se fatigauit vt probaret? Aut cur maluit à nobis quasi inuitis extorquere, quod potuit volentibus obtinere? Sed negamus, si sit initium iustitiae inhaerentis, ideo esse etiam imputatam.

XVI. Superest tertium caput, per fidem nos placere Deo, & impetrare, atque aliquomodo mereri iustificationem. Id probat quinque locis ex Scriptura: tum aliquot Patrum testimonijs. Primus locus Lucae 7. *Fides tua salua te fecit,* ait Dominus mulieri, cui dixerat, *Remittuntur tibi peccata tua.* At non rectè diceretur, fides saluam facere, hoc est, iustificare, si re vera nihil faceret in ordine ad iustificationem, sed tantum acciperet indulgentiam. Docet exemplo: quia, ei qui solum ad elemosynam porrexerit manum, nemo dicat, manus tibi fecit elemosynam, nemo aegroto Pharmacum manu capienti, manus tua te curauit à morbo.

XVII. Respondeo: primum, nos per fidem placere Deo, eo ipso, quod iustificemur per eam: esse enim verba tantum diuersa, sed eandem rem significari. Neque enim placere Deo quenquam posse peccatorum, nisi supposita remissione. Quare, si id Bellarminus sumat pro argumento, vnde hoc eliciat, probaturum idem per idem, cui Sophistam ad *ἀδελφία* nomen est. Hoc igitur misso: reliqua videamus.

XVIII. Ex eo loco, nego sequi, fidem mereri iustificationem. At saltem, inquit, non dicitur rectè, saluum facere, si re vera nihil faciat, nisi recipiat. Verum, inquam, hoc non erat propositum, sed mereri: hoc autem non demonstratur. Praeterea negatur, si tantum recipiat, non rectè dici, seruare. Nam quicumque iustificatur, seruat. Itaque, quicumque per fidem iustificatur, per fidem seruat, & quomodo fides iustificat, etiam seruat. Sed non ita manus, aut dat elemosynam, aut curat à morbo. Fateor, inquam. Sed quid tum? An non igitur fides? Negatur sequi. Sunt enim in hoc dissimilia fides, & manus. Et ratio dissimilitudinis euidentis ab institutione: quia non, vt Deus constituit seruare omnem credentem, sic, aut homines elemosynam dare porrigenti manum: aut medicina sanitatem restituere capienti in digitos potionem. Et tamen hoc modo Paulus dicit, *Poculum quod bibimus, esse communionem sanguinis Christi.*

XIX. Secundus locus: Matth. 15. *O mulier, magna est fides tua.* Matth. 7. *Propter hunc sermonem vade, exijt daemonium à filia tua.* Hic aperte tribuitur fidei efficacia impetranda sanitatis.

XX. Aperte, inquit. At nos negamus. Neque parua fides, neque magna, impetrat iustificationem generalem personae, tanquam illi praesentens, sed tantum apprehendit. Propter eum sermonem, exijt daemonium à filia: id vero non significat iustificationem, sed beneficium consequens iustificationem; imo etiam tempore posterius fide. Imo, inquit, Dominus iisdem planè verbis tribuit fidei vtramque sanitatem. Nimirum, inquam, quia eadem verba generaliter significant, tum apprehensionem, tum impetrationem. Itaque, optimè alias hinc demonstrauimus, solam fidem applicare iustificationem, quia sola impetret sanitatem. Sed non sequitur, si impetret sanitatem, impetrare etiam eodem modo iustificationem: sicut non sequitur, tempore praecedere hanc vt illam, Etsi aequè dicamus, hominem esse animal, & brutum esse animal; non sequitur tamen, nullum esse discrimen brutum inter & hominem.

XXI. Tertius locus: ad Romanos quarto, *In repromissione non haesitauit dissidentia, sed confirmatus est fide, dans gloriam Deo plenissime sciens, quia quacumque promissit Deus, potens est & facere.* Ideo reputatum est ei ad iustitiam.

Hoc loco causam reddit Apostolus, cur fides Abrahamæ reputata sit iustitia, quoniam credendo dedit gloriam Deo itaque, placuit Deo fides illa, per quam ipse glorificatus est, & ideo merito illius fidei Abrahamum iustificavit.

XXII. Respondeo: concedi, placuisse Deo fidem Abrahamæ: negari, merito fidei Abrahamum esse iustificatum. Non enim quæcunque placent Deo, ea meritum habent: sed ea tantum, quæ propriè perse: at quæ per aliud, id est, per Christum, ea meritum non habent, sed misericordiam obtinent. Itaque consequentiam Bellarminus necit alienam. Deinde falsum causam reddi, quasi fides reputata sit iustitia: tantum enim describitur, quæ nam fides illa fuerit, quæ sit reputata siue imputata in iustitiam, scilicet quævis non esse iustitia, ut alias diximus.

XXIII. Quartus locus: ad Romanos 10. *Quicumque inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt? quomodo credent sine prædicante?* Vbi beatus Paulus, sicut facit causam fidei, prædicationem verbi, ita facit causam inuocationis ipsam fidem: & causam salutis, id est, iustificationis inuocationem. Non igitur fides relatiuè iustificat, sed quærendo, pulsando, petendo, inuocando & impetrando.

XXIV. Respondeo, primo, seruari, plus esse quam iustificari, quia iustificatio salutis sit initium ac fundamentum: salus iustificationis finis, & vltimum complementum. Itaque inuocatio potest esse causa salutis, suo & modo, & ordine, ut tamen non sit iustificationis. Secundo, non est verum, fieri inuocationem, causam salutis, ut prædicationem fidei, fidem inuocationis. Nam prædicationem, fidesque causæ sunt efficientes fidei, & inuocationis: at inuocatio non est efficiens salutis. Aliud est enim postulare, aliud efficere. Nisi fortè comparationem indefinitè intelligas, hoc sensu, & illas causas constitui fidei, & inuocationis, & hanc iustificationis. Sed tuac nihil necesse est, ut non illas, sic ne hanc quidem causam esse accipiendò, & apprehendendò.

XXV. Quintus locus: Ad Heb. 11. multis exemplis Apostolus docet, per fidem placere homines Deo: ac per hoc fidem apud Deum magni esse pretij, ac meriti.

XXVI. Sed hoc argumentum nimis perfunctorium est. Concessimus enim, per fidem homines placere Deo. Quis enim neget, quam certum sit, per fidem iustificari? Nam profecto, ut nemo placet non iustificatus, sic omnes iustificati placent. Sed esse igitur fidem magni apud Deum meriti, præcipitans concluditur, quam solidius.

XXVII. Exhaustis Scripturis, sufficiunt Augustini testimonia, constantè docentis, fidem impetrare, & mereri remissionem peccatorum, & iustificationem. Sed in ijs locis, primum, hi non sunt ad rem. *Non opera, sed fides inchoat meritum*, c. 21. *Retractationum. Si quis dixerit, quod gratiam bene operandi fides mereatur, negare non possumus, imo vero grauissime confitemur*: Epistola centesima sexta. *Lex adducit ad fidem fides impetrat Spiritum largiorem, diffundit Spiritum charitatem, implet charitatem legem*. Epistola 144. *Quod factorum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat*: De Spiritu & littera, cap. 13. Et post, cap. 3. *Per legem cognitio peccati per fidem impetratio gratia contra peccatum: per gratiam sanatio animæ*. De fide & operibus vigesimo primo, *Violentia fidei Spiritus Sanctus impetratur, per quem diffusa charitate in cordibus nostris, lex non in timore poena, sed iustitia amore completur*. Primi contra aduersarium legis & Prophetarum cap. 7. *In Nouo Testamento fides impetrat charitatem*. De gratia & libero arbitrio, capite decimo quarto, *Fides & non petita conceditur, ut ei petenti alia concedantur*.

XXVIII. Hæc omnia & vera sunt, & vim suam habeant contra eum qui dixerit, fidem nihil impetrare: contra enim disertè Augustinus pronuntiat. Sed negantibus fidem mereri iustificationem, cur obijciuntur? Enimvero, nec quicumque impetrat, meretur: certè remissionem peccatorum mereri nemo potest: & potest tamen impetrare. Nec vero his locis Augustinus impetrari dicit iustificationem: sed quæcunque pertinent ad eam partem, quam nos appellamus sanctificationem. Hæc est enim gratia bene operandi, hic est Spiritus largior, diffundens charitatem, quæ implet legem, hoc ipsum est, quod factorum lex imperat, quodque fides impetrat. Nam certè hæc omnia referuntur ad iustitiam operum, quæ longè alia est iustificatione. Eadem mens meriti in Retractationibus, quem locum inciuit tractatum dolemus. Habes enim sic, *Fides inchoat meritum, ut per munus Dei bene operetur*. Vnde manifestum, id meritum dici, non de iustificatione, sed de operibus. Est enim Augustinus persuasissimum, quod & obseruat Bellarminus, bona opera accedere iustificato, non præcedere iustificandum.

XXIX. Denique, quid manifestius illo 7. cap. de prædestinatione Sanctorum? *Ex fide ideo dicit Apostolus, iustificari hominem, non ex operibus, quia ipsa prima datur, ex qua impentur cetera, quæ propriè opera nuncupantur, in quibus iuste viuuntur?* Dixerat fortè obsecutus, non petitam concedi, ut petenti alia concedantur: quia indefinito illo aliorum nomine, poterat Sophista remissionem peccatorum, iustificationem complecti. At nunc disertè ea alia contrahit, & appellari dicit propriè opera, in quibus iuste viuuntur. At remissio peccatorum, at iustificatio, non dicitur, imo non potest dici opera.

XXX. Vnus videri potuit paulo durior locus. Epist. 105. *Nec ipsa remissio peccatorum sine aliquo merito est, sic fides hanc impetrat. Neque enim nullum est meritum fidei: quia fide ille dicebat, Deus esto propitius mihi peccatori: & descendit iustificatus merito fidelis (lego fidei) humiliatus, quoniam, quise humiliat, exaltabitur*.

XXXI. Sed primo, obseruatum est alias, quum de meritis operum disputaretur, quam soleat abuti, merendi, meritorumque vocabulorum Augustinus, tum alij Veteres, ut mereri significet obtinere: ac proinde meritum, interdum id quod obtinetur, interdum id quo obtinetur. Quo sensu procul dubio hoc loco vsus est: quando quidem paulo prius tam disertè dixerit, *Percipienda huius gratia merita nulla præcedunt: quoniam meritis impij, non gratia, sed poena debetur*. Et iterum, *Possunt quidem dicere, remissionem peccatorum esse gratiam, quæ nullis præcedentibus meritis datur. Quid enim habere boni meriti possunt peccatores? Nam hæc verba, aut nihil significant, aut certè asserunt, nihil esse boni, ac proinde, ne ipsam quidem*

fidem, ante iustificationem. Nam aliter, ergo aliquid boni meriti præcederet, quod enixè negat. Tum autem, *Sed nec ipsa remissio peccatorum, sine aliquo merito est*. Non dixit, sine merito, sed, sine aliquo merito. Nimirum, quod aliquo modo meritum appelletur, etsi non secundum veram meriti definitionem: quæ necessario exigit, ut meritum verum præcedat suum præmium. Cum ergo fides non præcedat, quia, ut dixi, negatur, vltimum bonum meritum præcedere iustificationem, non potest verè meritum appellari: sed *πεποιθώς*, siue etiam *καταρρησινώς*. Vnde nulla potest esse Bellarmino legitima argumentatio. Nam, ut concedamus, fidem *καταρρησινώς* esse meritum iustificationis: tamen negamus, non iustificare apprehendendo, & accipiendò. Vide etiam de hoc Augustini loco, quæ diximus supra capite quarto.

CAP. XII.

De causa formali iustificationis, & necessitate operum.

I. Bellarmino superant argumenta duo: sunt enim verè duo, quantum ad quidem, ipso teste, ex duobus principijs, quantum ille vnum tantum nominat. Verum, nos non oportet has appellationum quasi multis confectari: quibus tantum rerum montes obijciuntur.

I. Vnum ita est. Si causa formalis iustificationis non est iustitia quæ est in Christo, sed iustitia nobis realiter inhærens, ad quam pertinet charitas: Ergo sequitur, non solam fidem per modum dispositionis iustificare. Ratio consequentiæ, quia iustitia realis & inhærens non debet apprehendi per fidem, sed infundi per gratiam: ad eam autem infusionem præparant & disponunt, tum actus fidei, tum aliarum virtutum. Antecedens pollicetur se postea demonstraturum libris sequentibus.

III. Alterum. Si fides sola iustificaret impium, ergo sola saluaret: Ratio consequentiæ: quia non posset amitti iustitia, quibuscunque malis operibus, nisi amitteretur fides: proinde manente fide, maneret iustitia, hac autem manente, salus quoque esset in tuto. At fides non sola saluat. Ratio: quia necessitatem operum alias aliquando se pollicetur demonstraturum.

IV. Atqui primum, haud proba est methodus Bellarmini: qui speret se ex non demonstratis demonstrationes confecturum: quod *α ποείδεν*. Nisi fortè, ut probaret, non sola fide iustificari hominem, tam saepe meditates sit illud, *Spe salui facti sumus*, ut ausus sit in demonstrationibus non nihil tale sibi assumere, ut diceret, spe demonstrauimus. At nobis, longè faciliorem nostra methodus refutationem efficiet, qui eadem hæc principia, quibus ille nititur, plenè iam excussimus.

V. Breuiter ergo: non enim opus est magno conatu ad retundendos tam nullos impetus. Negatur, formalem causam iustificationis esse inhærentem iustitiam. Nam hæc potius est imputatio iustitiæ: siue remissio peccatorum: atque ita disputatum lib. præced.

VI. Alterum argumentum exiguo putamus interuallo differre ab eo, quod eiusdem Bellarmini erat secundum: nobis autem fuit tertium in hac ipsa controversia. Nam in eo hæc vis erat, his verbis à Bellarmino concepta, *Si absentibus illis virtutibus fides iustificare non potest, efficitur ut vis iustificandi non sit in ipsa sola*. Sed hoc fortasse leuiculum, *ταυτολογία* enim non in rem impingit, sed in methodum, & non falsitatem materiæ affricat, sed disputantis iudicium suspicione grauat. Denique, verba inutiliter repetita profundit. Veruntamen ei, qui se perdidit, perdere verba leue est.

VII. Respondeo, distingui solam & solitariam. Itaque argumentum variè intelligi posse: vel, ut vtraque parte sola fides dicatur, & iustificare, & saluare: vel, ut solitaria iustificare, solitaria saluare: vel, ut in antecedente sola iustificare, in consequente vero solitaria saluare. Primo sensu concedimus & antecedens, & consequentiam: verè enim fides sic saluat, quomodo iustificat. Itaque, male negat Sophista, solam saluare: Nam quod de necessitate dicit operum, alias explicarum nempe, efficientiæ esse, vel præsentia. Illam verè negari: indeq; merito dici, solam fidem seruare. Hanc vero bene asseri: sed opponi solitariæ fidei.

VIII. Secundo sensu conceditur consequentia. Sed consequens, ipsi etiam negamus: nec dubitamus antecedens etiam falsum, quia fidem iustificantem nullam agnoscimus solitariam: id est, nullis bonis operibus, aut certè bonorum operum habitu comitatam.

IX. Tertio sensu concedimus antecedens, negamus consequentiam. Neque enim concedere possumus, ut dixi, solitariam fidem, aut iustificare, aut saluare. Verum, inquit, amitti non posset iustitia, vllis malis operibus. Ita est, inquam, si fides vera non admittatur: alioquin esset solitaria. In quo quid absurdi est, quæso? Concedo equidem mala opera opponi iustitiæ: sed ipsam amitti iustitiam quibuslibet malis operibus, vehementer falsum. Etenim iustitia habitum significat. Atqui non dubitat Bellarminus, *Virtutum habitus posse consistere cum actibus oppositis*. Quare cum peccant fideles, non ideo negantur esse iusti: sed tantum perfecte iusti. Et concedimus tamen, amitti etiam posse imperfectam hanc iustitiam: sed ab ijs, quibus non sit data fides iustificans: qui ad hanc controuersiam non pertinent.

CAP. XIV.

Varia variorum Papiſtarum argumenta.

I. Atque hæc quidem hæcenus argumenta habuimus à Bellarmino: ab alijs posthac alia: ne alios neglexisse videamur. Valques, capite tertio, hoc posito, quod charitatem nolimus exclusam, aut siem, ita arguit. Charitas requiritur, vel ut aliquid necessarium ex parte formæ

formæ: vel solum, vt signum veræ fidei. Si prius: Ergo sola fides non iustificat.

I. Sin posterior, falsum asseritur. Probat, quia fides illa priuata, seu fiducia remissionis, quam sibi promittunt hæretici; recte potest animo concipi absq; caritate: nihil enim obesse videtur, quominus aliquis errore deceptus concipere possit, & absque hæsitacione firmissimè apud se statuere remissa sibi esse peccata, aut remittenda. Confirmatur. Quia, vel charitas requiritur, vt hoc firmo fundamento quis credere possit; remissa sibi esse peccata: vel solum tanquam effectum fidei veræ, quem semper vera fides producat. Si prius, ergo vel caritas necessaria est tanquam vera forma: vel saltem falsum est, caritatem esse tanquam aliquid comitans iustificationem & nihil ad eam conducens. Aliter falsum est; quia fides, non solum dogmatica, sed etiam peculiaris, esse potest sine caritate, & operibus. Probat, quia hæretici facili sibi persuadent, remissa sibi esse peccata propter solam Dei misericordiam, nec certè mouentur amore vllò erga Deum.

II. Respondeo: negari, charitatem requiri, vt necessariam ex parte formæ. Nam id refutat est. De signo, prius explicandum, quomodo dicatur. Sunt enim signa quædam mere aduentitia & accidentaria: vt annulus signum matrimonij: & Ægea olim velum, atrum albumve, pro signo erat filij salui, mortuæ. Alia vero sunt naturæ rei coniunctiora; cuiusmodi effecta sunt; morbi calor, Solis orientis ortus vel lux; Occidentis, occasus tenebræ; & infinita huiusmodi. Charitatem ergo fatemur requiri vt signum, sed posterioris ordinis, non prioris. Sic enim Iacobus dixit, *Ostende mihi fidem tuam absque operibus: & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam.* Et Dominus, *Et fructibus eorum cognoscetis eos.* Matthæi septimo.

IV. Cur ergo negat Vasques? Quia fides illa facile potest animo concipi absque caritate. Quid hoc est, inquam? animo concipi? An, quomodo Dialectici rerum formas, & quasi ideas abstrahunt, vt animo volent propriam cuiusque definitionem? An vero, quemque apud se concipere eam fidem, intra animum suum, vt sic habere dicatur fidem? Prius concedimus: nam sic etiam arborem quamque concipimus absque vllò suo fructu: etiam vitam hominis absque respiratione: Solem ipsum absque calore, imo ortum absque luce; occasum absque tenebris. Sed si ita concipi queat fides, non esse tamen eius signum charitatem, solus, opinor, Vasques tam absurdam consequentiam potuit animo concipere.

V. Sed alterum videtur potius in mente habuisse. Verum, nos negamus posse fieri. Non quod dubitemus, posse quendam errore deceptum sibi persuadere suorum peccatorum remissionem: exempla enim quotidiana sunt in eam partem: sed esse tamen eam fidem, nemo sanus concedat. Non enim fides, quælibet persuasio est; sed à Spiritu Sancto: at illa quæ ab errore, profecto nulla à spiritu. Quare ludit Vasques: quasi diceret, non esse motum, vllum indicium vitæ; quia accidat, vt *τι ἀνθρώπου* moueantur: Quasi omnis motus esset vitæ effectus: & non is motus, qui à nulla externa causa.

VI. Eadem ratio alterius dilemmatis: in quo negamus, caritatem requiri tanquam fundamentum remissionis: sed tantum tanquam effectum fidei veræ. Quod rursus, cur falsum dicit? Quia fides esse possit sine caritate. Hoc vero etiam cur dixit? Nam nos alias refutauimus. Quia hæretici, qui facili sibi persuadent remissa peccata, non tanguntur amore Dei. At tu, Vasques, mitte hæreticos, in quorum gratiam nulla nostra disputatio est; Catholicos dico potius: & hos, si nullo Dei amore tægi probaueris, uiceris. Sin minus impur calumniatoris nomen tibi auferto. Quamquam, qui nullo DEI amore teneantur, eosdem sibi persuadere remissa peccata, *ἡ ἀπίστεια* est, & quidem *ἡ ἀπίστεια*. Quos ergo verisimilius dixerim, nulla prorsus credere peccata: nedum illam remissionem imaginari.

VII. Pererius, dif. 3. in Geneleos 15. Naturalis ratio, inquit, docet in sola fide non posse iustitiam hominis consistere. Nam dux cum sint facultates animæ rationalis, intellectus, & voluntas, necesse utique est, quorundem ac perfectè iustificetur homo, secundum utramque iustum & rectum fieri. Cum igitur fides sit in intellectu, nec perficiat voluntatē, quippe vsu sape venit, vt bene sano, rectoque intellectu, voluntas tamen ægra, & praua sit: liquet sanè, completam hominis iustificationem ex sola fide nequam fieri posse.

VIII. Scilicet, hoc est disputare: hoc in disputando vincere: suas hypotheses, nulla ratione fultas, pro fundamento subternere. Hoc modo pollicear non difficile futurum persuadere Epicuro Solem *ἡ ἀπίστεια*, & Copernico terram moueri. Pererius etiam, si Papa iusserit, cælum esse quadratum. Respondeo, ne nos quidem dicere iustitiam hominis in sola fide consistere. Imò, duplicem, iustitiam distinguere, imputatam vnā, quam iustificationem appellamus, inhærentem alteram, quam sanctificationem. Hanc, neminem Catholicum vnquam dixisse, in sola fide consistere: imò, fidem esse eius duntaxat initium, & partem, & suam sibi, imò magnam partem reliquas vindicare virtutes. Sed illam demum, non quidem in sola fide consistere, sed certè ex sola fide esse. Itaque, Pererius, aut non nouit, aut certè vafè dissimulauit statum controuersie.

IX. Hoc vero de iustificatione, si vlla ratio naturalis impugnaret, tum nos rationi naturali analima diceremus, freti tam disertis, tam constanti verbo DEI, à quo vnico petendam scimus regulam veritatis salutaris. Nam quid potest natura, quæ à se non nisi cæca, propter peccatum? Sed enim nulla naturalis ratio repugnat. Non hæc sanè, quam Pererius selegit: quæ non ratio est, sed impostura. Nam fidem esse tantum in intellectu, Papisticum somnium est: esse etiam in voluntate, dogma Catholicum. Et vero ita oportet, aut Pererium nugas agere. Nam, fidem, nullam esse iustitiam, non est tam confidens vt asserat. At iustitiam (inhærentem quidem, nullam etiam aliam cogitat,) esse virtutem, ac proinde pertinere ad voluntatem, res clara, confessaque omnibus. Si ergo iustitia est in voluntate, fides nullo modo in voluntate. Ergo falsum erit, fidem esse iustitiam.

X. Turrianus, cap. 5. libr. 4. pro Decretalibus: Si quis iustificatur, efficitur amicus Dei: sicut scriptum est: *Credidit Abraham Deo: & reputatus*

tum est ei ad iustitiam: & amicus Dei appellatus est: Iacob 2. Est autem amicitia quædam vnio animæ cum Deo: Ergo vnde fides accipit vim vniciendi animam cum Deo, inde accipit vim iustificandi. At ex caritate accipit vim vniciendi.

XI. Respondeo: Vnionem animæ cum Deo, geminum quid deuotare, scilicet tum voluntatem Dei vniciendi se animæ: tum voluntatem animæ vniciendi se Deo. Iustificationem vero significare priorem illam partem. Esse enim condonationem peccatorum, imputationem perfectæ iustitiæ; in quibus nostra nulla operatio voluntatis, nisi passiuè: sed solus Dei actiue, qui amat nos, etiam cum cum nos odio habemus, vt patet in Iacobo; patet & Paulo, asserente, tum cum essemus inimici mortuum esse Christum pro nobis: ad Rom. 5.

XII. Cum igitur iustificatio sit actio Dei vniciendi se nobis: At hæc actio, nullam vim sumat à charitate nostra, ergo nec iustificatio esse potest à charitate: ne à fide quidem, nam neque hoc nos dicimus: qui tantum dicimus, fidem iustificare apprehendendo, applicandoque. Patet ergo fallacia argumenti; quia multiplicatur, aut mutantur termini: cum, pro iustificatione, substituitur vnio animæ cum DEO, quæ latius patet. Non negamus ergo, eum qui iustificatur fieri amicum Dei: sed dicimus, etiam per charitatem nostram amemus Deum: non tamen per, aut propter charitatem nostram amari nos à Deo: sed ex eo quod prior amari nos Deus; fluere charitatem nostram; qua Deum amamus: ac proinde, amorem Dei, quo ille vnitur nobis, priorem esse amore nostro, quo nos vnimus DEO.

XIII. Arboreus, cap. 3. lib. 6. Lubenter quærerem à Luthero, & ab illis qui asserunt, solam fidem iustificare, num illi sint iusti coram Deo, & digni vita æterna, qui sacras Dei leges violant, & polluant, licet fidem habeant, & fidei præsidio aduersus infideles muniantur. Sed nemo vsq; adeo desipit, & delirat, nec ea mentis infania corripitur, vt dicere audeat, huiusmodi homines iustos esse.

XIV. Tam lubenter inquirenti, nos lubenter respondemus: latere æquiocationem in huiusmodi quæstione, sensus compositi, & diuisi. Compositi; an is qui legem Dei violat, eo ipso quo violat, sit iustus, dignusque vita æterna. Et tum habebit nos constanter negantes, & facili audientes, neminem adeo desipere, ac delirare: neminem tanta mentis infania corripit, & si quid durius poterit Arboreus excogitare. Nos sane, qui nec tum quum bene aut agimus, aut agere conamur, iustos nos censemus, aut dignos vita æterna, quis speret, quod bonis operibus negemus, concessuros legi violatæ?

XV. Diuisè autem, an qui legem Dei violat, nullus vllò modo iustus sit, & dignus vita æterna. Ac tum quoscumque ille dicat desipere, & delirare: quamcumque mentis infaniam: tamen audacter asserimus, non, nullos violantes legem Dei, iustos esse, & dignos vita æterna. Imò fortius: Si nemo violans legem Dei si iustus, dignusque vllò modo vita æterna: Ergo, excepto vno Christo, neminem vnquam fuisse iustum, dignumque vita æterna. Rationem esse manifestam: quia, excepto Christo, nemo vnquam fuerit homo non peccator: at omnis peccator violat legem. Itaque Petrum dicimus, & violasse legem, cum magistrum ter negauit, & tamen iustum fuisse, dignumque vita æterna, non eo quod negauerit, sed eo quod remissa illi fuerint peccata: id est, quod iustificatus fuerit. Sic Paulum, & fecisse malum, quod nollet, & non fecisse bonum, quod veller, id est, transgressum esse legem, & tamen iustum, dignumque vita æterna.

XVI. Idem Arboreus. Si sola fides iustificaret hominem, & ad vitam æternam perduceret, frustra dixisset Christus, *Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cum Angelis eius, & tunc reddet unicuique, secundum opera eius;* Matth. 10.

XVII. Negatur consequentia. Nam, qui sola fide iustificatur, habet tamen opera, secundum quæ possit ei reddi: quanquam non secundum eorum merita: quod alias explicatum est.

XVIII. Salmero, disputatione quinta ad Galatas: Si fides sola iustum efficeret, multum prodesset. At fides sola non multum prodest. Ergo non sola iustificat. Probat assumptio, ex prior ad Corinth. 13. *Si habueris omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem vero non habueris, nihil sum.*

XIX. Meræ præstigiæ, ex peruersione terminorum. Sæpe dictum, Fides, non quæ sola est, iustificat, sed tamen, sola iustificat, quantumuis in aliarum virtutum turba. At, fides sola non prodest, hoc est fides, non ista comitata alijs virtutibus, sed illa quæ sola est. Itaque vel falsa est minor. Nam fides sola, id est, ex ratione sui prodest, & quidem plurimum, quando quidem iustificat: imò etiam inchoat iustitiam inhærentem, etiam testibus aduersarijs. Vel absurda syllogismi forma, propter multipliciter terminorum ex amphibolia. Mitto nunc dicere de fidei homonymia; nam hæc alias excusamus.

XX. Rursus Salmero. Beati ad gloriam illam cœlestem euecti, iusti sunt, & tamen fide destituuntur, sicut Angeli: nam visio fidem excludit. Ergo essentia iustitiæ, vel iustitia, non est fides, sed alia virtus distincta. Impossibile est autem hominem esse iustum absq; iustitia, sicut prudentem sine prudentia, fortem sine fortitudine.

XXI. Respondeo. Si fides non est iustitia, ergo non est virtus: nam omnis virtus iustitia. Si autem iustitia non est fides, sed alia virtus distincta: ergo neque fides est iustitia: negatiue enim enuntiationes reciprocantur. Quod si absurdum est, fidem nullam esse virtutem: Ergo falso ponit Salmero, iustitiam non esse fidem, sed aliam virtutem. Nec contra valet argumentum à Sanctis in cœlo. Sunt enim quædam virtutes huius vitæ, quæ nullæ futuræ sunt in cœlo; vt hæc ipsa fides, vt pœnitentia, & confessio etiam auricularis (vt nunc, tum causæ nihil interest, Papistis non nihil gratificemur) & attritio, & contritio. Nam hæc omnia, puta neque Papista negabit in virtutibus esse, neque contendet in Sanctis cœlestibus durare.

XXII. Veruntamen sophisma est à perpetuo neglectu distinctionis imputatæ, & inhærentis. Sancti in cœlis regnantes iusti sunt, inhærente iustitia, vt pote peccato penitus deleta: quod in nobis, cœlum sperantibus, adhuc inhabitat: vt omnino necesse sit: aliter nos iustos dici, aliter beatos

beatos illos spiritus: nemini mirum esse debet, & nos iustos fide, & illos minimè. Quamquam, fidem esse iustitiæ essentiam, viderit Salmero à quo comperit affirmatum: nos vero meminerit, ab eo portento esse quam alienissimos.

XXII. Tertium Salmeronis Sophisma. Sicut iustitia legis non est lex, ita nec iustitia fidei est fides: sed, sicut per legis obseruantiam veniebat iustitia Mosaica, ita per fidei obseruantiam venit iustitia Christiana. Hinc Apostolus, ad Philip. 3. dixit, Non habens meam iustitiam quæ ex lege est, sed illam quæ ex fide est Christi Iesu: non dixit, quæ fides est Christi Iesu, sed quæ fide Christi Iesu comparatur, & alitur.

XXIII. Imo, quam appellat iustitiam Mosaicam? Nam nos, ex obseruatione legis Mosaicæ, si obseruatio supponatur, scimus veram apud Deum iustitiam esse: teste Christo, Si vis in vitam ingredi, serua mandata. Enimvero: quæ iustitia aperitur ingressus in vitam æternam, eam iustitiam oportet esse non Mosaicam, sed diuinam. Veruntamen, nihil argumentum habet virium aduersum nos, qui non dicimus, fidem esse iustitiam: sed, imputari pro iustitia: siue, ex fide esse iustitiam: siue, fide comparari: si quid hoc verbo sibi Sophista malit aures demulceri. Et si non dicimus, eam iustitiam alii: sed alteram, quam inhærentem concedimus. Postremo, ridiculè comparantur lex, & fides, quasi eiusdem essent ordinis. Atqui lex consideratur abstractè à sui obseruantia: siue maus extra eum, qui lege se iustificari sperat. At fides non ita: quia designat habitum eius qui iustificatur, & quidem inhærentem: quare non est aliud fides, aliud fidei obseruantia: ac proinde, si concederetur fidei obseruantiam esse iustitiam:

nece foret concedere, ipsam fidem esse iustitiam. Sed Sophistis, quid dicant, nihil est pensi, dum verba profundant: & quidem plurimum legitimi sensus inania.

XXV. Postremo loco hæc duo sunt eiusdem *λογου λήψια*. Fides dicitur ab Apostolo reputari ad iustitiam: at quod reputatur ad iustitiam apud Deum, ex gratia est: ergo fides per se non est iustitia, quæ iure suo obliget, & debitorem sibi Deum constituat. Item, teste Apostolo, Gentes per fidem apprehenderunt iustitiam: ergo aliud est fides, quæ accipimus, aliud iustitia quam accipimus. Nam si vnum & idem essent, idem apprehenderet seipsum; quod falsum est, & absurdum.

XXVI. Non merebantur huiusmodi ineptiarum quisquiliæ, in tam graui disquisitione locum inueniret: nisi interest prodi omnib. naturam ingenij sophistici: cui nihil tam leue, imo nihil tam ineptum, quo non auctus veritatem impugnare: quomodo in monomachia, quibus vera arma sunt excussa, ij nihil non obuium rapiunt, & simum, & lutum, & quid non? quod in ingruentem hostem iaciant. Sed non vt olim Philisteos domuit asini maxilla, sic hodie veritatem profigabunt næniæ. Cæterum, concessimus iam discrimen esse inter iustitiam imputatam & fidem, ita vt hanc dici iustitiam nisi *συνεχόμενος*, siue *μετρον μετρώς*, non simus passuri. Multo minus toleremus illa verborum monstra, *Quæ iure suo obliget, & sibi debitorem Deum constituat*. Quare nihil est, quod nobis hinc metuamus incommodi.

FINIS LIBRI VIGESIMISECVNDI.

LIBER VICESIMVS TERTIVS.

De

POENARVM CONDONATIONE.

Caput Primum.

DE POENIS PECCATORVM CONDONATORVM, STATVS QVÆSTIONIS.

IN Controuersia de iustificatione, post primum de Imputatione, & secundum de Sola fide, tertium erat propositum caput, de Remissione peccatorum, cui noster nunc debetur labor: nam nec eius sinceritatem Papistæ passi sunt esse factam rectam, primum, negantes semper esse plenam: secundo, defectum sarcientes per satisfactiones, quas geminas constituunt, vnas proprias, reliquas alienas: vnde triplex quæstio disputanda: quamquam hæcenus ex prima secundaq; facta sit vnica.

II. Et disputata, Hosio Confessionis cap. 48. Lindano Panopliæ lib. 4. cap. 70. & seqq. Dauentria ad artic. 12. Confessionis August. Dominico à Soto de natura & Gratia, lib. 3. cap. 6. Alberto Pighio Controuersia 9. Clichthouæo Antilutheri lib. 3. cap. 15. Petro Aurato, paradoxo 86. Eckio homilia 49. tom. 4. Catechismo ad Parochos, in capite de Pœnitentia. Archangelo Rubeo in opere Sacramentorum ad distinct. 15. quarti Sententiarum. Tappero Artic. 6. Roffensi ad artic. 5. Assertion. Lutheranz. Croquetio Catechesibus 17. & 1765. Klingio Locorum lib. 4. cap. 37. & 38. Ioanne Dauio Perrono, de Satisfactionibus. Bunderio Compendij concertationis huius seculi tit. 16. Feuardentio Theomachiz lib. 13. cap. 28. Costero Enchiridij capite vndecimo. Bellarmino de Pœnitentia lib. 4. Salmerone tom. 11. tractatibus 23. 24. & 25. Vasque in 3. Thomæ disput. 2. 3. & 5. Peltano lib. de nostri satisfactione. Gregorio de Valentia Tom. 4. in Thomam, disputat. 7. quæst. 14. & tom. secundi disputat. sexta quæst. 17. punct. 5. Andræ Orthodoxarum explicationum lib. 8. Turriano pro Epistolis lib. 4. c. 3. Bailio par. 3. Catechismi, q. 12.

III. Caluino Institutionis lib. 3. c. 4. §. 25. & seqq. Melancthone in Locis Communibus, cap. de Satisfactione: & in Apologia Confessionis. Museo in Locis Communibus, de Remissione peccatorum c. 7. Bucero in Cõstanti defensione c. 112. Martyre in Locis Communibus partis 3. c. 8. Sadele tractat. de peccatorum remissione aduersus humanas satisfactiones. Chemnitio Examinis to. 2. ad sess. 4. c. 8. Petro Molinæo in aquis Siloe. Andrea Riuetto Summæ Controuersiarum tract. 3. q. 12. Debeaulieu Euangelij Romani lib. 1. Sutliuio de Indulgentijs c. 10. 12. & 13.

IV. Distinxerunt Papistæ in peccato, culpam & pœnam: tum pœnam, in temporariam, & æternam: temporariam iterum, in eam quæ huius seculi, & eam quæ alterius. His substratis distinctionibus, vt solent acuminis solettiæq; vires intendere, vt Scripturas luxent, deniq; definiunt, primum posse ita remitti culpam, vt non remittatur pœna vniuersa. Pronuntiauit Synodus Tridentina, sessionis 4. c. 8. Sancta Synodus declarat falsum omnino esse, & à verbo Dei alienum, culpam à Domino nunquã remitti, quin vniuersa etiam pœna condonetur. Et can. 12. anathemate fert, si quis dixerit, totam pœnam simul cum culpa semper remitti à Deo.

V. Deinde, statuunt in Baptismo plenariam esse remissionem vniuersæ tum culpæ, tum pœnæ. At, post Baptismum, si quis peccet, restitui quidem posse in integrum, ne à Nouationorum partibus stare videantur: verum: longe difficilius quam in Baptismo. Remitti enim duntaxat culpam sed & pœnam æternam, pœnitentibus: retineri tamen pœnas quasdam

temporales, partim in hac vita, partim exsoluendas in futura, id est, post mortem: vnde ijs necessarium Purgatorij fuit ædificium, quod suo haud ita multo post loco occurrerit.

VI. At Catholici credunt, prout Caluinus expressit in Catechismo: *Quid tibi Remissionis verbum significat? Deum gratuita sua bonitate ignoscere ac condonare peccata fidelibus, ne in iudicium vocentur, aut exigatur de illis pœna.* Nec quicquam habent certius, quam Deum indulgentiam suam non dimidiare: sed aut omnino denegare, aut plenariam concedere. Quibus deneger, ijs & culpam imputari, & pœnas exigi, imo non alio sine illam imputari, quam vt hæ exigantur. At quibus indulgentia concedatur, ab ijs & culpam deleri, & pœnas non reposci: imo nullum alium in sinem culpam deleri, nisi vt pœnæ non exigantur. Disputabitur autem primo argumentis generalibus: deinde proprijs pœnæ tum post mortem, tum in hac vita.

C A P. II.

Argumenta Catholica, quibus probatur, remissa culpa, nullam retineri pœnam.

I. Nullam retineri pœnam condonati peccati, sic probabimus. Primum Argumentum. Nulla pœna est, vbi nulla est condemnatio. At quibus culpa remissa est, nulla condemnatio est. Ergo ijs, quibus culpa remissa est, nulla pœna est.

II. Maior perse manifestissima est: quia, teste sensu communi, damnatio non simpliciter significat improbationem facti: sed insuper ad iudicationem pœnæ. Vnde Matth 20. *Et condemnabunt eum morte.* Marci 14. *Illi omnes condemnarunt eum esse reum mortis.* Etiam absolute positum: Matthæi cap 27. *Tum Iudas, qui eum prodiderat, videns eum condemnatum esse, Enimvero quum differant, accusare, & condemnare, quis nescit per accusationem significari facti improbationem? condemnationem vero progredi ad vsque pœnæ adiudicationem? Patet ex Ioan. 8. *Mulier, ubi sunt illi tui accusatores? Nemo te condemnauit? Ipsa vero dixit, Nemo, Domine. Dixit autem ei Iesus, Nec ego te condemno.* Atqui si condemnare dicas tantum improbare, siue ream criminis iudicare: profecto vtrumque falsum: & neminem accusatorum eam condemnasse: cur enim accusallent? Imo cur dixissent, *καὶ τὸ φθῶν ἰσ' αὐτῶν φάσκει, deprehensa est in ipso facto?* Et Christum ipsum non condemnasse. Quam enim alienum est à perfecta iustitia, vt ad alterum non improbet? vt adulteram non pronuntiet adulteram? Sed & status quæstionis à Iudæis propositæ nihil requirit ambiguum, *In lege Moses mandauit nobis, vt tales lapidarentur. Tu ergo quid dicis?* nimirum, esse puniendam, necne? Nam tentabant & sperabant, iudice Augustino, responsurum dimittendam, id est, nulla pœna afficiendam. Imo responsio Christi manifesta. *Qui vestrum immunis est à peccato, primus in eam iaciat lapidem.* Vnde certum, quum postea quæsiuit, *Nemo te condemnauit?* non aliud voluisse, quam vtrum nemo de ea pœnas sumpsisset. Hoc modo vtrumq; verum: neq; accusatores, neq; Christum eam condemnauisse, id est vlli pœnæ adiudicasse.*

III. Mi-